

# **Program rozvoje cestovního ruchu ve Středočeském kraji**

## **ANALYTICKÁ ČÁST**

### **Analýza cestovního ruchu Marketingový průzkum návštěvníků**

Červenec 2003

## Obsah

<b>1 Úvodem.....</b>	<b>3</b>
<b>2 Trendy vývoje cestovního ruchu .....</b>	<b>5</b>
2.1 Vývojové trendy ovlivňující cestovní ruch v Evropě.....	6
2.2 Rozvoj cestovního ruchu v České republice .....	7
2.3 Základní data o cestovním ruchu v České republice.....	10
<b>3 Podmínky pro rozvoj cestovního ruchu ve Středočeském kraji.....</b>	<b>13</b>
3.1 Geografická poloha a fyzicko geografické podmínky .....	13
3.2 Dopravní infrastruktura.....	18
3.3 Sociálně ekonomická charakteristika .....	22
3.3.1 Obyvatelstvo a osídlení .....	23
3.3.2 Ekonomika a zaměstnanost .....	25
3.3.3 Lidské zdroje pro cestovní ruch.....	30
3.3.4 Bezpečnost a zdravotní péče .....	33
<b>4 Cestovní ruch a jeho infrastruktura .....</b>	<b>36</b>
4.1 Základní statistika návštěvnosti.....	36
4.2 Podmínky pro rozvoj cestovního ruchu .....	39
4.2.1 Ubytování a stravování.....	39
4.2.2 Přírodní atraktivita regionu .....	44
4.2.3 Podmínky pro turistiku v regionu .....	52
4.2.4 Kulturně historická atraktivita regionu .....	57
4.2.5 Sektor lázeňského cestovního ruchu.....	68
4.2.6 Ostatní turistická infrastruktura.....	70
4.3 Návštěvnost vybraných objektů.....	75
<b>5 Organizace v cestovním ruchu .....</b>	<b>79</b>
5.1 Regiony a mikroregiony .....	79
5.2 Informační centra .....	81
5.3 Cestovní kanceláře a agentury.....	82
<b>6 Konkurenční pozice .....</b>	<b>85</b>
<b>Seznam tabulek, grafů a map .....</b>	<b>87</b>

## 1 Úvodem

Tato analýza je zpracována jako součást Programu rozvoje cestovního ruchu ve Středočeském kraji, pro který je jedním z výchozích podkladů. Strukturovaná je do kapitol charakterizujících kraj a jeho regiony z pohledu nabídky, poptávky a ukazatelů majících vztah k sektoru cestovního ruchu, který je ve světě pokládán za odvětví budoucnosti. Cestovní ruch představuje komplexní hospodářsko-ekonomické odvětví, které významným způsobem ovlivňuje zaměstnanost, platební bilanci a socio-ekonomický rozvoj regionů, podílí se na tvorbě hrubého domácího produktu, má vliv na příjmy místních rozpočtů a v neposlední řadě podporuje i investiční aktivitu v regionech. Podnikatelské aktivity zaměřené na domácí a aktivní zahraniční cestovní ruch si proto zaslouží podporu.

Středočeský kraj jako samosprávná a administrativní jednotka (NUTS 3) i jako předmětné území pro tuto analýzu je v zásadě identický s marketingovým turistickým regionem vymezeným Českou centrálnou cestovního ruchu (ČCCR) s názvem „Okolí Prahy“ (na mapě pod č. 2). Výjimku tvoří severovýchodní část okresu (NUTS 4) Mladá Boleslav, která spadá do marketingového turistického regionu Český ráj (na mapě č. 9).

*Mapa geografického vymezení turistických regionů v České republice podle ČCCR*



Rozvoj cestovního ruchu v Českém ráji je programově zpracováván zvláště v součinnosti se třemi kraji, do kterých zasahuje. V této analýze jsou z Českého ráje zohledněny jen ty skutečnosti, které se týkají okresu Mladá Boleslav a tím i Středočeského kraje.

Diferencujícími jednotkami pro účely statistického zmapování kraje jsou okresy, které zůstávají i po zrušení okresních úřadů územními statistickými jednotkami NUTS 4. Těchto jednotek je celkem dvánáct. S podrobnějším členěním podle obcí s rozšířenou působností česká statistika zatím nepočítá.

Takto definované území je vnitřně značně diferencované, takže pro něj nemůže být typický jediný homogenní produkt cestovního ruchu. Kraj má šanci uplatnit se na trhu cestovního ruchu nabídkou produktů v tradičních i perspektivních oblastech, přičemž nové produkty mohou region významnou měrou ekonomicky oživit. Neméně důležitý je však i dopad do sféry sociálně kulturní a environmentální. Cestovní ruch má význam pro zachování kulturního dědictví, péči o kulturní a přírodní památky, přenášení kulturních hodnot, výstavbu ekologických zařízení apod. Dnes je prosazován v rámci teze trvale udržitelného života v protikladu k masové turistice tzv. šetrný cestovní ruch (soft tourism).

Středočeský kraj má významný potenciál cestovního ruchu vycházející z přírodních a kulturně historických předpokladů zejména ve své jižní a jihozápadní části a v nejsevernějších oblastech. Turisticky

atraktivní lokality jsou roztroušeny po celém kraji, rozsáhlé oblasti na sever a východ od Prahy však výrazný turistický potenciál nemají. Cestovní ruch ovlivňuje blízkost Prahy jako hlavního turistického cíle v České republice, což může být v některých směrech využíváno i jako výhoda. Nabídku lze rozvíjet především v oblastech:

- cestovního ruchu zaměřeného na různé druhy turistiky (pěší, cyklistická, vodní),
- poznávacího cestovního ruchu (kulturní, historický, technický apod.),
- rekreačního (a volnočasového) cestovního ruchu,
- venkovského cestovního ruchu a ekoagroturistiky (vč. hipoturistiky),
- cestovního ruchu orientovaného na sportovní vyžití (např. golfová turistika),
- kongresového, incentivního a komerčního cestovního ruchu,

jakož i dalších specifických forem cestovního ruchu od nich se odvíjejících (tématické trasy, pobyty s aktivním vyžitím, formy zaměřené na seniory či juniory apod.). Podle Regionální analýzy rozvoje cestovního ruchu zpracované Ústavem územního rozvoje Brno má Středočeský kraj ve srovnání s ostatními kraji vysoký zejména potenciál pěší turistiky (ve vrchovinných částech), cykloturistiky, vodní turistiky, venkovské turistiky (ve vrchovinných částech) a kulturně poznávací turistiky (hlavně v jižní části a na Kutnohorsku). K tomu přistupuje kongresová či incentivní turistika a lázeňství v Poděbradech. Z celkového pohledu ale zatím není tento potenciál plně využíván.

Význam cestovního ruchu pro rozvoj regionu je dnes již neoddiskutovatelný. Proto se stalo využití ekonomického a sociálního potenciálu cestovního ruchu v kraji, jeho atraktivity pro návštěvníky a zdokonalování či rozšiřování turistické infrastruktury samostatným okruhem Programu rozvoje územního obvodu Středočeského kraje. Zpracovaná analýza na tento dokument navazuje a sektorově jej dále specifikuje. Metodologicky vychází z veřejně přístupných údajů o kraji a jeho regionech.

### Mapa Středočeského kraje



## 2 Trendy vývoje cestovního ruchu

Při interpretaci analýzy a k pochopení rozvojové strategie cestovního ruchu je důležité přihlídnout k tomu, jaké jsou nastoupené celosvětové trendy a jak se mohou promítnout do rozvoje cestovního ruchu v České republice a Středočeském kraji. Proto je do předkládaného materiálu vložena i tato kapitola.

**Podle studie Světové organizace cestovního ruchu (WTO)** „Vize cestovního ruchu pro rok 2020“ bude dlouhodobé cestování zabírat místo nynějších 24 % celých 32 % v zahraničním cestovním ruchu a každá třetí cesta bude dlouhodobým pobytem v jiném regionu světa. Podle informací WTO předpokládá Rada pro cestovní ruch, že turistický průmysl v roce 2020 dosáhne počtu 1,6 mld. příjezdů zahraničních turistů. To vyžaduje roční přírůstek ve výši 4 – 5 % mezinárodních příjezdů. V porovnání s roky 1996 a 1997 je to trojnásobek, přičemž odhady hovoří o dalším velkém rozvoji po roce 2010. Příjmy z mezinárodní turistiky vzrostou více než pětkrát, aby dosáhly 2 triliony USD. Do roku 2020 bude každý den utraceno za zahraniční turistiku více než 5 mil. USD, včetně nákladů na mezinárodní přepravu.

Podle populačních projekcí OSN pro WTO po vyřazení lidí, kteří nemohou být považováni za reálné potencionální cestovatele (osoby velmi staré a velmi mladé, osoby nemocné a osoby s neadekvátními finančními možnostmi) je zřejmé, že největší podíl na mezinárodním cestovním ruchu budou představovat Evropané, a to 14 % (tedy jeden ze sedmi), zatímco kupř. v jižní Asii to bude pouze jeden ze sta. Celosvětově se bude v roce 2020 účastnit mezinárodní turistiky 7 % lidí (tedy jeden ze čtrnácti).

Předpokládá se, že Evropa bude nadále nejnavštěvovanější destinací na světě. Pravděpodobný přísun turistů v roce 2020 se předpokládá 717 mil., což je o 381 mil. více než v roce 1995. V roce 2020 bude mít Evropa podíl na mezinárodních příjezdech 46 %. Největší přísun turistů bude především do oblastí střední a východní Evropy (223 mil.) a do jižního a východního Středomoří (212 mil.). Před rokem 2020 předstihnou země východní Asie a Pacifiku Ameriku a stanou se druhou nejnavštěvovanější destinací na světě. Do r. 2020 bude jejich podíl na mezinárodních příjezdech činit 25 %. Amerika se na celkovém počtu příjezdů bude podílet 18 %.

Podle WTO je současný stav dopravy pod úrovní tržní a průmyslové kapacity. Odhaduje se, že mezinárodního cestovního ruchu se účastní méně než 3,5 % světové populace, tento počet by mohl narůst v příští dekádě až na 7 %. Cestovní ruch se stává zranitelnějším a více podléhá reakcím na ekonomické problémy, na nedostatek bezpečnosti a jistoty, stejně jako na ohrožení životního prostředí a zdraví. Tyto potíže mají dopad na konkrétní destinace a regiony. Chování spotřebitelů bude ovlivněno narůstajícím znečištěním přírodního prostředí a náklady spojenými s neúměrnou frekvencí dopravy.

Většina populace ve vyspělých zemích má zájem o cestování a disponuje prostředky, které jí to umožňují. Počet starších osob v těchto zemích vytvoří vyšší procento celkové populace, což bude pozitivní pro zahraniční cestovní ruch, především pro dlouhodobé pobyty. To umožňuje výrazný růstový potenciál.

Pokud jde o mezinárodní trendy **v marketingu cestovního ruchu**, bude podle průzkumů NTA (Národních turistických centrál) jedním ze základních požadavků na budoucí marketing odklon od masového marketingu k strukturovanější zaměřenému přístupu. Řádné propojení mezi produktem a poptávkou bude determinovat stupeň konkurenceschopnosti destinace společně s vyvážeností vztahu mezi kvalitou a cenou.

Národní turistické centrály jednotlivých států neustále zvyšují své propagační aktivity a jejich kampaně jsou neustále agresivnější. Stále větší počet těchto centrál vstupuje do společných podniků se soukromým sektorem a snaží se obohatit svou nabídku o nové produkty cestovního ruchu, aby zasáhly nové trhy a poptávku přesunuly mimo tradiční centra a oblasti. Tato skutečnost představuje výzvu k založení regionálně marketingových iniciativ po celém světě.

Technologický pokrok, hlavně v informačních a rezervačních systémech, zrychluje změny a přispívá k větší flexibilitě. Cestovatelé jsou v narůstající míře schopni organizovat si své cesty sami a přáli by si cestovat více, pokud by byl nákup a výběr větší a jednodušší. Jelikož jsou technologie stále přístupnější jak na pracovištích tak v domácnostech, vzroste počet přímých rezervací. S rozvojem cestovního

ruchu ve vyspělých státech se předpokládá pokles potřeby státní kontroly a vzroste partnerství veřejného a soukromého sektoru, především v oblasti marketingu.

Respondenti NTA kladou stále větší důraz na potřeby rozvoje cestovního ruchu, který by byl v rámci zachování přírodního prostředí společensky přijatelný a garantoval maximální spokojenost ze strany návštěvníků. To si vyžaduje dlouhodobý strategický přístup.

## 2.1 Vývojové trendy ovlivňující cestovní ruch v Evropě

V roce 1998 Evropa dosáhla 370 mil. příjezdů a cestovní ruch se stal nejvýznamnější součástí obchodu a zaměstnanosti na kontinentu. Na základě doporučení ETAG (European Travel and Tourism Action Group) vydala Evropská komise cestovního ruchu (ETC) zprávu o trendech v evropské turistice:

### Výdaje:

Celkové výdaje na cestování (především na dopravu) rostou rychleji než ostatní rozpočtové položky, a to především díky kratším, ale častějším výjezdům. Denní výdaje se udržují na stejné úrovni díky očekávané kvalitě. Konkurence v oblasti služeb a trávení volného času (tematické parky, zábava, kulturní akce, sport) bude ovlivňovat růst výdajů na cestovní ruch a cestování hlavně v období recese.

Většina statistik předpokládá pro další desetiletí snižování tempa růstu a pokračující zmenšování podílu Evropy na světovém trhu. Vnější faktory, zejména nerovnoměrný ekonomický vývoj, sníží roční tempa růstu pod 3 %. Tato tempa se budou lišit podle segmentu, destinace a typu služby.

### Doprava:

Pro leteckou dopravu se počítá s větším než 5 % růstem. Osobní automobilová doprava bude omezena vzrůstajícími náklady a přetížeností na silnicích. Z této situace může profitovat veřejná doprava ve všech jejích formách, ovšem za podmínek dalších investic do její infrastruktury. Slevy na přepravném a pobídkové jízdné nebudou dosahovat tak lákavé úrovně jako v minulosti, což může snížit poptávku u cenově citlivých klientů, především v určitých regionech v období recese.

### Růstové segmenty:

Senioři budou tvořit výrazný potenciál trhu. U tohoto segmentu je předpokládán růst počtu účastníků, ale i vzrůst cestovních výdajů. Míra výdajů u tohoto segmentu není ovlivněna poklesem čistých příjmů z důvodů recese, ale reaguje na pokles příjmů způsobený snížením úrokových sazeb.

V kontrastu se segmentem seniorů stojí segment mládeže, u kterého není růst v příštích letech příliš jistý. Je ohrožen zejména nedostatkem vhodných služeb od dopravy až po různé dodavatele a také snížením podpor v oblasti vzdělávání.

V ekonomicky vyspělých zemích budou mít větší vliv na výběr místa dovolené pracující ženy.

Roste zájem o venkovskou turistiku, návrat k přírodě a v menší míře také již rozšířené využívání kempů a karavanů.

Narůstání obchodního cestovního ruchu bude záviset na marketingovém úsilí, na nabídce specifických produktů: skupinové (podnikové) package pro různé události, incentivní turistika, kongresová turistika, obchodní prezentace a kombinace služebních cest a rekreace.

Návštěva městských center, hlavně kvůli sportovním a kulturním akcím, bude růst především ve formě kratších výletů. Poroste zájem o montánní turistiku.

U široké škály nových specializovaných produktů je třeba zjednodušit nákup, stejně jako u výletů kombinujících obchod a rekreaci, často spojených se sportem a zálibami.

Dobrodružné cesty a prázdniny do vzdálených míst, nyní odhadované na 19 %, budou přitahovat stále více klientů, a to i mezi seniory.

Zimní dovolené na slunci a okružní plavby se budou rozvíjet více než klasické letní pobyty u moře a zimní sporty.

Jednodenní výlety za různým účelem budou stále víc populární.

Skupinové návštěvy organizované pro různé společnosti, profese, podniky či instituce potřebují specializované organizátory. Většina cest tohoto typu je v současnosti organizována samostatně nebo nepodnikatelskými subjekty. Jedná se o rozsáhlý potenciální trh, který by mohl prosperovat, pokud by se mu dodalo více profesionálního zájmu.

**Sezónnost:**

Na sezónnost se bude pohlížet spíše jako na marketingovou příležitost než jako na problém. Bude nezbytná spolupráce soukromého a veřejného sektoru, aby bylo možné regulovat přílivy návštěvnosti a aby nedocházelo k neúnosné koncentraci návštěvníků v daném místě a čase.

**Turistické toky:**

Mezinárodní a regionální turistické toky se pořád mění. Pohyb ve směrech jih – sever, východ – západ, západ – východ poroste relativně rychleji než tradiční směr sever – jih. Předpokládá se že cestování po Evropě poroste rychleji než domácí cestovní ruch, který už v některých evropských oblastech dosáhl svého vrcholu.

**Ubytování, stravování:**

Ubytování a stravování představují oblasti vysokého růstu, který bude s určitými změnami pokračovat. Zatímco luxusní hotely se nacházejí v blízkosti svého vrcholu, roste zájem o tříhvězdičkové a ekonomické hotely. Hotelové ubytování bude ve větší míře zahrnováno do produktových balíčků, hlavně u kratších cest. Specializovaná střediska (prázdninové parky, dětské vesničky), sportovní a léčebná centra a další doplňkové služby se budou těšit růstu, stejně jako využívání různých institucí, např. univerzit v hlavní sezóně.

Nabídka pokojů a různých služeb bude přizpůsobována měnící se poptávce, např. při obsazování pokojů, při výběru jídel a dalších služeb z více možností. Ve větší míře se bude využívat hotelem vytvořených balíčků určených pro přímý prodej.

Stravování se bude rozvíjet prostřednictvím řetězců a tematických restaurací. Poptávka po kvalitních malých hostincích a restauracích bude pokračovat. Přetrvávajícím trendem je zájem o kvalitu a novinky ve stravování, výrazný vliv bude mít móda.

Předpokládá se rozvoj ubytování a stravování in-house u široké škály atraktivit, jako jsou tematické parky, sportovní, kulturní a regenerační střediska, prázdninové vesničky. Populární budou také tzv. druhé domovy, poroste nabídka objektů k prázdninovému pronájmu.

**Organizace a marketing:**

Nejvýraznější změny nastanou v organizaci a marketingu. Pokračuje rychlý vývoj informačních a rezervačních technologií. Tyto nové technologie mohou ve velké míře ovlivnit i cesty, které nemají obchodní charakter. Efektivnější služby pro individuální cestující se stanou se zlepšením informací a rad před cestou důležitým požadavkem. Informační služby místního a veřejného sektoru hrají v této oblasti klíčovou roli v souvislosti s tím, jak se zmenšuje úloha obchodních zprostředkovatelů v zabezpečování potřeb jednotlivců a v prodeji místních služeb, jakými jsou nekomerční ubytování a speciální akce.

Novým trendem v marketingu jednotlivých zemí a regionů je spojení turistických centrál a agentur s velkými regionálními firmami. Tyto dva sektory se společně podílejí na propagaci regionu jako destinace cestovního ruchu (tvorba dokumentů, průvodců).

Produktové balíčky a zvláštní nabídky, stejně tak prodej jednotlivých míst prostřednictvím touroperátorů na úkor skupinových zájezdů, se stávají stále populárnější.

Nové produkty šité na míru různým požadavkům každého segmentu s ohledem na jeho zájmy a záliby nabízejí příležitost pro vytvoření nových turistických toků.

Narůstající povědomí a zájem o otázky životního prostředí ovlivní úspěch při vývoji nových produktů. Nezbytnou podmínkou při vytváření nových produktů je spolupráce komerčního sektoru s neziskovými organizacemi.

## 2.2 Rozvoj cestovního ruchu v České republice

V České republice se stále ne úplně daří realizovat standardizaci kvality poskytovaných služeb, zvyšovat kvalifikaci pracovníků v cestovním ruchu či dobudovat infrastrukturu cestovního ruchu, především ve venkovských oblastech. Základní podmínkou pro uplatnění českého produktu na mezinárodním trhu cestovního ruchu bude, vedle odpovídající infrastruktury a očekávané úrovně nabízených služeb, především intenzivní marketing, aktivnější politika a podpora prodeje. Předpokladem úspěchu je tvorba skutečného produktu cestovního ruchu, komplexu vnitřně skloubených služeb. Vytvoření

opravdu úspěšného udržitelného strategického plánu vyžaduje pohled na turistický produkt očima klienta (tvůrce vidí hotel – klient vidí personál). Při tvorbě nových produktů cestovního ruchu by měly být zohledněny principy trvale udržitelného rozvoje.

Zahraniční účastník cestovního ruchu v České republice je v zahraničních statistikách na předních místech ve svých výdajích. V případě českých statistik se dá předpokládat, že se jedná o návštěvníka na střední nebo dolní hranici středního příjmu. Toto může být ovlivněno větším objemem příjezdů seniorů v měsících s nižší poptávkou. Ekonomický tlak při koupi služeb cestovního ruchu u střední příjmové kategorie je obecně větší, a proto se tento zákazník stává výrazně náročnějším v hodnocení vyváženosti nabízeného produktu, jeho ceny a obdržené kvality.

**Profil zahraničního návštěvníka** na českém trhu cestovního ruchu (zpracovaný podle údajů ČCCR):

- více než 63 % přijíždí po silnici;
- více než 60 % zahraničních návštěvníků přijíždí přes hranice SRN a Rakouska;
- více než 36 % ubytovaných zahraničních návštěvníků je ze SRN, podíl ostatních nepřevyšuje jednomístné číslo;
- ubytovaný návštěvník SRN je na prvním místě návštěvnosti ve všech regionech ČR;
- průměrná doba pobytu je 4,2 dne, přičemž průměrná doba pobytu v hotelu je delší než v privátním ubytování;
- na struktuře výdajů zahraničních turistů se ubytování podílí 13,5 %, stravování 7,7 %, nákupy 25,6 % a doprava 28,5 %;
- nejvyšší podíl hlavních důvodů příjezdu představuje pobytový zájezd a dovolená (37 %), dále pak poznávací zájezd (15 %), služební cesta (15 %), oficiální akce (12 %), nákupy (6 %), ostatní důvody (19 %);
- nižší sezónní návštěvnost se v České republice i ve většině regionů projevuje v listopadu, prosinci, lednu a únoru.

Domácí cestovní ruch představuje nezastupitelnou část poptávky zejména v regionech, které nebyly zatím zahraničními návštěvníky objeveny nebo nemají potřebnou infrastrukturu. Během dalších let se dá vzhledem k nepříliš příznivým ekonomickým prognózám předpokládat další nárůst počtu domácích turistů.

**Profil domácího návštěvníka:**

- od roku 1996 dochází k postupnému snižování výdajů na cestovní ruch;
- vývoj počtu českých a zahraničních turistů ubytovaných v ubytovacím zařízení v letech 1995 až 1998 vykazuje rychlejší vzestup domácích turistů oproti zahraničním turistům;
- region severní Moravy a východních Čech zaznamenává vyšší přísun návštěvníků, když ostatní regiony zaznamenávají stagnaci a v případech jižní Moravy a západních Čech dokonce pokles;
- až o 50 % vzrostlo ubytování domácích turistů v hotelových kapacitách vyšších kategorií v Praze;
- demografický vývoj napovídá rychlejšímu nárůstu skupiny seniorů;
- výjezdy českých občanů do zahraničí měly od r. 1997 do r. 2001 snižující se tendenci.

Vývojové trendy lze charakterizovat i pro různé typy cestovního ruchu. Obecnými trendy ve vybraných typech cestovního ruchu jsou:

**Ekoturistika a venkovský cestovní ruch:**

Rok 2002 vyhlásila OSN Rokem ekoturistiky. Komise pro trvale udržitelný turismus se obrací na národní centrály a agentury cestovního ruchu o podpůrné akce a programy ekoturistiky.

**Cykloturistika:**

V letech 2011 – 2016 má být dokončen projekt Evropské cyklistické federace (ECF) „EuroVelo“. Cílem tohoto projektu je vytvoření celoevropské sítě dálkových tras. Na těchto 12 panevropských tras by



měly navazovat regionální cyklostezky. Novým trendem bude rozvoj infrastruktury a atraktivit v blízkosti stezek. Standardizace ubytovacích a stravovacích zařízení by měla vycházet z kritérií stanovených ADFC (Všeobecný německý cyklistický klub). Jednotlivé trasy v regionu stále více podléhají konkurenčním tlakům. Podle zjištěných poznatků bývá motivem pro výběr cyklistické trasy touha po pobytu v přírodě, pohybu a poznání, nikoliv levná dovolená.

### **Incentivní cestovní ruch:**

Incentivní (pobídková) forma turistiky uplatňovaná ve vztahu mezi organizacemi a jejich zaměstnanci, příp. klienty k motivování a posilování sociálních vazeb. Jedná se kupříkladu o školení, porady či obchodní jednání uskutečňovaná v atraktivním prostředí mimo sídlo organizace, zpravidla s doprovodným programem. Nové trendy v incentivní turistice lze charakterizovat následovně:

- upouští se od luxusních hotelů, ušetřené peníze se investují do jiných částí programů;
- zmenšuje se velikost skupiny;
- cesty s bližšími cíli nabývají na významu;
- velkou oblibu si získává kombinace dalšího vzdělávání a incentivní cesty;
- životní partneři těch, kteří incentivní cestu získají, se jí účastní také;
- zvětšuje se orientace na střední a nižší management.

V incentivním cestovním ruchu se uplatňují tzv. out-door-activities (aktivity prováděné v přírodě), kdy je snahou nabízet účastníkům jedinečné zážitky.

### **Kongresový cestovní ruch:**

Podle údajů Unie mezinárodních asociací z roku 1996 se Česká republika umístila na 20. místě s celkem 94 realizovanými mezinárodními kongresy. Kongresový cestovní ruch se řadí k neefektivnějším typům turistiky, vyžaduje ale široký okruh služeb a aktivní přístup celého regionu. V současnosti kongresová turistika zaznamenává trend, kdy účastníci přicházejí s přáním navzájem se lépe poznat, neúčastnit se masového kongresu, ale menších jednání. Jak vyplynulo ze statistik, je největší procento konferencí o velikosti 100 – 250 osob. Perspektivní pro tento typ cestovního ruchu budou středně velké až malé konference, symposia, semináře, workshopy, veletrhy a dlouhodobé menší semináře v lázeňských a horských střediscích.

### **Pobyty s aktivním vyžitím:**

Pobyty spojující poznání s dobrodružstvím. Výzkum organizací Stanford Research Institute a Angus Reid shledává, že 10 – 15 % turistů chce neobvyklé, netradiční, alternativní zážitky. Tito turisté jsou obvykle vzdělaní, dobře finančně zajištění, dospělí, zájímaví se o životní prostředí, scestovalí, citliví na společenské a kulturní tradice. Destinace, které navštěvují, odpovídají požadavkům místních skupin být rozpoznán a oceněn.

### **Cestovní ruch seniorů:**

Podle WTO může cestovní ruch seniorů posílit turistický sektor zvláště v období mezi sezónami. WTO vydala tzv. Lisabonský dokument o seniorské turistice (1999/2000) na jehož základě vyzývá, aby profesionálové v cestovním ruchu vyvíjeli programy pro seniorskou turistiku, které by kromě jiného zajišťovaly lepší bezpečnost, zdravotní služby, styk s místními komunitami, kulturní vyžití, aktivity v přírodě, strukturované společenské aktivity, adekvátní prostory k tělesnému cvičení a také pravdivé a jasné informace. Se stárnutím české populace budou senioři důležitým segmentem cestovního ruchu.

### **Cestovní ruch mládeže:**

Novým trendem bude vytváření specifických produktů pro tento segment. Produkty pro tuto skupinu budou značně podléhat módním trendům, budou vyžadovat vlastní image a specifický marketing. V současnosti je mladým lidem poskytován především systém slev, což bude důležité i nadále, ale pro rozvoj tohoto segmentu cestovního ruchu nedostačující.

### **Městský cestovní ruch:**

Konkurenční boj mezi jednotlivými městy a rostoucí mobilita obyvatelstva jsou hlavními faktory, které zvyšují potřebu využívání tzv. městského marketingu. Městský marketing vyžaduje promyšlené plánování, řízení a kontrolu vztahů městské správy s jednotlivými cílovými skupinami. Omezení městského

marketingu a narušení dlouhodobé koncepce vyplývají především z krátkých volebních období a z různé orientace v myšlení lidí.

#### Lázeňství:

Tradiční léčebné pobyty a ozdravné kúry by měly být doplněny fitness a wellness pobyty (tj. zaměřenými na fyzickou a psychickou kondici). Neopomenutelný bude rozvoj potřebného kulturního vyžití návštěvníků.

#### Tématické trasy:

Stále vzrůstá oblíbenost turistických tras s charakteristickým obsahem. Tyto trasy využívají jak tradic, tak technických či kulturních památek. Nabízejí možnosti prezentovat další zajímavosti destinace, jako je folklór, gastronomie, sklářství, tradiční výroba i zemědělství.

Tyto trendy ilustrují globální tendence rozvoje cestovního ruchu pro příští léta a je zapotřebí je znát a zohlednit i při formulování strategie rozvoje cestovního ruchu v jednotlivých turistických regionech a subregionech České republiky.

## 2.3 Základní data o cestovním ruchu v České republice

V kontextu světového a evropského vývoje cestovního ruchu se Česká republika dosud na přední místa neřadí. V roce 1999 se Česká republika podílela na celosvětových příjezdech jen 2,4 % (na evropských příjezdech necelými 5 %). Devizové příjmy dosáhly částky 3 mld. USD, což je necelých 1 % z celosvětových devizových příjmů z cestovního ruchu. Cestovní ruch se v roce 2001 podílel na tvorbě HDP 5,3 %, přičemž celosvětově to činí více než 10 %, podíl na celkovém exportu činil 8,9 %, podíl na příjmech v bilanci služeb pak 42,8 %. Tato čísla dokládají význam cestovního ruchu z hlediska platební bilance ČR i to, do jaké míry přispívá k celkové bilanci zahraničního obchodu.

Tab. 1: Základní ukazatele vývoje CR v ČR mezi roky 1990 a 2001

Ukazatel	1990	2001
Počet zahraničních návštěvníků (mil. osob)	36,6	103,1
Počet ubytovaných zahraničních turistů (mil. osob) *	2,6	5,2
Průměrná délka pobytu (ve dnech) *	3,5	4,2
Podíl ČR na evropském trhu CR (v % počtu turistů) **	3,6	5,0
Podíl ČR na světovém trhu CR (v % počtu turistů) **	1,6	2,4

Pramen: MMR, ČCCR

\* V prvním sloupci údaj za r. 1992

\*\* Ve druhém sloupci údaje za r. 1999

Tab. 2: Země s nejvyššími devizovými příjmy z CR v r. 1999

Země	mld. USD	Pořadí
USA	74,4	1.
Španělsko	32,9	2.
Francie	31,7	3.
Itálie	28,4	4.
Velká Británie	21,0	5.
SRN	16,8	6.
Čína	14,1	7.
Rakousko	11,1	8.
Kanada	10,0	9.
Řecko	8,8	10.
Rusko	7,8	11.
Mexiko	7,6	12.
Austrálie	7,5	13.
Švýcarsko	7,4	14.
<b>Česká republika</b>	<b>3,0</b>	<b>36.</b>

Pramen: WTO

Tab. 3: Podíl vybraných evropských zemí na světovém trhu CR (1990/99 v % počtu turistů)

Země	1990	1999
Švýcarsko	2,9	1,6
Portugalsko	1,7	1,7
Řecko	1,9	1,8
Maďarsko	4,5	1,9
<b>Česká republika</b>	<b>1,6</b>	<b>2,4</b>
Rakousko	4,2	2,6
SRN	3,7	2,6
Polsko	0,7	2,7
Velká Británie	3,9	3,9
Itálie	5,8	5,4
Španělsko	7,5	7,8
Francie	11,5	11,0
<b>Evropa</b>	<b>44,8</b>	<b>41,5</b>

Pramen: WTO

Tab. 4: Podíl devizových příjmů z CR v bilanci služeb v r. 1999

Region	Podíl v %
Evropská unie	31,3
Střední a východní Evropa	53,0
<b>Česká republika</b>	<b>43,8</b>

Pozn.: EU za r. 1996

Pramen: MMR – SOP cestovní ruch a lázeňství 2001

Tab. 5: Vývoj devizových příjmů a výdajů z CR v České republice (v mld. USD)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Devizové příjmy	2,9	4,1	3,6	3,7	3,0	2,9	3,0
Devizové výdaje	1,6	3,0	2,3	1,9	1,5	1,3	1,4
Saldo	1,3	1,1	1,3	1,8	1,5	1,6	1,6

Pramen: ČNB

Tab. 6: Vývoj podílu devizových příjmů z CR na ekonomice České republiky (v %)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Podíl na HDP	5,5	7,1	6,9	6,5	5,6	5,6	5,3
Podíl na exportu	13,4	18,6	16,3	14,4	11,6	9,9	8,9
Podíl na příjmech ze služeb	42,8	49,8	50,9	49,6	43,8	42,5	42,8

Pramen: ČNB

Rozvoj cestovního ruchu v České republice 90. let lze charakterizovat takto:

- počet zahraničních návštěvníků se ztrojnásobil, prodloužila se průměrná doba jejich pobytu;
- podíl ČR na světovém trhu CR činí již více než 2 %;
- podíl ČR na evropském trhu CR činí cca 5 %;
- devizové příjmy se v porovnání s rokem 1989 zvýšily téměř desetkrát (z odhadovaných 350 mil. USD v r. 1989 na současné 3 mld. USD);
- roční tempo rozvoje příjezdového cestovního ruchu bylo vysoké, ovšem pouze díky minimální základně dané politickými poměry před r. 1989.

Změny základních ukazatelů CR byly v 90. letech příznivé.

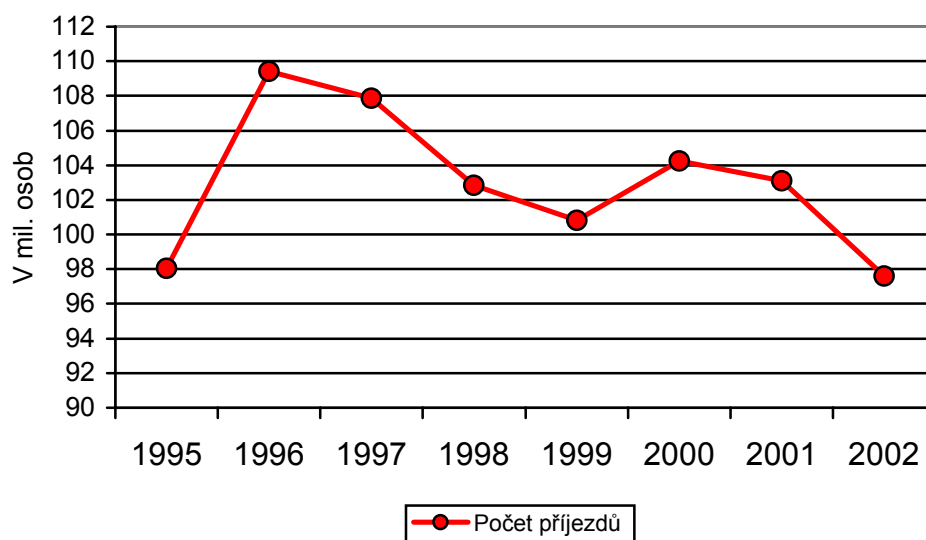
Od roku 1997 docházelo k poklesu příjezdového cestovního ruchu, nejmarkantněji v r. 2002 (k mírnému nárůstu došlo pouze v r. 2000), což se odrazilo i v celkové devizové bilanci. Dosavadní vývoj od roku 1995 dokumentují následující údaje:

Tab. 7: Vývoj příjezdového cestovního ruchu do ČR

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
V mil. osob	98,1	109,4	107,9	102,8	100,8	104,2	103,1	97,6
Index / předch. rok	97,0	111,6	98,6	95,3	98,0	103,4	98,9	94,7

Pramen: ČCCR

Graf 1: Vývoj příjezdového cestovního ruchu



Přibližně z poloviny je hlavním důvodem příjezdu do ČR dovolená, rekreace a poznání, asi pětinu představují služební a obchodní cesty.

Příznivá je pro nás prognóza WTO, podle jejíchž odhadů bude patřit Česká republika v r. 2020 k desítce nejnavštěvovanějších zemí světa. V tomto roce by k nám mělo přicestovat 44 mil. turistů, což by znamenalo 2,7 % podílu na trhu cestovního ruchu (zajímavostí je, že největší velmocí v cestovním ruchu by se měla stát Čína se 130 mil. turistů, hranici 100 mil. by měly překročit ještě Francie a USA).

V r. 2001 bylo v České republice přímo v cestovním ruchu zaměstnáno 112,4 tis. osob (2,4 %), přičemž dalších 378,3 tis. pracovních míst (8,0 %) bylo evidováno v souvisejících odvětvích služeb. Přibližně každý desátý zaměstnaný člověk je tedy přímo či nepřímo zaměstnán v cestovním ruchu nebo v souvisejícím odvětví.

Nejvyšší výdaje na osobu a den během pobytu v ČR měli v r. 2001 podle průzkumu zadaného ČCCR zahraniční turisté z Ruska, Izraele a Španělska (přes 80 USD) následovaní turisty z Velké Británie, USA, Japonska a Dánska (přes 70 USD). Pro porovnání, výdaje turistů z Polska činily podle tohoto průzkumu na osobu a den 20,5 USD, ze Slovenska jen 13,6 USD. Nejvýznamnější položkou v těchto výdajích je ubytování (více než třetina), následované nákupy a stravováním (téměř čtvrtina pro každou z těchto položek).

### 3 Podmínky pro rozvoj cestovního ruchu ve Středočeském kraji

#### 3.1 Geografická poloha a fyzicko geografické podmínky

Středočeský kraj se rozprostírá v centrální části Čech (Česká kotlina), převážně v nížinách kolem říčních toků, do kterých zasahují z jihu a ze západu pahorkatiny. Rozlohou 11 015 km<sup>2</sup> je největším krajem České republiky, přes 10 tis. km<sup>2</sup> má již jen druhý největší Jihočeský kraj. Jako vnitrozemský kraj nesousedí se žádným sousedním státem. Obklopen je sedmi kraji, a to Jihočeským, Plzeňským, Ústeckým, Libereckým, Královéhradeckým, Pardubickým a Vysočinou. Poloha Středočeského kraje je v tomto ohledu výhodná, neboť spolu s Prahou tvoří středovou část republiky a sousední kraje jsou velice dobře dostupné. Středočeský kraj má tudíž výhodnou polohu vzhledem k hlavním liniovým osám, které tvoří dálnice a silnice, železnice a vodní toky.

Středočeský kraj tvoří spolu s Prahou přirozenou sídelní aglomeraci, propojenou ekonomicky, historicky a kulturně. Poloha kraje významně ovlivňuje jeho ekonomickou charakteristiku. Úzká vazba na hlavní město, které kraj obklopuje, a vybudovaná hustá dopravní síť jsou dvě základní charakteristiky, které činí polohu kraje výhodnou. Naopak, zřejmě nevyváženost vztahu Prahy (metropole ČR a turistická destinace evropského významu) a středních Čech tvořících periferii Prahy, je pro kraj nevýhodou. Tato skutečnost, spolu s absencí krajského města jako správního centra regionu, do určité míry limituje rozvoj kraje. Pražská středočeská aglomerace, do které spadá téměř 38 % obcí kraje s více než 46 % obyvatel, tvoří zázemí hlavního města a je pro Prahu významným zdrojem pracovních sil, doplňuje pražský průmysl, zásobuje Prahu potravinami, poskytuje jí svůj rekreační potenciál.

Z hlediska **geomorfologického uspořádání** je Středočeský kraj součástí Českého masivu. Vyššími geomorfologickými jednotkami zasahujícími do Středočeského kraje jsou podle nové klasifikace ze severu zasahující tzv. „Česká tabule“, z jihozápadu tzv. „Poberounská provincie“ a z jihovýchodu tzv. „Česko-moravská provincie“. Z České tabule, která se člení na tři celky je to její část Středočeská tabule, která se skládá z Dolnooharské tabule, Jizerské tabule a Středolabské tabule. Z Poberounské subprovincie jsou to části Plzeňská pahorkatina (k níž patří Rakovnická pahorkatina) a Brdská oblast (z ní části Džbán, Pražská plošina, Křivoklátská vrchovina, Hořovická pahorkatina a Brdská vrchovina). Z Česko-moravské subprovincie zasahuje do Středočeského kraje Středočeská pahorkatina, z níž je na území kraje Benešovská a Vlašimská pahorkatina (dále pokračuje na jih Tábořskou a Blatenskou pahorkatinou).

#### Mapa geomorfologie České republiky



Přírodní podmínky kraje jsou značně různorodé. Existují zde dva typy krajiny. Na severovýchodě převažují rovinaté nížiny kolem řeky Labe se zemědělsky využívanou půdou, doplněné listnatými a borovými lesy. Nejnižším bodem v kraji (153,1 m n. m.) je hladina řeky Labe u Dolních Beřkovic na Mělnicku. Jihozápad kraje má charakter vrchoviny, kde naopak převažují smrkové a smíšené lesní porosty. Do jižní a jihovýchodní části zasahuje Českomoravská soustava a západní část vyplňuje soustava Poberounská. Místem s nejvyšší nadmořskou výškou je vrch Tok (846 m n. m.) v Brdské vrchovině na jihozápadě kraje.

Mezi nejcennější oblasti kraje patří chráněná krajinná oblast Křivoklátsko (figuruje na seznamu biosférických rezervací UNESCO) s rozsáhlým komplexem smíšených lesů. Na tuto oblast navazuje geologicky zajímavá oblast Českého krasu. Jedná se o největší krasovou oblast v Čechách se známými Koněpruskými jeskyněmi. Nelze opomenout také známé vrchy Velký a Malý Blaník. Ve Středočeském kraji je převážná většina území chráněné krajinné oblasti Kokořínsko s typickými kaňonovitými údolími obsahujícími pískovcovité skály. Sever kraje je vstupní branou do významného turistického regionu Českého ráje.

Jednotlivé geografické oblasti Středočeského kraje lze charakterizovat následovně.

### **Plzeňská pahorkatina**

Plzeňská pahorkatina jako součást Poberounské subprovincie se rozkládá z velké části v Plzeňském kraji, pouze menší část na severu zasahuje do Středočeského kraje. Je obklopena Rakovnickou pahorkatinou, Tepelskou vrchovinou, Českým lesem, Středočeskou pahorkatinou, pohořím Brdy a severní konec zasahuje až k Praze.

Plzeňská pahorkatina svým geologickým složením představuje oblast mimořádného významu. Území je převážně vápencového původu s množstvím krasových jevů. Reliéf je velmi pestře členěný i když nedosahuje vysoké nadmořské výšky (nejvyšší vrchy 600 – 700 m n. m.). Porost tvoří z větší části lesy jehličnaté i listnaté, rostou zde smrky, jedle i borovice, na Křivoklátsku se hojně vyskytují tisy, z listnatých stromů jsou nejvíce zastoupeny lípy, buky, javory, jilmy a duby. Plzeňskou pahorkatinou protéká několik vodních toků, z nichž páteřní je řeka Berounka. Kromě řek jsou v této oblasti i rybníky a přírodní vodní nádrže.

Podle podnebí lze zařadit Plzeňskou pahorkatinu mezi mírně teplé oblasti. V zimních měsících dosahují teploty -2 až -4 °C, v letním období vystupují na 17 až 19 °C. Počet dnů se sněhovou pokrývkou je cca 50 až 70, počet letních dnů se pohybuje kolem 40 až 50.

Plzeňská pahorkatina je území bohaté na přírodní krásy, vzácnou flóru i faunu a množství historicko uměleckých pamětihodností. K jejich ochraně a uchování byly v tomto regionu vytvořeny dvě chráněné krajinné oblasti s množstvím přírodních rezervací. Chráněná krajinná oblast Český kras má rozlohu 132 km<sup>2</sup> a byla vyhlášena v roce 1972. Jedná se o vápencové území s četnými jeskyněmi (zejm. Koněpruské) s výskytem vzácné teplomilné flóry. Jsou zde také důležitá paleontologická naleziště. Na území CHKO je několik přírodních rezervací. Nejznámější jsou Karlštejnská, Radotínské údolí, Kosořské údolí, Zlatý kůň a Koda s krasovými zvláštnostmi, ponornou říčkou a teplomilnou vápencovou vegetací. Dalšími přírodními zajímavostmi jsou např. Klonk, Kotýz, Cikánka nebo Černá rokle. Chráněno je i několik archeologických lokalit, např. Tetín či Počáply se vzácnými druhy trilobitů, ramenožců a jiných zvláštností. Další chráněná krajinná oblast (a biosférická rezervace UNESCO) Křivoklátsko má rozlohu 630 km<sup>2</sup> a byla vyhlášena v roce 1978. Jsou zde přirozené lesní porosty s hojným výskytem tisu. I zde jsou četné přírodní rezervace, např. porosty tisu u Týřovic, Velká Pleš, Vysoký Tok, Stříbrný Luh, Vůznice.

Plzeňská pahorkatina, zejména však Český kras a Křivoklátsko jsou rájem turistů s přitažlivými turistickými cíli (vedle Karlštejna, Křivoklátsku či Koněpruských jeskyní též Sv. Jan pod Skalou, Žebrák, Točnick, Krakovec, Zbraslav, Lány a další). Pro pěší turistiku je připraveno mnoho dobře značených turistických tras a naučných stezek. Oblast kolem řeky Berounky a Křivoklátsko poskytují pro letní turistiku, odpočinek i rekreaci velmi dobré podmínky. Lákají zejména možnosti chataření a táboření u vody. Vodáky je velmi vyhledávána řeka Berounka. Český kras nabízí přitažlivé a zajímavé trasy vedou klidnými oblastmi s malým provozem také vyznavačům cykloturistiky. Křivoklátské lesy poskytují dobré možnosti pro honitbu.

## Rakovnická pahorkatina

Rakovnická pahorkatina leží částečně ve Středočeském a částečně v Plzeňském kraji. Na jihovýchodě hraničí s Plzeňskou pahorkatinou, na severu s Polabím a na západě s Mosteckou pávní, Doupovskými horami a Tepelskou vrchovinou. Představuje oblast s pestrou geomorfologickou stavbou. Nejvyšším místem Rakovnické pahorkatiny na území Středočeského kraje je Plavečský vrch (604 m). Rakovnická pahorkatina je z větší části zalesněna – lesy jsou smíšené, zastoupeny jsou smrky, borovice, buky, duby a olše. Přes Rakovnickou pahorkatinu protékají menší říčky a potoky, které se vlévají do řeky Berounky. Podnebí řadí tuto oblast mezi mírně teplé. V zimních měsících se teploty pohybují okolo -2 až -4 °C, v letním období vystupují na 17 až 19 °C. Počet dnů se sněhovou pokrývkou je cca 40 až 60, počet letních dnů je asi 40 až 50.

Rakovnická pahorkatina, které dávají svérázný výraz zdejší chmelnice, je plná přírodních zvláštností a zajímavostí. Původní přírodu zde sice vytlačil člověk svojí činností již ve středověku, zůstala však zachována kolem potoků a rybníků. Je zde několik přírodních památek, naučných stezek i přírodních parků, které byly zřízeny k ochraně krajinných a přírodovědných hodnot této oblasti. Rakovnicko nabízí návštěvníkům krásné lesy i zajímavé přírodní scenérie, které činí tento kraj turisticky přitažlivý.

K provozování zimních sportů nejsou v tomto regionu dobré podmínky, ale v letních měsících se nabízejí široké možnosti pro pěší turistiku i rekreaci a odpočinek. Pro milovníky pěší turistiky jsou připraveny dobře značené turistické trasy a naučné stezky. Zdejší krajina láká k odpočinku a rekreaci. Využití lze rekreační střediska podél vodního toku Javornice, která jsou umístěna vesměs v bývalých mlýnech, rybníky u Zdeslavi nebo rekreační oblast u rybníka Ožehák, k rekreaci jsou také vyhledávány rybníky Bartošský, Olešenský a Žákův. Řeka Berounka poskytuje výborné podmínky pro vodní turistiku a je proto velmi vyhledávána vodáky. Vyznavačům cykloturistiky nabízí Rakovnicko zajímavé trasy, které vedou oblastmi s menším silničním provozem. Využity jsou především lesní a polní cesty nebo pěšiny, které jsou na kole dobře sjízdné.

## Brdská vrchovina

Brdská vrchovina se rozkládá ve Středočeském kraji. Na západě hraničí s Plzeňskou pahorkatinou, na jihu a východě se Středočeskou pahorkatinou a na severu navazuje na Prahu a její okolí. Tvořena je náhorními plošinami složenými z břidlic a slepenců, k severovýchodu přechází v křemencové pásmo Hřebenů. Nejvyšší vrcholy přesahují hrabici 800 m n. m. Navazující Hřebenů jsou o něco nižší, nejvyšším místem je Studený vrch (660 m). Brdská vrchovina je téměř souvislý pás lesního porostu tvořeného smrky, břízami, olšemi a buky. V této oblasti se nenachází žádný velký vodní tok, pouze drobnější říčky, potoky a rybníky. Brdská vrchovina patří mezi oblasti s mírně teplým podnebím. Teploty v zimních měsících dosahují -3 až -5 °C, v letním období 16 až 17 °C. Počet dnů se sněhovou pokrývkou je cca 60 až 100, počet letních dnů se pohybuje okolo 20 až 40.

Brdy zabírají plošně pouze menší území, není zde žádná chráněná krajinná oblast, ale s původní brdskou přírodou se lze setkat v četných přírodních rezervacích. Nejznámější jsou Fajmanovy skály, Klenky, Chynínské buky, Getsemanka a Na skalách, které ochraňují lesní porosty s charakteristickou vegetací. Další přírodní rezervace Padrtské rybníky má ideální podmínky pro vodní a rašelinová společenstva. Brdy nabízejí návštěvníkům množství krásných lesů, zajímavých přírodních scenérií i malebných měst. To vše činí tento kraj historicky poutavý a turisticky přitažlivý. Navštěvován je zejména v letním období. Pro milovníky pěší turistiky je v Brdských kopcích připravena spousta dobře značených turistických cest. Rozvoj turistiky je však limitován v Brdech se nacházejícím vojenským prostorem Jince.

## Středočeská pahorkatina

Středočeská pahorkatina zabírá rozlehlé území převážně ve Středočeském kraji, pouze menší část se nachází v Jihočeském a Plzeňském kraji. Na severu sousedí s Polabím, na východě s Hornosázavskou pahorkatinou a Křemešnickou vrchovinou, na jihu ji lemuje Tábořská pahorkatina a Šumavské podhůří, na západě Plzeňská pahorkatina a Brdy.

Celá tato pahorkatina se jeví jako mírně zvlněná krajina plná pahorků a říčních údolí. Nejvyšší místa této oblasti přesahují svou výškou 600 m n. m., Velký Blaník např. měří 638 m. Téměř jednu třetinu plochy pokrývají smíšené lesy, nejvíce jsou zastoupeny smrky, borovice, olše, buky, duby, břízy a

jasany. Středočeskou pahorkatinou protékají dvě hlavní řeky, a to Vltava a Sázava. Kromě nich je zde velké množství drobnějších říček a potoků, které jsou přítoky těchto dvou řek. Podle podnebí lze zařadit tento region mezi mírně teplé oblasti. V zimních měsících dosahují teploty -2 až -4 °C, v letním období vystupují na 17 až 19 °C. Počet dnů se sněhovou pokrývkou je cca 50 až 70, počet letních dnů se pohybuje kolem 40 až 50.

Oblast Středočeské vrchoviny je plná přírodních zvláštností a zajímavostí. K nejdůležitějším z nich patří Chráněná krajinná oblast Velký Blaník. S rozlohou 40 km<sup>2</sup> je nejmenší v ČR a vznikla v roce 1981. Její vrchol je spojován s pověstmi o Blanických rytířích. Je zde i několik přírodních rezervací, např. Drbákov, Albertovy skály či Medník. K provozování zimních sportů nejsou v tomto regionu dobré podmínky, kromě nově vybudovaného úspěšného lyžařského střediska v oblasti Českého Meránu (Sedlec – Prčice). Tato oblast je označována za ekologicky nejčistší oblast Čech a každoročně je také cílem turistických pochodů Praha – Prčice. V letních měsících nabízí zdejší krajina široké možnosti pro pěší turistiku i rekreaci a odpočinek. Řeky Vltava a Sázava jsou rájem pro vyznavače vodních sportů, koupání i vodní turistiky. Na Vltavě se rozprostírá několik přehrad, na kterých je provozována lodní doprava. Jednotlivé přehrady na sebe plynule navazují a tvoří tzv. vltavskou kaskádu, která nabízí ideální podmínky především pro jachtařské a plachetní sporty. Zejména přehrada Slapy se řadí k nejnavštěvovanějším a nejvyhledávanějším pro velké množství kempů, rekreačních osad a tábořišť. Pro vodáky je vysoce atraktivní sjíždění řeky Sázavy. Díky nabídce vyhlídkových letů z letiště u Benešova lze zdejší kraj spatřit i z ptáčích perspektivy.

### Polabí a Kralupsko

Polabí a Kralupsko je úrodná krajina okolo Labe a dolního toku Vltavy. Ze severu je lemována Ralskou pahorkatinou, Jizerskou tabulí a Českým rájem, na východě sousedí s Východolabskou tabulí a Železnými horami, na jihu s Hornosázavskou pahorkatinou, Středočeskou pahorkatinou a Rakovnickou pahorkatinou a na západě na ni navazuje Mostecká pánev a České středohoří. Tuto oblast lze charakterizovat jako mírně vlnitý kraj s nadmořskou výškou od 150 m do 250 m nad mořem, pouze místy je možno vidět vyšší kopce. Nejvyšší výšky dosahuje hora Říp (459 m, mimo Středočeský kraj), další kopce již nedosahují ani 300 m. Porost v této oblasti tvoří smíšené lesy s četnými tůňmi, z listnatých stromů jsou v hojné míře zastoupeny duby, olše, břízy a z jehličnatých převážně borovice. Kolem toku řeky Labe se rozkládají rozsáhlé vinice a ovocné sady. Krajinou protéká řeka Labe a množství jeho přítoků (Jizera, Mrlina, Cidlina, Výrovka, Vlka, Bačovka, Doubrava, Klejnárka a některé další menší toky), v Mělníku se Labe stéká s Vltavou. Polabí a Kralupsko patří mezi nejteplejší oblasti naší republiky. V zimních měsících se průměrná teplota pohybuje mezi -2 až -3 °C, v letním období vystupují průměrné teploty na 18 až 20 °C. Počet dnů se sněhovou pokrývkou je cca 40 až 50, počet letních dnů cca 50 až 70.

I když tento kraj překvapí návštěvníky množstvím přírodních zajímavostí, není zde žádná chráněná krajinná oblast. Mezi nejzajímavější místa patří např. Žehuňská obora a rybník (rozlohou 258 ha největší v kraji, národní přírodní rezervace s hnízdišti kormorána, volavky popelavé a luňáka hnědého), Úpor, Černínovsko, Polabská černava, Hrabanovská černava, ale také přírodní zajímavosti jako Slatinné louky u Velenky, V Jezírkách, Libický luh, Žehuňská obora či Rybníček u Hořan. Stejně jako Východolabská tabule ani tato oblast kolem Labe není vhodná pro zimní sporty, v letním období ale poskytuje zdejší krajina řadu možností pro turistické využití. Zejména milovníkům koupání a vodních sportů se nabízí řada písečných jezer a množství malebných zákoutí kolem řeky Labe (např. pláže u pěkného lesního koupaliště Jezera u vesnice Lhota severovýchodně od Kostelce nad Labem). Na některých vodních plochách jsou zde i podmínky pro windsurfing. Staroboleslavské lesy s četnými tůňmi a stará labská ramena patří k oblíbeným a vyhledávaným místům rybářů.

### Jizerská tabule

Jizerská tabule se celá rozkládá ve Středočeském kraji. Tuto oblast přibližně vymezují města Mladá Boleslav, Bělá pod Bezdězem, Mělník a Benátky nad Jizerou. Na východě ji ohraničuje řeka Jizera a směrem k severu a západu postupně přechází v Český ráj a Ralskou pahorkatinu. Krajinná pestrost této oblasti je podmíněna její geologickou stavbou. Střídají se zde rozsáhlé pískovcové útvary a vulkanické čedičové vyvýšeniny. Nadmořská výška se pohybuje cca od 250 do 400 m. Nejvyššími vrcholy jsou Radechov (392 m), Kozí hřbet (306 m), Šibeniční vrch (336 m), Bezdědický Kluček (351 m) a Hradiště (314 m). Území je z větší části zalesněno, porost je převážně smrkový a borovicový, v nižších polohách částečně smíšený. Z listnatých stromů je zastoupen hlavně dub, javor a jasan. Nejprve



východním okrajem Jizerské tabule a pak přes Jizerskou tabuli protéká řeka Jizera a některé její přítoky (Bělá, Rokytky a drobné potoky). Podnebí v této oblasti patří mezi teplé, s teplotami v zimním období -2 až -3 °C, v letních měsících vystupují teploty na 18 až 20 °C. Počet dnů se sněhovou pokrývkou je 40 až 50, počet letních dnů cca 50 až 70.

I když se v této oblasti vyskytuje množství vzácných rostlinných i živočišných druhů, není Jizerská tabule zatím zařazena mezi chráněné krajinné oblasti a nejsou zde zřízeny národní přírodní rezervace. Najdeme tady ale několik národních přírodních památek a přírodních parků. Největší jsou přírodní park Jabkenicko a přírodní park Čížovky, k národním přírodním památkám patří např. lokality Klokočka, Rečkov, Podhradská tůň, Radouč a Lom u Chrástu. Jizerská tabule je oblastí s dobrými podmínkami pro turistiku a rekreaci, zejména v letním období. Je zde množství dobře značených a připravených turistických tras, vhodné podmínky jsou zde i pro cykloturistiku.

### Ralská pahorkatina

Ralská pahorkatina leží zčásti v Libereckém kraji a zčásti ve Středočeském kraji, rozkládá se zhruba mezi městy Mělník a Doksy. Je ohraničena Jizerskou tabulí, Českým rájem, Jizerskými horami, Lužickými horami, Českým Švýcarskem, Krušnými horami a Mosteckou pánví. Má velmi pestrou geologickou stavbu. Střídají se zde rozsáhlé pískovcové útvary, vulkanické čedičové vyvýšeniny, osamělé sopečné vrchy a bezvodá, až 100 metrů hluboká, kaňonovitá údolí. Vysoce atraktivní jsou pískovcová skalní města. Nejvyšším vrcholem je Ralsko (696 m n. m.) v Liberecké části. Porost tvoří jehličnaté i listnaté lesy. Nejvíce je zastoupena borovice, z listnatých stromů buky a břízy. V oblasti Ralské pahorkatiny pramení několik menších přítoků Labe. Nejznámější a největší vodní plochou je s rozlohou 270 ha Máchovo jezero, nacházející se ale mimo území Středočeského kraje. Ralská pahorkatina patří mezi mírně teplé oblasti. Teploty v zimním období se pohybují mezi -2 až -4 °C, v letních měsících dosahují 17 až 19 °C. Počet dnů se sněhovou pokrývkou se pohybuje mezi 60 až 70, počet letních dnů 40 až 50.

Jižní část Ralské pahorkatiny nabízí velké množství přírodních zvláštností. Byla zde proto v roce 1976 vyhlášena Chráněná krajinná oblast Kokořínsko o rozloze 270 km<sup>2</sup>, přesahující rovněž do sousedního kraje. Z přírodních zajímavostí lze jmenovat např. Kokořínský důl. Mnoho zajímavostí nabízí i přírodní park Rymář. Pro letní rekreaci a turistiku jsou zde díky romantické krajině předpoklady dobré. Příkladem může být "Mšenský okruh" vedoucí skalním pískovcovým labyrintem. Vodní plochy pro rekreaci jsou spíše v severní části oblasti.

### Český ráj

Český ráj leží na území tří krajů: Středočeského, Královéhradeckého a Libereckého. Oblast zhruba vymezují města Turnov, Mladějov, Sobotka a Mnichovo Hradiště. Sousedí s Ralskou pahorkatinou, Jizerskou tabulí, Polabím, Východolabskou tabulí a Podkrkonoším. Na východ, směrem k Jičínu, na Český ráj navazují Prachovské skály.

Český ráj je oblastí, kde se prolínají rozmanité přírodní krásy s bohatými historickými památkami. Krajina je mimořádně členitá, vznikla ve druhohorách a charakteristické jsou pro ni kvádrové pískovce, které zde vytvářejí typická skalní města. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 240 až 488 metrů. K významným vrcholům na území Středočeského kraje patří Mužský (463 m n. m.). Více než 50% tohoto území je zalesněno převážně smrkovými a borovými monokulturami. Pouze místy v hlubokých roklích se uchovávají zbytky smíšených listnatých porostů (převažuje dub, habr a javor, na skalách zbytky reliktních borů – jednotlivých zakrnělých a pokroucených borovic). Oblast je bohatá i na rozmanitá společenstva flóry a fauny odpovídající odlišným typům prostředí – od teplých nížin až po chladné horské oblasti. Kromě běžné polní a lesní zvěře se zde vyskytují i některé vzácné druhy jako krkavec velký, ledňáček říční, čáp bílý. Na západní straně teče okolo této oblasti řeka Jizera, Českým rájem pak protékají některé její přítoky (Žehrovka, Libuňka, Kněžmostka, Klenice a četné potoky). Vyskytují se zde také mnohé rybníky a přírodní vodní nádrže (např. Žabakor, Komárovský rybník). Český ráj leží v mírně teplé oblasti, kde teploty v zimních měsících dosahují -2 až -4 °C, v letním období 17 až 19 °C. Počet dnů se sněhovou pokrývkou 50 až 70, počet letních dnů 40 až 50. Ve vyšších polohách je podnebí o něco chladnější a drsnější.

Mimořádná různorodost krajiny a výskyt chráněných a ohrožených biologických druhů byly hlavním motivem pro vyhlášení Českého ráje v roce 1955 první chráněnou krajinnou oblastí naší republiky.

Nyní je vyvíjeno úsilí o zařazení do Seznamu světového dědictví UNESCO. Celá tato geografická oblast má velmi dobré předpoklady pro letní rekreaci, aktivní odpočinek i turistiku, zejména pískovcová skalní města (v kraji Příhrazské skály v okolí vrchu Mužský) jsou častým cílem turistů i horolezců. Je zde množství značených turistických cest, cyklotras a naučných stezek. Pro svou turistickou atraktivitu je oblast Českého ráje pokládána za samostatný turistický region (podle ČCCR).

**Celkové klimatické podmínky** zařazují Středočeský kraj mezi mírně teplé oblasti. V letních měsících dosahují teploty v průměru 18 až 20 °C, v zimních měsících kolem -4 °C. Průměrný počet dnů se sněhovou pokrývkou je 40 až 70 (v Brdské vrchovině až 100), počet letních dnů se pohybuje kolem 40 až 50. Výjimkou je Polabí, kde teplé dny dosahují počtu až 70. Polabí a Kralupsko jsou řazeny mezi nejteplejší oblasti v České republice.

Z hlediska vodohospodářského spadá území Středočeského kraje do dvou povodí, a to do povodí Labe a Vltavy. Hlavními **vodními toky** kraje jsou řeky Labe a Vltava (obě splavné). Splavnost Vltavy umožňuje soustava zdymadel. Nejvýznamnějšími přítoky Labe na území kraje jsou kromě Vltavy Cidlina a Jizera. Z přítoků Vltavy jsou to především Sázava a Berounka. V kraji jsou dobré podmínky pro vodní turistiku. Celkově jsou povrchové vody dosti znečištěné, zejména část toku Litavky na Příbramsku, Rakovnický potok, Zákolanský potok a přítoky Labe Cidlina, Klejnárka a Výrovka.

Středočeský kraj není typicky rybníkářskou oblastí, nicméně se na jeho území, zejména v jihozápadní, jižní a východní části, nachází množství **rybníků** a jezer vzniklých z pískoven, z nichž některé jsou vhodné pro rybaření i rekreaci. Příkladem těchto vodních ploch mohou být na Rakovnicku rybníky na Mlýnském potoce a mezi Řevničovem a Loděnicí, v Brdech Lázenský a Padrťské rybníky, většími rybníky jsou Podhrázský na Benešovsku, Vavřínecký na Kutnohorsku, Proudnický či Jevanský rybník na Kolínsku, Žehuňský rybník na Nymbursku, Vražda a Komárovský rybník na Mladoboleslavku a další.

Ve Středočeském kraji byla vybudována mnohá **vodní díla**. Na Vltavě jsou to údolní přehradní nádrže Vrané, Štěchovice, Slapy, Kamýk a Orlík, které jsou vhodné i pro rekreační účely, sportovní využití či rybaření. Na Berounsku nedaleko Komárova slouží koupání přehrady Zásalská a Dráteník na Červeném potoce. V Českém krasu je přehrada Suchomasty. Pro vodárenské účely je určena soustava vodních děl na Želivce (přehrada Želivka – Švihov, na ni navazující vodní díla Němčice a Sedlice), u Kutné Hory vodní dílo Vrchlice, v Brdech jsou to vodní díla Láz, Pílská a Obecnice zásobující pitnou vodou příbramskou aglomeraci. Kladenská aglomerace je zásobována z vodního díla Klíčava, které se nachází nad Zbečnem.

**Kontaminace půdy** je zřejmě především na Příbramsku a Kutnohorsku, dále pak v některých oblastech bývalých průmyslových komplexů v Kladně a Kolíně. V okresech Příbram, Benešov, Mělník a Praha-východ existuje také radonové riziko vznikající únikem plynu z uranových rud a materiálů.

**Míra emisí** znečišťujících látek je pro kvalitu životního prostředí a zprostředkovaně také pro rozvoj cestovního ruchu významným ukazatelem. Celkově nemají znečišťující látky ve Středočeském kraji extrémně vysoké hodnoty. Ve srovnání s ostatními kraji jsou z velkých zdrojů znečištění nejzávažnější emise uhlovodíků, kde jsou hodnoty třetí nejvyšší v republice. Ostatní emise (tuhé, oxid siřičitý, oxidy dusíku a oxid uhelnatý) jsou 6. nejvyšší v republice. Ze sousedních krajů je na tom hůře Ústecký kraj (z ostatních ale také Karlovarský kraj). Nejhorší situace je na Mělnicku, kde hodnoty emisí základních znečišťujících látek vysoce překračují průměr ostatních regionů. Měrné emise oxidu siřičitého představovaly k 31. 12. 2000 hodnotu 2,6 t/km<sup>2</sup>, měrné emise tuhých látek 0,7 t/km<sup>2</sup> a měrné emise oxidu dusíku 1,4 t/km<sup>2</sup>. Jižní sousedé mají životní prostředí podstatně lepší.

### 3.2 Dopravní infrastruktura

Pro Středočeský kraj je charakteristická úzká vazba s hlavním městem prostřednictvím husté dopravní sítě, což činí polohu kraje mimořádně výhodnou. Po Praze má kraj nejhustší (ale také nejpřetíženější) dopravní síť v republice. Dopravní tepny jsou ale řešeny paprskovitě od centra, takže problémem je propojení středočeských měst navzájem po obvodových trasách (po okruzích vzhledem k Praze). Kapacitně dostačující ale nejsou ani radiální tahy.

**Hustota silniční sítě** ve Středočeském kraji činí 85,3 km na 100 km<sup>2</sup>, tj. o 15,7 km vyšší hustota než je republikový průměr (69,6 km/km<sup>2</sup>). Celková délka silnic a dálnic představuje 9 394,2 km, z toho je 171,6 km dálnic (hustota 1,6 km/km<sup>2</sup>) a 775,0 km silnic I. třídy (hustota 7,0 km/km<sup>2</sup>).

Krajem procházejí dálnice a rychlostní komunikace (silnice pro motorová vozidla), které začínají kromě R6 vždy v Praze. Jsou to:

- D1 Praha – Brno
- D5 Praha – Plzeň – Rozvadov
- D8 Praha – Lovosice
- D11 Praha – Poděbrady
- R4 Praha – Příbram
- R6 Fialka (u Unhoště) – Nové Strašecí
- R7 Praha – Slaný
- R10 Praha – Turnov

Tyto tahy zajišťují kvalitní spojení se Slovenskou republikou a přes Rozvadov s Německem. Méně vyhovující je spojení se severní částí Německa, s Polskem a Rakouskem. Nadregionální význam mají kromě dálnic a rychlostních komunikací silnice I. třídy:

- E48 Praha – směr Karlovy Vary (s úsekem R6)
- E55 Praha – Benešov – směr Tábor (z Cínovce, navazující na D8 a D1)
- E67 Praha – směr Hradec Králové (navazující na D11)

Žádná z těchto komunikací tedy nezajišťuje spojení měst po obvodu kraje. Tuto funkci mají v zásadě jen tři silnice I. třídy:

- I/16 Mladá Boleslav – Mělník – Slaný – Řevničov
- I/18 Rožmitál – Příbram – Sedlčany – Votice
- I/38 Čáslav – Kolín – Nymburk – Mladá Boleslav – Bělá pod Bezdězem

Silnicemi I. třídy nejsou vzájemně propojeny zejména Rakovnicko, Berounsko a Příbramsko, dále pak Benešovsko a Kolínsko, resp. Nymbursko. Ostatní silnice I. třídy jsou většinou v hraničních částech kraje.

I některé obce s rozšířenou působností neleží na silnicích I. třídy nebo v jejich bezprostřední blízkosti. Jedná se o města:

- Lysá nad Labem
- Rakovník
- Vlašim

Z pohledu dostupnosti pro turisty jsou však díky husté síti silnic nižší třídy všechny turistické destinace dobře dosažitelné, byť po komunikacích nižší třídy méně komfortně. Nejnižší hustota silnic je na Příbramsku (dáno geografickými dispozicemi), kde je jako jediná pod republikovým průměrem. Výrazněji pod krajským průměrem je též na Rakovnicku a Benešovsku.

Tab. 8: Silnice a dálnice v kraji podle NUTS 4

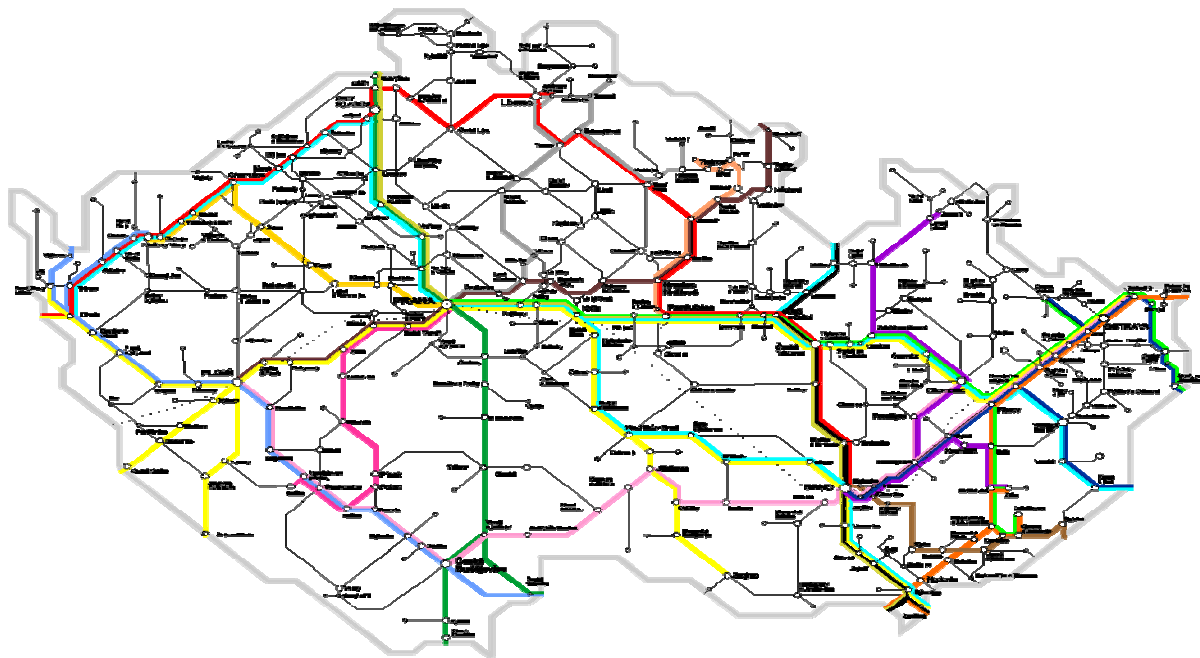
NUTS 4	Dálnice v km	Silnice v km			Silnice a dálnice celk. v km	hustota km/100 km <sup>2</sup>
		I.třídy	II.třídy	III.třídy		
Benešov	46,2	52,4	357,4	787,2	1 197,0	78,5
Beroun	34,0		152,5	510,0	662,5	100,1
Kladno		90,9	154,1	533,8	778,8	112,5
Kolín	1,6	74,5	152,3	610,7	837,6	99,0
Kutná Hora		56,1	224,6	613,0	893,7	97,5
Mělník	14,2	69,7	150,0	382,2	601,9	84,5
Mladá Boleslav		118,1	221,2	593,0	932,3	88,1
Nymburk	23,8	61,9	201,0	460,7	723,6	82,6
Praha - východ	42,5	39,6	162,0	429,4	631,1	108,1
Praha - západ	9,2	28,3	150,3	389,6	568,3	97,0
Příbram		124,9	234,2	546,0	905,1	55,6
Rakovník		58,5	210,9	393,1	662,5	71,2
<b>Středočeský kraj</b>	<b>171,6</b>	<b>775,0</b>	<b>2 370,6</b>	<b>6 248,7</b>	<b>9 394,2</b>	<b>85,3</b>
Česká republika	518,1	6 090,8	14 636,3	34 182,9	54 910,0	69,6

Pramen: ČSÚ (2001)

Všechny obce kraje jsou přístupné po silnicích s bezprašnou úpravou povrchu, stav komunikací je ovšem často nevyhovující, což je dáno především dlouhodobým deficitem finančních prostředků na souvislou i cyklickou údržbu a opravy. Poměrně vysoká je i hustota linkového vedení autobusů.

**Železniční síť** ve Středočeském kraji je nejhustší v jeho severní polovině. Celkově činí  $12,6 \text{ km/km}^2$ , což je zhruba na průměru České republiky ( $12,0 \text{ km/km}^2$ ). Nízká hustota je v nejižnější části kraje na Příbramsku a jižně od Benešova. Celková délka železnic je 1 390 km. Hlavní železniční tratě jsou elektrifikovány a v koridorech na Děčín, Cheb, České Budějovice, Brno a Ostravu probíhá jejich modernizace. Směrování železničních tahů nadregionálního významu schématicky znázorňuje mapa.

#### Mapa železničních tahů nadregionálního významu v České republice



Nadregionální význam s provozem vlaků vyšší třídy mají dálkové železniční tahy zajišťující mezinárodní spojení:

- (Dresden) Děčín – **Vraňany** – **Kralupy n. Vlt.** – Praha – **Poříčany** – Kolín – Pardubice – Brno – Břeclav (Wien / Bratislava)
- (Dresden) Děčín – **Vraňany** – **Kralupy n. Vlt.** – Praha – **Říčany** – **Čerčany** – **Benešov** – **Olbramovice** – České Budějovice (Linz) / České Velenice (Wien)
- Plzeň – **Zdice** – **Beroun** – Praha – **Čelákovice** – **Lysá n. L.** – **Nymburk** – **Poděbrady** – **Velký Osek** – Česká Skalice – Náchod (Wróclaw)
- Praha – **Beroun** – **Zdice** – Plzeň – Cheb (Nürnberg) / Domažlice (Regensburg) / Železná Ruda (Plattling)
- Praha – **Poříčany** – Kolín – Olomouc – Ostrava – (Žilina / Katowice)
- Cheb – Most – **Zlonice** – **Slaný** – Praha – Kolín – **Kutná Hora** – **Čáslav** – Havlíčkův Brod – Břeclav (Wien / Bratislava)

Pro vnitrostátní dálkovou dopravu jsou to dále spojení (rovněž nadregionálního významu):

- Praha – **Neratovice** – **Všetaty** – **Mladá Boleslav** – **Bakov n. J.** – **Mnichovo Hradiště** – Turnov – Liberec / Harrachov / Vrchlábí
- Praha – **Kladno** – **Lužná u Rak.** – Chomutov – Karlovy Vary
- Praha – **Beroun** – **Zdice** – **Příbram** – **Březnice** – Strakonice – Sušice

Na dálková spojení navazují železniční tratě regionálního nebo jen lokálního významu, díky nimž je většina turisticky zajímavých lokalit v kraji pro návštěvníky přístupná po železnici.

Nejllepší je spojení s Prahou (všechny hlavní tratě směřují do Železničního uzlu Praha, výjimkou je pouze severní tah z Děčína do Kolína). Tratěmi regionálního významu jsou ale vzájemně spojena i další centra kraje. Přímé spojení má Mělník s Nymburkem a Kolínem, propojeny po železnicích jsou Příbram, Beroun, Rakovník, Kladno, Kralupy nad Vltavou, Mladá Boleslav, Nymburk, Kolín, Kutná Hora a Benešov. Z větších měst tedy není vzájemné propojení pouze mezi Příbrami a Benešovem. Železniční spojení je do všech obcí s rozšířenou působností. Po železnici nejsou přístupná velká rekreační centra přehrad Slapy a Orlík.

Z důvodu existence české metropole v centru Středočeského kraje a s tím souvisejícím radiálním uspořádáním dopravy jsou v kraji vytvořeny dobré podmínky pro příjezdový cestovní ruch (většinou přímá dostupnost nejdůležitějších silničních i železničních hraničních přechodů pro zahraniční hosty).

Pro **leteckou dopravu** má rozhodující význam dobře vybavené mezinárodní letiště Praha – Ruzyně, jehož poloha ve středu kraje je pro rozvoj cestovního ruchu velkou výhodou. Na území Středočeského kraje má statut veřejného mezinárodního letiště pouze letiště Mnichovo Hradiště, které je však pro dopravu osob využíváno jen v omezené míře (především okolními průmyslovými podniky). Mezinárodní provoz je přípustný i na letišti Vodochody, které je ale neveřejné (slouží potřebám výrobce letadel AERO Vodochody, a. s.) a k provozování letecké dopravy ani nemá potřebné provozní zázemí a vybavení. Mimo provoz je letiště Mladá (bývalé vojenské), jehož zprovoznění je v jednání.

Kromě toho je ve Středočeském kraji dalších devět vnitrostátních letišť, která jsou využívána především pro sportovní létání. Jedná se o letiště:

- Benešov (Nesvačily – Bystřice)
- Bubovice
- Kladno
- Mladá Boleslav
- Panenský Týnec (neveřejné)
- Příbram
- Sazená
- Slaný
- Vlašim

Význam těchto letišť pro dopravní dostupnost může spočívat v jejich využití pro provoz aerotaxi (zatím jej umožňují jen tři), příp. pro přistávání vrtulníků. Pro cestovní ruch mají letiště primárně význam jako místa nabídky sportovního létání, příp. výcviku, vyhlídkových letů, balónového létání apod. Pro provoz vrtulníků jsou v kraji 4 neveřejné heliporty Mělník, Mělník-Hořín, Neratovice a Rakovník.

**Vodní doprava** je ve Středočeském kraji relativně rozvinutá (oproti jiným krajům) díky labské a vltavské vodní cestě. Jejich význam je nejenom národohospodářský, ale i turistický. Labsko-vltavská vodní cesta měří celkem téměř 300 km a na území Středočeského kraje je nejdelší. Zejména na Vltavě je provozována několika společnostmi osobní lodní doprava, která je pro mnoho lidí turisticky atraktivní.

Největším a nejstarším provozovatelem na Vltavě je Pražská plavební společnost, která se svou flotilou 8 lodí uskutečňuje linkové a okružní plavby až na Slapy a v opačném směru k soutoku Vltavy s Labem. Další větší společností provozující pravidelné plavby je Evropská vodní doprava vlastníci pět lodí. Menšími společnostmi jsou např. Aquavia, Lodní společnost Bohemia, Pražská lodní společnost VZK či provozovatelé jednotlivých vyhlídkových a restauračních lodí. Pravidelná i nepravidelná lodní doprava je provozována rovněž na Slapském, Kamýckém a Orlickém přehradním jezeře.

Na Labi jsou v letní sezóně pravidelné plavby např. z Poděbrad do Nymburka či k soutoku Labe s Cidlinou, plavby z Brandýsa nad Labem do Poděbrad, Čelákovic či Mělníka a rovněž se uskutečňují i nepravidelné plavby. Tak jako na Vltavě i zde jsou provozovateli nabízeny plavby na objednávku, pronájem lodí, společenská zábava, restaurační a jiné doprovodné služby. V tomto sektoru infrastruktury Středočeského kraje lze tedy spatřovat silný rozvojový potenciál cestovního ruchu.

V posledních letech dochází obecně k výraznému rozvoji **cyklistické dopravy**. V rovinných oblastech kraje je cyklistika hojně využívána k denní dopravě a rychle se zároveň rozvíjí i cykloturistika jako specifické odvětví cestovního ruchu v hornatějších částech kraje. Celkově lze ale konstatovat, že hustota cyklotras ve Středočeském kraji je nízká, rezervy jsou v budování cyklostezek pro místní cyklistickou dopravu a hlavně chybí lepší zázemí služeb pro cykloturisty.

V současné době je uváděno, že v kraji je cca 1 300 km značených cyklotras, nejvíce jihozápadně a jihovýchodně od Prahy a na Mělnicku. Nejvýznamnější jsou mezinárodní dálkové cyklistické trasy Greenways Praha – Vídeň a Labská trasa. Z delších cyklotras jsou to pak cyklotrasy Pojizeří (cca 200 km), Ladův kraj a Posázavská (obě přes 100 km). Další údaje k tomuto tématu jsou uvedeny v kapitole věnované podmínkám pro turistiku.

Celkově lze konstatovat, že dopravní dostupnost a obslužnost je ve Středočeském kraji na lepší úrovni než v mnoha jiných částech republiky, což je pro rozvoj cestovního ruchu komparativní výhodou.

### 3.3 Sociálně ekonomická charakteristika

Historie, kultura a poloha Středočeského kraje významně ovlivňuje jeho sociálně ekonomickou charakteristiku, která nachází odraz i v sektoru cestovního ruchu. Jedná se o kraj s rozsáhlými venkovskými oblastmi s venkovskou infrastrukturou, o kraj s rozvinutou zemědělskou i průmyslovou výrobou, o kraj s vysokým kulturním a historickým potenciálem, o kraj s cennými přírodními oblastmi, ale také o kraj hodně poznamenaný lidskou činností a o kraj s nepříznivým demografickým vývojem.

Z pohledu **historického** jsou stopy lidského osídlení na území Středočeského kraje již ze starší doby kamenné. Nejstarší nálezy z okolí Berouna se datují do doby před 1,5 mil. let. Z doby 2 000 až 1 500 let př. n. l. pocházejí nálezy tzv. únětické kultury z Únětic či z Polep u Kolína. Knovízská kultura, nazvaná podle naleziště u obce Knovíz poblíž Slaného, je řazena do období od 13. do 7. století př. n. l. Přibližně ve 2. až 1. stol. př. n. l. vstoupili na nynější české území Keltové a podle keltského kmene Bójů byl také odvozen latinský název Čech – Bohemia. Keltská oppida byla například na vrchu Závist nad Zbraslaví v okrese Praha - západ nebo ve Stradonicích na Berounce. Na území Středočeského kraje se nacházejí místa, která jsou nerozlučně spjata s historií českého národa. Tento kraj je totiž téměř totožný s územím českého státu za vlády patrona zemí českých sv. Václava. S významnými událostmi raného středověku se pojí jména středočeských sídel jako Libice, Stará Boleslav, Levý Hradec, Tetín a Budeč. Významnou úlohu sehrál také Sázavský klášter jako významné středisko kultury a písemnictví. Pražské groše ražené v Kutné Hoře byly oblíbeným platidlem v celé tehdejší střední Evropě. Se slavnou dobou panování Karla IV. se pojí hrady Karlštejn a Křivoklát. Konec husitské revoluce v první polovině 15. století připomíná dějiště poslední bitvy Táboritů u Lipan či zřícenina hradu Sion u Kutné Hory. S pobytom Jana Husa je spojen hrad Krakovec. Město Slaný bylo v začátku husitské revoluce jedním z pěti vyvolených měst, kde měli podle učení chiliastů být při „skonání věků“ lidé spaseni. Významný politik doby pohusitské, český král Jiří, pocházel z Poděbrad. Na území kraje se také odehrál 11. května 1945 u Milína na Příbramsku poslední ozbrojený konflikt 2. světové války v Evropě.

Z pohledu **kulturního** je středočeský region od nepaměti úzce spjat s bohatou historií, kulturou a dějinami země. V kraji je mnoho historických památek, jako například starobylé hrady Karlštejn, Křivoklát, Konopiště, Kokořín či Český Šternberk, přičemž především gotický hrad Karlštejn s Kaplí sv. Kříže a deskovými malbami mistra Theodorika je ojedinělým skvostem evropského významu. Nejstarší dosud stojící stavbou u nás z přelomu 9. a 10. stol. (a podle nejnovějšího bádání vůbec první kamennou rotundou v Čechách) je rotunda na Budči. I pozdější šlechtické stavby jako barokní a renesanční zámky se svými výstavnými zahradami jsou velkým turistickým lákadlem pro návštěvníky. Turisticky atraktivní je rokokový zámek Dobříš a Mnichovo Hradiště, renesančním skvostem je zámek v Nelahozevsi. Nepominutelným je zámek v Lánech, který si za své letní sídlo vybírají prezidenti našeho státu. Prakticky všechna města ve Středočeském kraji se mohou pochlubit historickým městským jádrem. Vyniká mezi nimi Kutná Hora, která byla dříve bohatým a výstavným městem díky příjmům z místních stříbrných dolů. I ostatní města jako Kolín, Nymburk, Kouřim, Mělník, Mladá Boleslav, Slaný, Kladno, Beroun, Rakovník, Příbram, Benešov a další mají co nabídnout. Hodnotná je vesnická architektura v kraji (na třicet vesnických památkových rezervací a zón).

**Současný** Středočeský kraj je charakteristický díky velké rozloze zemědělské půdy vyšším počtem zaměstnanců v zemědělství, přičemž význam získala rovněž průmyslová výroba. Zaměstnanost ve službách je pod republikovým průměrem. **Zemědělská výroba** těží z velmi dobrých přírodních podmínek v severovýchodní části kraje. Vyniká hlavně rostlinnou výrobou a v příměstských částech pěstováním ovoce, zeleniny a květin. Stěžejními **průmyslovými odvětvími** jsou strojírenství, chemie a potravinářství. Především automobilka v Mladé Boleslavi se stala podnikem celostátního významu. Minimálně je v kraji zastoupen textilní a oděvní průmysl, ústup zaznamenaly dříve tradiční obory těžba uhlí, ocelářství a kožedělný průmysl.

**Technická infrastruktura** kraje je málo vyhovující, přičemž nejvážnější problémy představuje zásobování obyvatelstva pitnou vodou, čištění odpadových vod a nízká plynofikace obcí. V kraji je z celé republiky nejmenší podíl obyvatel napojených na veřejnou kanalizaci. V průmyslových oblastech (zejm. na Mělnicku) je problémem znečišťování životního prostředí.

Typickou charakteristikou **hospodářského rozvoje** je velká různorodost nejen v rámci kraje (odlišné přírodní, sociálně ekonomické a rozvojové podmínky), ale i v rámci jednotlivých NUTS 4. Podle zpracovatelů Programu rozvoje územního obvodu Středočeského kraje lze nejlépe hodnotit metropolitní územní jednotky v okolí Prahy, tj. Praha-západ a Praha-východ, které mají z hlediska svého rozvoje nejvíce příznivých ukazatelů. Dalšími nejrozvinutějšími oblastmi jsou NUTS 4 Mladá Boleslav, Kladno a Mělník. Naopak nižší rozvojový potenciál mají díky periferní poloze NUTS 4 Rakovník a Kutná Hora s největším výskytem sociálně ekonomických problémů a nejnižší ekonomickou silou.

K posouzení postavení Středočeského kraje v rámci České republiky je nutné opřít se o statistické údaje, které umožňují mimo jiné analytické podchycení zmíněných vnitrokrasých disparit i srovnání s ostatními kraji. Výše uvedené charakteristiky Středočeského kraje doplňují a dokumentují následující data.

### 3.3.1 Obyvatelstvo a osídlení

K této problematice je nutno předeslat, že díky poloze kolem hlavního města došlo v kraji ve druhé polovině 90. let k nepříznivému **demografickému** vývoji. Zatímco úbytek obyvatelstva přirozenou měnou trvá již více než 20 let, neboť v kraji je nízká porodnost a poměrně vysoká úmrtnost daná věkovou strukturou populace, migrační saldo prošlo v posledních letech výraznou změnou. Kraj má tak vysokou imigraci, že celkový počet obyvatel začal vzrůstat (v r. 2000 již o 3 684 osob). To je dáno hlavně výstavbou satelitních obytných celků v okolí Prahy.

Pro analýzu jsou základními referenčními ukazateli **lidnatost a rozloha** kraje, podle nichž lze kvantitativní data relativizovat. Středočeský kraj je největší ze všech krajů v republice z hlediska plochy území a počtu obcí, počtem obyvatel se řadí za Prahu a je srovnatelný s Moravskoslezským a Jihomoravským krajem.

Tab. 9: Obyvatelstvo a rozloha podle krajů

Kraj	Počet obyvatel (k 1. 1. 2002)	Průměrný věk	Rozloha (km <sup>2</sup> )	Hustota obyv. (km <sup>-2</sup> )	Počet obcí
Hl. m. Praha	1 160 118	41,2	496	2 357,1	1
<b>Středočeský</b>	<b>1 123 931</b>	<b>39,1</b>	<b>11 015</b>	<b>101,9</b>	<b>1 148</b>
Jihočeský	624 568	38,4	10 056	62,2	623
Plzeňský	549 600	39,2	7 561	72,8	506
Karlovarský	303 714	37,7	3 314	91,8	132
Ústecký	819 450	37,7	5 335	153,7	354
Liberecký	427 396	38,1	3 163	135,4	216
Královéhradecký	549 329	39,0	4 758	115,7	448
Pardubický	507 176	38,4	4 519	112,5	453
Vysočina	518 315	38,1	6 925	75,0	730
Jihomoravský	1 124 493	39,0	7 066	159,6	647
Olomoucký	638 374	38,4	5 140	124,4	394
Zlínský	594 060	38,4	3 964	150,1	304
Moravskoslezský	1 265 912	37,8	5 554	228,6	302
<b>Česká republika</b>	<b>10 206 436</b>	<b>38,8</b>	<b>78 866</b>	<b>129,7</b>	<b>6 258</b>
Podíl STC / ČR	11,0 %	vyšší	14,0 %	nižší	18,4 %

Pramen: ČSU

Největší statistickou jednotkou NUTS 4 podle počtu obyvatel je Kladno, kde je také největší hustota osídlení. Největší rozlohou je Benešovsko, kde je ale spolu s Příbramskem a Rakovnickem velmi řídké osídlení. Věkově nejmladšími regiony jsou Mladoboleslavsko, Mělnicko a Příbramsko (pod průměrem ČR), výrazně nejstarší je obyvatelstvo na Kolínsku. Středočeský kraj má nejenom nejvíce obcí ze

všech krajů, ale také nejvíce obcí má statut města. Venkovský charakter kraje se promítá na druhé straně v tom, že kraj má nejvyšší podíl venkovského obyvatelstva v republice.

Tab. 10: Obyvatelstvo a rozloha Středočeského kraje podle NUTS 4

NUTS 4	Počet obyvatel (k 1. 1. 2002)	Průměrný věk	Rozloha (km <sup>2</sup> )	Hustota obyv. (km <sup>-2</sup> )	Počet obcí	z toho měst
Benešov	93 082	39,0	1 524	61,1	115	7
Beroun	75 855	39,4	662	114,6	86	5
Kladno	149 988	39,1	692	216,7	100	7
Kolín	95 576	39,7	846	113,0	100	7
Kutná Hora	73 374	39,3	917	80,0	88	4
Mělník	94 722	38,6	712	133,0	70	6
Mladá Boleslav	114 127	38,5	1 058	107,9	123	8
Nymburk	84 323	39,5	876	96,3	90	6
Praha - východ	96 752	39,5	584	165,7	91	7
Praha - západ	84 572	39,3	586	144,3	80	8
Příbram	107 474	38,6	1 628	66,0	120	6
Rakovník	54 086	39,1	930	58,2	85	2
<b>Středočeský</b>	<b>1 123 931</b>	<b>39,1</b>	<b>11 015</b>	<b>102,0</b>	<b>1 148</b>	<b>73</b>

Pramen: ČSU

Sídelní struktura je charakteristická vysokým podílem obcí do 1000 obyvatel. Nejmenší obcí je Bludov s 26 obyvateli na Kutnohorsku. Několik velmi malých obcí do 50 obyvatel je v okolí Vlašimi. Největším městem je Kladno, následují Mladá Boleslav, Příbram a Kolín. Měst nad 10 tis. obyvatel je v kraji celkem 18, dalších 12 měst má 5 až 10 tis. obyvatel. Největší obce jsou kolem Kladna a Neratovic.

Tab. 11: Největší a nejmenší obce ve Středočeském kraji (k 1. 1. 2002)

nad 20 tis. obyvatel		10 až 20 tis. obyvatel		do 50 obyvatel	
Kladno	70 702	Mělník	19 219	Bludov (KH)	26
Mladá Boleslav	43 841	Kralupy nad Vltavou	17 459	Rabakov (MB)	31
Příbram	35 710	Beroun	17 470	Těchařovice (PB)	34
Kolín	30 095	Rakovník	16 644	Čejkovice (Čáslav)	35
Kutná Hora	21 309	Neratovice	16 364	Nemíž (Vlašim)	36
		Benešov	16 262	Neveklovice (MB)	37
		Brandýs n/L – St. Boleslav	15 219	Slověnice (Vlašim)	39
		Slaný	15 159	Hradiště (Vlašim)	40
		Nymburk	14 352	Kanina (Mělník)	44
		Poděbrady	13 204	Košice (KH)	45
		Vlašim	12 265	Švihov (RK)	46
		Říčany	11 019	Ostrov (Vlašim)	49
		Čelákovice	10 022	Libichovice ((BN)	50
		Čáslav	9 832		

Pramen: ČSÚ, databáze obcí MV ČR

Ve Středočeském kraji je 26 obcí s rozšířenou působností. Nejvíce obcí spadá pod Mladou Boleslav, největší z hlediska počtu obyvatel je ale správní celek spadající pod Kladno. Největší území rozlohou spravuje Rakovník následovaný Mladou Boleslaví. Nejmenší počtem obyvatel jsou Votice, rozlohou správního území pak Neratovice a Lysá nad Labem (pouze s 9 obcemi). Obce s rozšířenou působností nejsou statistickými jednotkami, takže podle nich zatím nelze provádět srovnávací analýzy.

Tab. 12: Obce s rozšířenou působností ve Středočeském kraji

Bývalý okres	Obec s rozšířenou působností	Počet obcí	Počet obyvatel		Rozloha (v ha)	
			celkem	průměr (na obec)	celkem	průměr (na obec)
BN	Benešov	51	52 716	1 034	69 000	1 353
BN	Vlašim	49	25 959	530	49 588	1 012
BN	Votice	15	11 915	794	28 877	1 925
BE	Beroun	49	49 314	1 006	41 570	848
BE	Hořovice	37	26 541	717	24 618	665



Bývalý okres	Obec s rozšířenou působností	Počet obcí	Počet obyvatel		Rozloha (v ha)	
			celkem	průměr (na obec)	celkem	průměr (na obec)
KL	Kladno	48	114 466	2 385	35 081	731
KL	Slaný	52	36 703	706	36 881	709
KO	Český Brod	24	16 556	690	18 432	768
KO	Kolín	69	74 295	1 077	58 411	847
KH	Čáslav	37	24 332	658	27 429	741
KH	Kutná Hora	51	49 042	962	64 254	1 260
ME	Kralupy nad Vltavou	18	26 768	1 487	13 123	729
ME	Mělník	39	40 105	1 028	45 664	1 171
ME	Neratovice	12	27 784	2 315	11 318	943
MB	Mladá Boleslav	98	97 795	998	81 027	827
MB	Mnichovo Hradiště	22	15 238	693	21 249	966
NB	Lysá nad Labem	9	16 269	1 808	12 109	1 345
NB	Nymburk	39	36 382	933	35 548	911
NB	Poděbrady	35	28 692	820	34 857	996
PH	Brandýs n/L - St. Boleslav	58	65 637	1 132	37 773	651
PH	Říčany	52	40 655	782	37 715	725
PZ	Černošice	79	83 894	1 062	58 073	735
PB	Dobříš	24	18 715	780	31 838	1 327
PB	Příbram	74	69 461	939	66 493	899
PB	Sedlčany	22	22 167	1 008	44 856	2 039
RA	Rakovník	84	52 482	625	89 622	1 067

Pramen: databáze obcí MV ČR

### 3.3.2 Ekonomika a zaměstnanost

Postavení Středočeského kraje vyjádřené ukazatelem hrubého domácího produktu se pohybuje pod průměrem České republiky (i bez Prahy). **Hrubý domácí produkt** na jednoho obyvatele v roce 2001 činil 175,7 tis. Kč, čímž se kraj řadí na 9. místo v republice. Dynamika růstu HDP byla ale v 90. letech ze všech krajů nejvyšší (nepočítáme-li Prahu). Podíl HDP na obyvatele v relaci k EU činil ve Středočeském kraji 50,2 % průměru zemí Evropské unie, přičemž celá Česká republika byla na úrovni 59,9 % průměru EU (Praha 128,3 %). Ze sousedních oblastí NUTS 2 jsou na tom lépe Jihozápad, Jihovýchod i Severovýchod. Nižší podíl mají ze sousedů pouze Ústecký kraj a Vysočina. Daňová výtěžnost většiny obcí je rovněž pod průměrem 8 222,- Kč na jednoho obyvatele v České republice.

Tab. 13: Hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele podle krajů (r. 2001)

Kraj	HDP v Kč (běžné ceny)	HDP v PPS (paritě kupní síly)	podíl kraje na HDP (ČR = 100)
Hl. m. Praha	461 678	30 667	24,9
<b>Středočeský</b>	<b>175 714</b>	<b>11 672</b>	<b>9,2</b>
Jihočeský	185 386	12 314	5,4
Plzeňský	204 418	13 578	5,2
Karlovarský	165 558	10 997	2,3
Ústecký	167 727	11 141	6,4
Liberecký	176 379	11 716	3,5
Královéhradecký	183 280	12 174	4,7
Pardubický	176 475	11 722	4,2
Vysočina	176 785	11 743	4,2
Jihomoravský	191 594	12 726	10,0
Olomoucký	163 125	10 835	4,8
Zlínský	175 614	11 665	4,8
Moravskoslezský	176 377	11 716	10,4
<b>Česká republika</b>	<b>209 753</b>	<b>14 019</b>	<b>100,0</b>
ČR bez Prahy	178 163	11 834	
Podíl STC/ČR bez Prahy	98,6 %	98,6 %	

Pramen: ČSÚ

**Ekonomickou aktivitu** regionu, která se odráží ve všech oblastech života kraje (tedy zprostředkovatelsky i v podnikatelských aktivitách zaměřených na cestovní ruch), ilustrují vybrané údaje za průmyslové podniky sledované v rámci organizační struktury národního hospodářství. Následující tabulky dovolují srovnat pozici regionu vůči ostatním krajům. Absolutní počty jsou relativizovány propočtem na obyvatelstvo.

Počet registrovaných ekonomických subjektů v přepočtu na 1000 obyvatel je jen mírně pod průměrem České republiky, nicméně kromě Libereckého kraje vyšší než v ostatních sousedních krajích. Podíl soukromých podnikatelů podnikajících podle živnostenského zákona je nadprůměrný, ale opět nižší než v Libereckém kraji.

Tab. 14: Registrované jednotky k 30. 09. 2002 podle krajů (počet a podíl na 1000 obyv.)

Kraj	Registrované jednotky celkem		z toho vybrané právní formy (podíl na 1000 obyv.)			
	počet	podíl	soukromí podnikatelé	akciové společnosti	ost. obch. společnosti	družstva
Hl. m. Praha	383 339	327,9	221,2	4,7	61,3	3,9
<b>Středočeský</b>	<b>229 080</b>	<b>204,1</b>	<b>162,5</b>	<b>0,8</b>	<b>14,5</b>	<b>0,8</b>
Jihočeský	126 962	203,1	158,7	1,0	16,0	1,1
Plzeňský	111 601	202,7	155,3	0,8	15,7	0,6
Karlovarský	62 595	205,7	159,5	0,8	14,4	0,4
Ústecký	144 118	175,7	136,6	0,8	14,5	0,5
Liberecký	92 694	216,5	174,3	1,0	18,2	0,7
Královéhradecký	111 767	202,9	161,5	1,3	15,8	1,0
Pardubický	91 384	179,8	140,0	1,0	13,6	0,6
Vysočina	86 225	166,1	130,2	0,8	10,5	1,0
Jihomoravský	230 257	204,2	155,6	1,6	23,8	0,9
Olomoucký	114 811	179,6	146,1	1,0	11,7	0,7
Zlínský	118 365	198,9	160,0	1,2	17,3	0,5
Moravskoslezský	207 407	163,4	130,7	1,0	12,8	0,7
<b>Česká republika</b>	<b>2 110 605</b>	<b>206,3</b>	<b>158,2</b>	<b>1,4</b>	<b>20,8</b>	<b>1,1</b>

Pramen: ČSÚ

Samotný počet podniků nad 100 zaměstnanců není příliš vypovídající (kraje se různí velikostí a průmyslovou strukturou, nicméně je druhý nejvyšší), důležitá je ale výše jejich tržeb. Ta je v poměru k počtu obyvatel nejvyšší ze všech krajů, spolu s Ústeckým krajem nad dvěstětisícovou hranicí. Po Praze jsou v průmyslových podnicích Středočeského kraje také nejvyšší průměrné mzdy.

Tab. 15: Vybrané ukazatele za průmyslové podniky nad 100 zaměstnanců dle krajů

Kraj	Počet podniků	Celkové tržby (v tis. Kč)	Tržby na 1 obyv. (v Kč)	Prům. měsíční mzda (v Kč)
Hl. m. Praha	207	205 020 369	173 956	17 211
<b>Středočeský</b>	<b>229</b>	<b>284 518 097</b>	<b>251 869</b>	<b>16 205</b>
Jihočeský	162	83 895 434	133 132	13 308
Plzeňský	151	89 489 168	161 608	14 083
Karlovarský	93	29 796 403	97 120	12 604
Ústecký	164	190 700 805	230 766	14 698
Liberecký	121	64 162 414	148 949	13 092
Královéhradecký	157	78 047 867	140 792	12 745
Pardubický	120	55 558 483	108 921	12 013
Vysočina	152	55 563 336	106 604	12 234
Jihomoravský	246	119 855 629	105 701	12 633
Olomoucký	142	58 674 539	91 327	12 277
Zlínský	132	62 886 580	105 204	12 825
Moravskoslezský	165	215 915 388	169 068	14 995
<b>Česká republika</b>	<b>2 239</b>	<b>1 594 084 512</b>	<b>154 872</b>	<b>14 055</b>

Pramen: ČSÚ (r. 2000)

Výrazným tahounem v kraji je díky své automobilce NUTS 4 Mladá Boleslav převyšující v tržbách na obyvatele většinu dalších regionů více než desetkrát. S velkým odstupem následují Rakovnicko, Mělnicko, Kutnohorsko a Berounsko. Na výši tržeb těchto podniků v kraji se nejméně podílí Příbramsko a Nymbursko, kde je větších podniků málo a mají nižší evidenční počet pracovníků, a v nichž jsou také spolu s Benešovskem nejnižší průměrné mzdy (pod celostátním průměrem). Celková průměrná mzda v kraji (tedy nejen ve velkých a středních průmyslových podnicích) je pak ještě nižší.

Tab. 16: Vybrané ukazatele za průmyslové podniky nad 100 zaměstnanců dle NUTS 4

NUTS 4	Počet podniků	Celkové tržby (v tis. Kč)	Tržby na 1 obyv. (v Kč)	Prům. měsíční mzda (v Kč)
Benešov	19	9 701 772	109 363	12 186
Beroun	29	15 361 437	202 914	15 544
Kladno	25	16 139 553	107 017	16 509
Kolín	21	8 758 562	91 670	14 725
Kutná Hora	17	17 232 362	222 617	16 164
Mělník	17	22 773 440	239 564	15 372
Mladá Boleslav	22	150 620 341	1 340 170	18 943
Nymburk	17	5 426 312	65 888	13 461
Praha - východ	17	11 465 107	121 160	15 694
Praha - západ	9	6 345 246	78 227	15 138
Příbram	24	5 937 076	55 227	12 032
Rakovník	11	14 756 889	274 266	15 038
<b>Středočeský kraj</b>	<b>229</b>	<b>284 518 097</b>	<b>251 869</b>	<b>16 205</b>

Pramen: ČSÚ (r. 2000)

Hospodářská situace Středočeského kraje se odráží také v údajích o zaměstnancích.

Tab. 17: Zaměstnanci a průměrné mzdy v krajích ČR (průměr za r. 2001)

Kraj	Počet zaměstnanců (fyzické osoby)	Podíl zaměstnanců (v % obyvatelstva)	Průměrná mzda (v Kč)
Hl. m. Praha	806 106	69,0	18 416
<b>Středočeský</b>	<b>265 962</b>	<b>23,7</b>	<b>14 689</b>
Jihočeský	168 059	26,9	13 200
Plzeňský	149 252	27,1	13 871
Karlovarský	75 899	24,9	12 617
Ústecký	187 022	22,8	13 425
Liberecký	114 059	26,6	13 168
Královéhradecký	148 267	26,9	12 934
Pardubický	131 084	25,8	12 609
Vysočina	136 984	26,4	12 569
Jihomoravský	310 538	27,5	13 080
Olomoucký	150 259	23,5	12 483
Zlínský	149 181	25,1	12 957
Moravskoslezský	325 660	25,7	13 772
<b>Česká republika</b>	<b>3 118 331</b>	<b>30,5</b>	<b>14 642</b>

Pramen: ČSÚ

Průměrný evidenční počet zaměstnanců je vzhledem k počtu obyvatel kraje třetí nejnižší v republice (po Ústeckém a Olomouckém kraji). Na úrovni průměru ČR není žádný region kraje, kromě NUTS 4 Mladá Boleslav, velmi nízká zaměstnanost je na Kolínsku, Nymbursku a Mělnicku. Průměrná měsíční mzda je po Praze druhá nejvyšší. Opět v předstihu vede NUTS 4 Mladá Boleslav. Nejnižší jsou mzdy na Příbramsku, Nymbursku a Benešovsku.

Tab. 18: Zaměstnanci a průměrné mzdy podle NUTS 4 (průměr za r. 2001)

NUTS 4	Počet zaměstnanců (fyzické osoby)	Podíl zaměstnanců (v % obyvatelstva)	Průměrná mzda (v Kč)
Benešov	21 046	23,7	12 722
Beroun	18 590	24,6	14 664
Kladno	33 008	21,9	15 301
Kolín	16 852	17,6	13 261
Kutná Hora	18 365	23,7	13 969
Mělník	17 570	18,5	14 856
Mladá Boleslav	49 566	44,1	17 265
Nymburk	14 870	18,1	12 597
Praha - východ	24 596	26,0	15 934
Praha - západ	18 131	22,4	14 912
Příbram	22 623	21,0	12 069
Rakovník	10 743	20,0	13 206
<b>Středočeský kraj</b>	<b>265 962</b>	<b>23,7</b>	<b>14 689</b>

Pramen: ČSÚ

Doplňujícím ukazatelem, který se zaměstnaností souvisí, je **míra nezaměstnanosti**. Její vývoj v regionu v zásadě kopíruje vývoj nezaměstnanosti v ČR, tj. silný vzestup do roku 1999 a poté mírnější výkyvy s větším nárůstem ke konci r. 2002, kdy se přiblížila desetiprocentní hranici. Průměrná míra nezaměstnanosti za rok 2001 činila ve Středočeském kraji 6,8 % (tj. o 1,3 procentního bodu méně než za celou republiku), čímž se kraj řadil na 8.místo v republice. V průběhu roku 2002 míra nezaměstnanosti vzrostla v celém kraji, vyjma NUTS 4 Příbram. Situaci ilustruje seřazení úřadů práce podle míry nezaměstnanosti za prosinec 2002:

Kutná Hora	12,6
Kladno	10,2
Kolín	9,9
Nymburk	9,2
Příbram	8,5
Mělník	7,8
Rakovník	7,7
Beroun	5,6
Mladá Boleslav	4,6
Benešov	3,9
Praha – východ	3,6
Praha – západ	2,8

I z tohoto pohledu se tedy kraj vyznačuje vysokou diferencovaností. Nejvyšší míru nezaměstnanost uvnitř kraje vykazují úřady práce Kutná Hora, Kladno, Kolín a Nymburk, kde míra nezaměstnanosti vzrostla ke konci r. 2002 na více než 9 %. Nejnižší nezaměstnanost byla v okolí Prahy a na Benešovsku, kde nepřesáhla hranici 4 %. Ve vztahu k rozvoji cestovního ruchu to indikuje v oblastech s nízkou nezaměstnaností méně volné pracovní síly a naopak.

Dalším ekonomickým faktorem je problematika finanční podpory rozvoje cestovního ruchu. **Výdaje z veřejných rozpočtů na obchod a služby** v sobě zahrnují i výdaje související s turismem; fungující služby i obchod obecně rozvoj cestovního ruchu ovlivňují. Výdaje měst, obcí a okresních úřadů z kapitoly 2140 (vnitřní obchod, služby a turismus) představovaly ve Středočeském kraji v roce 2000 méně než 40 mil. Kč, což je v přepočtu na velikost kraje silný republikový podprůměr vzhledem k počtu obyvatel i k rozloze. Středočeský kraj je podle tohoto ukazatele výdajů z kapitoly 2140 na posledním místě v republice.

Tab. 19: Výdaje z veřejných rozpočtů na obchod a služby podle krajů

Kraj	Výdaje v tis. Kč	Podíl na 1000 obyv.	Podíl na 1 km <sup>2</sup>
Hl. m. Praha	22 583	19,3	45,5
<b>Středočeský</b>	<b>36 865</b>	<b>32,8</b>	<b>3,3</b>
Jihočeský	54 761	87,6	5,4
Plzeňský	46 855	85,1	6,2
Karlovarský	43 214	142,0	13,0
Ústecký	47 206	57,6	8,8
Liberecký	99 983	233,5	31,6
Královéhradecký	42 227	76,7	8,9
Pardubický	31 207	61,4	6,9
Vysočina	26 638	51,3	3,8
Jihomoravský	98 118	87,0	13,9
Olomoucký	55 431	86,7	10,8
Zlínský	29 746	50,0	7,5
Moravskoslezský	73 500	57,9	13,2
<b>Česká republika</b>	<b>708 334</b>	<b>69,2</b>	<b>9,0</b>

Pramen: MF ČR (r. 2000)

Tab. 20: Výdaje z veřejných rozpočtů na obchod a služby podle NUTS 4

NUTS 4	Výdaje v tis. Kč	Podíl na 1000 obyv.	Podíl na 1 km <sup>2</sup>
Benešov	3 823	41,1	2,5
Beroun	3 898	51,4	5,9
Kladno	1 658	11,1	2,4
Kolín	2 178	22,8	2,6
Kutná Hora	11 594	158,0	12,6
Mělník	380	4,0	0,5
Mladá Boleslav	918	8,0	0,9
Nymburk	1 000	11,9	1,1
Praha - východ	1 506	15,6	2,6
Praha - západ	3 276	38,7	5,6
Příbram	4 398	40,9	2,7
Rakovník	2 236	41,3	2,4
<b>Středočeský kraj</b>	<b>36 865</b>	<b>32,8</b>	<b>3,3</b>

Pramen: MF ČR (r. 2000)

Výrazně více výdajů na obchod, služby a turismus je vynakládáno v NUTS 4 Kutná Hora, nejméně pak na Mělnicku a Mladoboleslavsku, kde jsou dotace z veřejných rozpočtů nízké jak vzhledem k rozloze území, tak vzhledem k počtu obyvatel (přitom se jedná o relativně hospodářsky silné regiony). Použitý ukazatel ovšem nezohledňuje, jaký podíl těchto výdajů je určen přímo na rozvoj cestovního ruchu.

**Celkové výdaje na podporu cestovního ruchu** vynakládané okresními úřady a statutárními městy byly zjišťovány výběrovým šetřením Českého statistického úřadu (výše uvedené údaje dokreslují a upřesňují).

Vzhledem k počtu obyvatel a rozloze území jsou tyto výdaje rovněž hluboko pod celostátním průměrem, nikoliv však nejnižší. Celkově činily v r. 2000 přes 6 mil. Kč, v tomto případě nejméně na Kutnohorsku. Tak jako téměř ve všech ostatních krajích lze i ve Středočeském kraji konstatovat jejich meziroční nárůst (pokles oproti předchozímu roku byl jen v Pardubickém a Karlovarském kraji).

Tab. 21: Výdaje na cestovní ruch podle krajů

Kraj	Výdaje v tis. Kč	Podíl na 1000 obyv.	Podíl na 1 km <sup>2</sup>
Hl. m. Praha	19 917	17,0	40,2
<b>Středočeský</b>	<b>6 439</b>	<b>5,7</b>	<b>0,6</b>
Jihočeský	7 758	12,4	0,8
Plzeňský	6 844	12,4	0,9
Karlovarský	12 019	39,5	3,6
Ústecký	6 969	8,5	1,3
Liberecký	2 169	5,1	0,7
Královéhradecký	6 146	11,2	1,3
Pardubický	4 065	8,0	0,9
Vysočina	2 459	4,7	0,4
Jihomoravský	27 525	24,4	3,9
Olomoucký	7 698	12,0	1,5
Zlínský	5 075	8,5	1,3
Moravskoslezský	20 470	16,1	3,7
<b>Česká republika</b>	<b>135 553</b>	<b>13,3</b>	<b>1,7</b>

Pramen: Údaje OkÚ, magistrátů a měst (r. 2000)

Tab. 22: Výdaje na cestovní ruch podle okresů

NUTS 4	Výdaje v tis. Kč	Podíl na 1000 obyv.	Podíl na 1 km <sup>2</sup>
Benešov	440	4,7	0,3
Beroun	450	5,9	0,7
Kladno	899	6,0	1,3
Kolín	300	3,1	0,4
Kutná Hora	150	2,0	0,2
Mělník	623	6,6	0,9
Mladá Boleslav	598	5,2	0,6
Nymburk	702	8,3	0,8
Praha - východ	847	8,8	1,5
Praha - západ	494	5,8	0,8
Příbram	461	4,3	0,3
Rakovník	475	8,8	0,5
<b>Středočeský kraj</b>	<b>6 439</b>	<b>5,7</b>	<b>0,6</b>

Pramen: Údaje OkÚ, magistrátů a měst (r. 2000)

### 3.3.3 Lidské zdroje pro cestovní ruch

Jak již bylo uvedeno, Středočeský kraj je charakteristický tím, že hodně obyvatelstva žije v menších obcích, osídlení má venkovský charakter, kromě Kladna zde nejsou velké městské aglomerace nad 50 tis. obyvatel. Věkově jsou obyvatelé kraje v průměru starší. Jako podpůrný činitel rozvoje cestovního ruchu je významná i vzdělanostní struktura obyvatelstva, neboť nízká vzdělanost může být v mnoha ohledech limitující pro růst podnikatelských aktivit i pro samotný přístup ke službám spojeným se sektorem cestovního ruchu.

**Vzdělanostní struktura** obyvatel Středočeského kraje je díky nižšímu podílu vysokoškoláků na úkor vyššího podílu nižšího vzdělání pod průměrem České republiky. Nižší podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva má jen Ústecký kraj, Karlovarský kraj a Vysočina. Úplně střední a vyšší odborné vzdělání má více než 26 % obyvatelstva nad 15 let, čímž se řadí po eliminaci Prahy na střední pozici (6. místo v republice). V podílu obyvatelstva s ostatním nižším vzděláním se řadí do horší poloviny.

Velmi dobrá vzdělanostní úroveň měřená počtem vysokoškoláků je v metropolitní oblasti okolí Prahy, jinde je pod republikovým i krajským průměrem. Až alarmující je situace v NUTS 4 Rakovník a Mělník, kde podíl obyvatel nad 15 let s nižším než úplným středním vzděláním dosahuje téměř 70 % (hlavně na Rakovnicku je velmi málo vysokoškoláků).

Tab. 23: Vzdělanostní struktura obyvatel nad 15 let podle krajů (v %)

Kraj	vysokoškolské	vyšší odborné	úplné střední	ostatní nižší
Hl. m. Praha	18,8	2,3	31,9	47,0
<b>Středočeský</b>	<b>7,0</b>	<b>1,2</b>	<b>25,1</b>	<b>66,7</b>
Jihočeský	7,8	1,2	25,9	65,1
Plzeňský	7,8	1,1	25,6	65,5
Karlovarský	5,6	1,0	23,6	69,8
Ústecký	5,4	1,0	22,9	70,7
Liberecký	7,0	1,1	24,6	67,3
Královéhradecký	7,5	1,3	26,1	65,1
Pardubický	7,0	1,2	25,5	66,0
Vysočina	6,7	1,0	24,9	67,4
Jihomoravský	10,3	1,2	25,4	63,1
Olomoucký	8,1	1,0	25,1	65,8
Zlínský	7,7	1,1	24,6	66,6
Moravskoslezský	7,8	1,0	23,7	67,5
<b>Česká republika</b>	<b>8,9</b>	<b>1,3</b>	<b>25,6</b>	<b>64,2</b>

Pramen: ČSÚ - SLDB

Tab. 24: Vzdělanostní struktura obyvatel nad 15 let podle NUTS 4 (v %)

NUTS 4	vysokoškolské	vyšší odborné	úplné střední	ostatní nižší
Benešov	6,2	1,1	24,9	67,8
Beroun	6,1	0,9	25,3	67,7
Kladno	6,9	1,3	25,3	67,5
Kolín	6,1	1,1	25,1	67,7
Kutná Hora	6,4	1,1	25,2	67,3
Mělník	6,2	1,1	23,6	69,1
Mladá Boleslav	6,4	1,2	25,2	67,2
Nymburk	6,6	1,4	24,9	67,1
Praha - východ	9,5	1,5	26,2	62,8
Praha - západ	11,1	1,4	25,2	62,3
Příbram	6,7	1,1	25,2	67,0
Rakovník	5,8	1,1	23,7	69,4
<b>Středočeský kraj</b>	<b>7,0</b>	<b>1,2</b>	<b>25,1</b>	<b>66,7</b>

Pramen: ČSÚ - SLDB

Pokud jde o **strukturu zaměstnanosti** se zaměřením na komerční služby, lze konstatovat, že i když je kraj celkově orientován zemědělsko průmyslově, sektor služeb je zastoupen významně. Ve službách je zaměstnanost nadprůměrná, ve srovnání s ostatními kraji čtvrtá nejvyšší. V období transformace ekonomiky absorbovaly služby a stavebnictví částečně pracovní síly ze sektoru těžby energetických surovin, kožedělného průmyslu, z odvětví zpracování kovů a strojírenství. Zaměstnanost v zemědělství je také nadprůměrná, nicméně nižší než v jižně sousedících krajích.

Pro rozvoj cestovního ruchu je významná **zaměstnanost v pohostinství a službách**. V tomto ukázali se však Středočeský kraj neřadí na přední místa, ze sousedních krajů jej předstihují nejen Praha, Karlovarský, Plzeňský a Jihočeský kraj, ale i Vysočina.

Tab. 25: Struktura zaměstnanosti dle sektorů NH v krajích ve 4. čtvrtl. 2001 (v %)

Kraj	Zemědělství	Průmysl	Služby	V tom pohostinství a ubytování
Hl. m. Praha	0,7	22,3	76,6	4,2
<b>Středočeský</b>	<b>5,4</b>	<b>38,0</b>	<b>56,6</b>	<b>3,2</b>
Jihočeský	9,2	41,2	49,6	4,0
Plzeňský	6,6	42,5	50,9	4,1
Karlovarský	2,9	39,6	57,5	5,7
Ústecký	3,5	43,1	53,3	2,8
Liberecký	3,6	51,6	44,8	2,4
Královéhradecký	5,0	44,6	50,4	2,7
Pardubický	6,5	46,5	47,0	2,8
Vysočina	11,2	47,5	41,3	3,5
Jihomoravský	4,8	37,4	57,8	2,8
Olomoucký	6,9	42,4	50,7	2,6
Zlínský	3,2	50,2	46,7	3,3
Moravskoslezský	2,4	43,1	54,2	3,4
<b>Česká republika</b>	<b>4,7</b>	<b>40,2</b>	<b>55,0</b>	<b>3,4</b>

Pramen: ČSÚ (dopočet v řádcích do 100 % – nezištěno)

Bezprostředněji je spjat se službami pro turismus ukazatel **počtu subjektů podnikajících v oblasti cestovního ruchu**. V tomto ukazateli se řadí Středočeský kraj mezi kraje s průměrným počtem podnikatelských subjektů v cestovním ruchu na 1000 obyvatel. Jejich podíl je ale spolu s Ústeckým krajem nižší než v sousedních Jihočeském, Plzeňském, Libereckém a Královéhradeckém kraji, nicméně vyšší než v Pardubickém kraji a Vysočině. Vesměs se jedná o fyzické osoby, podíl obchodních společností představuje cca 5 % a je o něco nižší než v ostatních krajích. Podnikatelská aktivita v sektoru cestovního ruchu je podle tohoto kritéria oproti ostatním českým krajům relativně méně rozvinutá. Nejméně na Kladensku (menší turistická atraktivita), více v regionech Praha-západ, Berounsko a Rakovnicko.

Tab. 26: Podnikatelské subjekty v cestovním ruchu dle krajů (r. 2001)

Kraj	Počet podnikat. subjektů	Podíl na 1000 obyvatel	Z toho fyzických osob	Podíl z podnikat. subjektů (%)
Hl. m. Praha	18 060	15,4	14 733	81,6
<b>Středočeský</b>	<b>11 863</b>	<b>10,6</b>	<b>11 197</b>	<b>94,4</b>
Jihočeský	8 990	14,4	8 319	92,5
Plzeňský	6 607	12,0	6 245	94,5
Karlovarský	5 021	16,5	4 687	93,3
Ústecký	8 803	10,7	8 165	92,8
Liberecký	6 538	15,3	6 106	93,4
Královéhradecký	6 923	12,6	6 363	91,9
Pardubický	4 016	7,9	3 727	92,8
Vysočina	3 774	7,3	3 573	94,7
Jihomoravský	10 387	9,2	9 182	88,4
Olomoucký	5 336	8,3	5 068	95,0
Zlínský	5 404	9,1	5 023	92,9
Moravskoslezský	9 755	7,7	9 065	92,9
<b>Česká republika</b>	<b>111 477</b>	<b>10,9</b>	<b>101 453</b>	<b>91,0</b>

Pramen: Ústav územního rozvoje Brno



Tab. 27: Podnikatelské subjekty v cestovním ruchu dle NUTS 4 (r. 2001)

NUTS 4	Počet podnikat. subjektů	Podíl na 1000 obyvatel	Z toho fyzických osob	Podíl z podnikat. subjektů (%)
Benešov	937	10,1	897	95,7
Beroun	964	12,7	919	95,3
Kladno	1 298	8,7	1 222	94,1
Kolín	913	9,6	875	95,8
Kutná Hora	741	10,1	707	95,4
Mělník	914	9,6	868	95,0
Mladá Boleslav	1 216	10,7	1 164	95,7
Nymburk	939	11,1	891	94,9
Praha-východ	997	10,3	922	92,5
Praha-západ	1 102	13,0	986	89,5
Příbram	1 174	10,9	1 123	95,7
Rakovník	668	12,4	623	93,3
<b>Středočeský kraj</b>	<b>11 863</b>	<b>10,6</b>	<b>11 197</b>	<b>94,4</b>

Pramen: Ústav územního rozvoje Brno

Vzdělávání poskytuje ve Středočeském kraji síť škol srovnatelná s jinými kraji. Pro rozvoj cestovního ruchu jsou významné školy poskytující vzdělání v oborech hotelnictví, turismus, management CR, gastronomie apod. Ve Středočeském kraji je středních škol s akreditovanými obory zaměřenými na cestovní ruch pouze šest a jedna vyšší odborná škola (pro srovnání v daleko menším Zlínském kraji rovněž 6, v Moravskoslezském kraji 12), tedy relativně málo.

Tab. 28: Akreditované obory zaměřené na CR ve středním a vyšším odborném školství

Škola	Místo	Studijní obory	Délka studia
VOŠ hotelnictví a turismu	Poděbrady	Řízení hotelových a turist. služeb	3 roky
Střední hotelová škola	Kladno	Hotelnictví a turismus Podnikatelství – hotely, CR	4 roky (3 r. dálkové)
Hotelová škola	Poděbrady	Hotelnictví a turismus	4 roky
Střední odborná škola	Příbram	Hotelnictví a turismus	4 roky
Soukromá SOŠ	Mladá Boleslav	Hotelnictví a turismus	4 roky
Soukromá ekonomická škola	Benešov	Pracovníci cestovního ruchu	4 roky
Střední odborná škola	Beroun	Pracovníci cestovního ruchu	4 roky

Pramen: Ústav pro informace ve vzdělávání

V Mladé Boleslavi je kromě toho Soukromá střední podnikatelská škola HERMÉS MB s čtyřletým studijním oborem Obchodní akademie se zaměřením na cestovní ruch. Profilaci na CR v rámci jiných oborů mohou mít i jiné školy.

Projevuje se zde specifikum kraje spočívající v tom, že rozsáhlé možnosti získat vzdělání poskytuje dobře dostupné hlavní město Praha. Vysokoškolské vzdělání pro oblast cestovního ruchu poskytuje rovněž Praha. Na území Středočeského kraje nemá sídlo žádná státní vysoká škola, dvě soukromé neuniverzitní vysoké školy jsou v Mladé Boleslavi a v Kladně.

Uplatnění v cestovním ruchu mohou mít i absolventi dalších škol s obory zaměřenými na obchod, ekonomiku a podnikání (např. obor podnikání v obchodu a službách je na středních školách v Kolíně, Čelákovících, Mladé Boleslavi či Josefově Dole u Ml. Boleslavi). Dále vychovávají pracovníky pro služby v cestovním ruchu střední odborná učiliště s akreditovanými obory pro společné stravování (kuchař, číšník, servírka) či s obory zaměřenými na podnikání ve službách, které jsou rozmístěny zhruba ve 20 městech a obcích kraje.

### 3.3.4 Bezpečnost a zdravotní péče

Turistický ruch ovlivňuje míra bezpečnosti v regionu a dostupnost lékařské péče, která může u některých návštěvníků významně ovlivnit jejich rozhodování o volbě místa pobytu. **Kriminalita** má v posledním období obecně klesající tendenci, což platí i o Středočeském kraji. V roce 2001 byl zaznamenán pokles všech druhů kriminality, vyjma loupeží a vloupání do bytů. Výrazný byl pokles hospodářské kriminality. I tak zůstává Středočeský kraj na druhém místě v republice s odstupem za Pra-

hou. Počet trestných činů na 1000 obyvatel je např. dvojnásobný oproti kraji Vysočina, o čtvrtinu vyšší než v Jihočeském nebo Plzeňském kraji, jen o něco nižší je v Ústeckém kraji atd.

Relativně nejbezpečnějším regionem je Benešovsko, nejvyšší kriminalitu vykazují NUTS 4 Praha-východ a Mladá Boleslav (Beroun jako jediný vykázal nárůst kriminality). U loupeží a vloupání je vysoká kriminalita na Kladensku.

Bezpečnostní situace v kraji je tedy méně příznivá než v jiných částech republiky, což je dáno i blízkostí Prahy, kde je kriminalita zdaleka největším problémem. Východní část kraje (kromě těsného sousedství Prahy) je bezpečnější než západní.

Tab. 29: Počet zjištěných trestných činů podle krajů v r. 2001

Kraj	kriminalita celkem	v tom			počet trest. činů na 1000 obyvatel
		obecná kriminalita	hospodářská kriminalita	loupeže a vloupání	
Hl.m. Praha	99 966	90 024	6 990	4 767	86,2
<b>Středočeský</b>	<b>41 125</b>	<b>34 136</b>	<b>3 943</b>	<b>1 904</b>	<b>36,6</b>
Jihočeský	16 990	13 629	1 781	468	27,2
Plzeňský	15 510	12 861	1 559	666	28,2
Karlovarský	10 243	8 444	913	402	33,7
Ústecký	29 495	23 944	3 063	1 361	36,0
Liberecký	14 493	11 981	1 478	542	33,9
Královéhradecký	12 978	9 777	2 041	404	23,6
Pardubický	10 609	8 313	1 330	314	20,9
Vysočina	8 435	6 584	1 077	273	16,3
Jihomoravský	31 993	25 766	3 750	1 296	28,5
Olomoucký	16 249	13 005	1 645	633	25,5
Zlínský	12 370	9 285	1 822	346	20,8
Moravskoslezský	37 906	31 074	3 781	1 535	29,9
<b>Česká republika</b>	<b>358 362</b>	<b>298 823</b>	<b>35 173</b>	<b>14 911</b>	<b>35,1</b>

Pramen: Policejní prezidium ČR

Tab. 30: Počet zjištěných trestných činů podle NUTS 4 v r. 2001

NUTS 4	kriminalita celkem	v tom			počet trest. činů na 1000 obyvatel
		obecná kriminalita	hospodářská kriminalita	loupeže a vloupání	
Benešov	2 656	2 148	306	108	28,5
Beroun	2 947	2 341	423	117	38,9
Kladno	4 923	4 312	304	326	32,8
Kolín	2 834	2 185	434	165	29,7
Kutná Hora	2 267	1 793	242	71	30,9
Mělník	3 457	2 830	373	137	36,5
Mladá Boleslav	5 583	4 815	481	268	48,9
Nymburk	2 514	1 954	326	81	29,8
Praha - východ	5 141	4 405	385	267	53,1
Praha - západ	3 253	2 766	269	163	38,5
Příbram	3 678	3 035	244	151	34,2
Rakovník	1 872	1 552	156	50	34,6
<b>Středočeský kraj</b>	<b>41 125</b>	<b>34 136</b>	<b>3 943</b>	<b>1 904</b>	<b>36,6</b>

Pramen: Policejní prezidium ČR

K pocitu bezpečnosti návštěvníků regionu patří i dostatečný zdravotnický servis a dostupnost zdravotní péče. Základní **zdravotní péče pro návštěvníky** je zajištěna sítí zdravotnických zařízení, která se nevymyká běžným standardům České republiky. V kraji je 47 lůžkových zdravotnických zařízení (vč. lázeňských), která jsou ale v rámci kraje místně nerovnoměrně rozložena. Nemocniční péče je celkově zajištěna z hlediska kapacit pod průměrem České republiky.

Tab. 31: Nemocnice ve Středočeském kraji (2001)

Správní jednotka	Oddělení celkem		Lůžka celkem		Lékaři celkem	
	počet	na 1000 obyvatel	počet	na 1000 obyvatel	počet	na 1000 obyvatel
Středočeský kraj	134	0,12	5 970	5,32	678	0,60
Česká republika	1 446	0,14	65 544	6,41	7 978	0,78

Pramen: ČSÚ

Nižší než činí průměr České republiky je lůžková kapacita v nemocnicích, která podkračuje průměr o více než jedno lůžko na 1000 obyvatel. Počet lékařů v nemocnicích je v přepočtu na obyvatelstvo rovněž nižší. Celkově je však počet nemocnic, ambulancí a dalších zdravotnických zařízení pokládán za dostačující. Na všech místech kraje je zajištěna řádná dostupnost záchranné služby i lékařské služby první pomoci.

**Zdravotnický servis** je pro návštěvníky regionu zajištěn v následujících místech:

Tab. 32: Města s nemocnicí, záchrannou službou a službou první pomoci

Nemocnice (bez LDN)	Záchranná služba	Lékařská služba první pomoci
Benešov	Benešov	Benešov
Beroun	Beroun	Beroun
Brandýs nad Labem	Český Brod	Brandýs nad Labem
Čáslav	Dobřichovice	Příbram
Český Brod	Dobříš	Roztoky
Hořovice	Jesenice	Říčany
Kladno	Kladno	Vlašim
Kolín	Kolín	Votice
Kosmonosy	Kostelec nad Černými Lesy	
Kutná Hora	Kutná Hora	<b>Výjezdová skupina záchr. služby</b>
Mělník	Mělník	Brandýs nad Labem
Městec Králové	Mladá Boleslav	Davle
Mladá Boleslav	Neratovice	Jílové u Prahy
Neratovice	Nymburk	Kralupy nad Vltavou
Nymburk	Příbram	Líbeznice
Příbram	Roztoky	Mníšek pod Brdy
Rakovník	Říčany	Rudná
Říčany	Sedlčany	Řevnice
Sázava	Uhlířské Janovice	Říčany
Sedlčany	Vlašim	
Slaný	Zruč nad Sázavou	
Vlašim		

Pramen: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR

Kromě nemocnic uvedených v tabulce jsou v kraji ještě nemocnice následné péče Měšice, Roztoky a Třebotov, dále je v kraji 14 léčeben dlouhodobě nemocných. Nadregionální význam má velký rehabilitační ústav Kladruba u Vlašimi, ve Slapech je Vojenská rehabilitační léčebna.

Dostupnost léčiv je zabezpečena v postačujícím rozsahu sítí **lékáren**. V kraji je cca 220 lékáren a výdejen léčiv, jedna nebo více lékáren je ve 122 městech a obcích Středočeského kraje.

## 4 Cestovní ruch a jeho infrastruktura

Středočeský kraj disponuje potenciálem pro rozvoj různých typů cestovního ruchu. K tomu přispívají jeho geografické podmínky i dosavadní infrastruktura, která poskytuje možnosti růstu rekreačních pobytů, různých druhů turistiky a venkovského, městského či incentivního cestovního ruchu. K posouzení tohoto potenciálu je zapotřebí opírat se o vypovídající kvantifikovatelná data.

### 4.1 Základní statistika návštěvnosti

Následující údaje charakterizují cestovní ruch se zaměřením na Středočeský kraj ve srovnání s ostatními kraji České republiky. Tato statistika znázorňuje též konkurenční pozici kraje v rámci České republiky. Východiskové jsou především údaje o návštěvnosti.

Celková **návštěvnost**, tuzemských i cizinců, sledovaná podle hostů v ubytovacích zařízeních, je ve Středočeském kraji pod celostátním průměrem. Vztaheno k velikosti kraje dané počtem obyvatel a jeho rozlohou se tento kraj řadí k méně navštěvovaným, když z hlediska absolutního počtu hostů je na pátém místě (nepočítáme-li Prahu). To názorně dokumentují přiložené grafy. Ze sousedních krajů má výrazně vyšší návštěvnost kraj Liberecký a Královéhradecký, vzhledem k přepočtu na počet obyvatel pak i kraj Jihočeský. Srovnatelnou pozici má Plzeňský kraj, Ústecký kraj, Pardubický kraj a Vysočina. Pokud tento údaj relativizujeme k oběma kritériím (počet obyvatel a rozloha), má o něco nižší návštěvnost pouze Pardubický kraj.

Tab. 33: Návštěvnost podle ubytovaných v krajích ČR (r. 2001)

Kraj	počet hostů		počet přenocování		průměrná délka pobytu	
	celkem	cizinci	celkem	cizinci	celkem	cizinci
Hl. m. Praha	2 921 402	2 472 507	8 149 150	7 012 629	3,8	3,8
<b>Středočeský</b>	<b>742 425</b>	<b>283 075</b>	<b>2 458 164</b>	<b>885 185</b>	<b>4,3</b>	<b>4,1</b>
Jihočeský	871 994	270 469	3 193 828	789 235	4,7	3,9
Plzeňský	446 152	165 744	1 567 088	523 011	4,5	4,2
Karlovarský	634 132	361 310	3 789 816	2 273 382	7,0	7,3
Ústecký	465 659	184 233	1 642 320	625 555	4,5	4,4
Liberecký	786 583	278 342	2 935 808	1 026 056	4,7	4,7
Královéhradecký	936 863	298 916	3 829 844	1 114 811	5,1	4,7
Pardubický	297 965	77 171	1 228 717	271 446	5,1	4,5
Vysočina	374 765	87 845	1 384 808	273 212	4,7	4,1
Jihomoravský	875 160	327 657	2 299 008	741 511	3,6	3,3
Olomoucký	370 964	106 269	1 682 117	375 560	5,5	4,5
Zlínský	423 306	110 428	1 788 666	400 331	5,2	4,6
Moravskoslezský	618 617	170 007	2 467 817	541 935	5,0	4,2
<b>Česká republika</b>	<b>10 765 987</b>	<b>5 193 973</b>	<b>38 417 151</b>	<b>16 853 859</b>	<b>4,6</b>	<b>4,2</b>

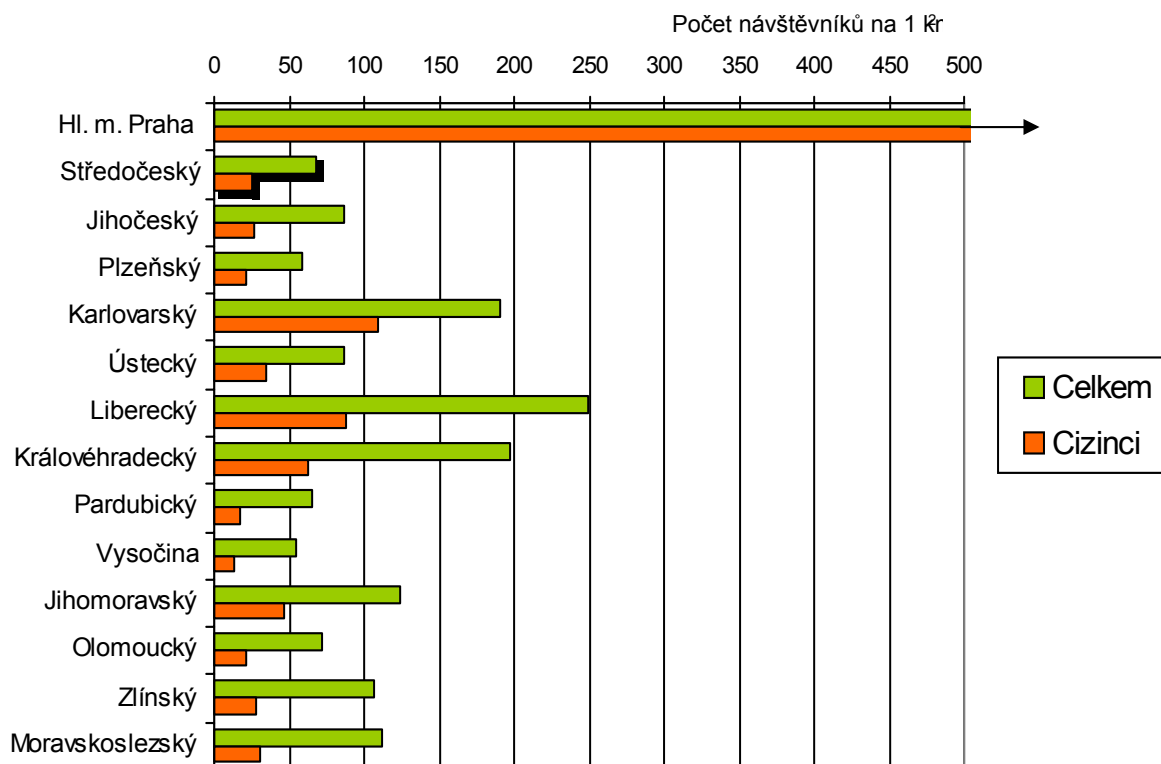
Pramen: ČSÚ

Průměrný počet přenocování je ve Středočeském kraji třetí nejnižší po Praze a Jihomoravském kraji, což se odráží i v podprůměrné délce pobytu ve dnech (rovněž 3. nejkratší). V Královéhradeckém a Pardubickém kraji pobývají hosté více než o den déle. Cizinci tvoří skupinu hostů pobývajících v regionu déle a jejich počet dnů pobytu se blíží průměru.

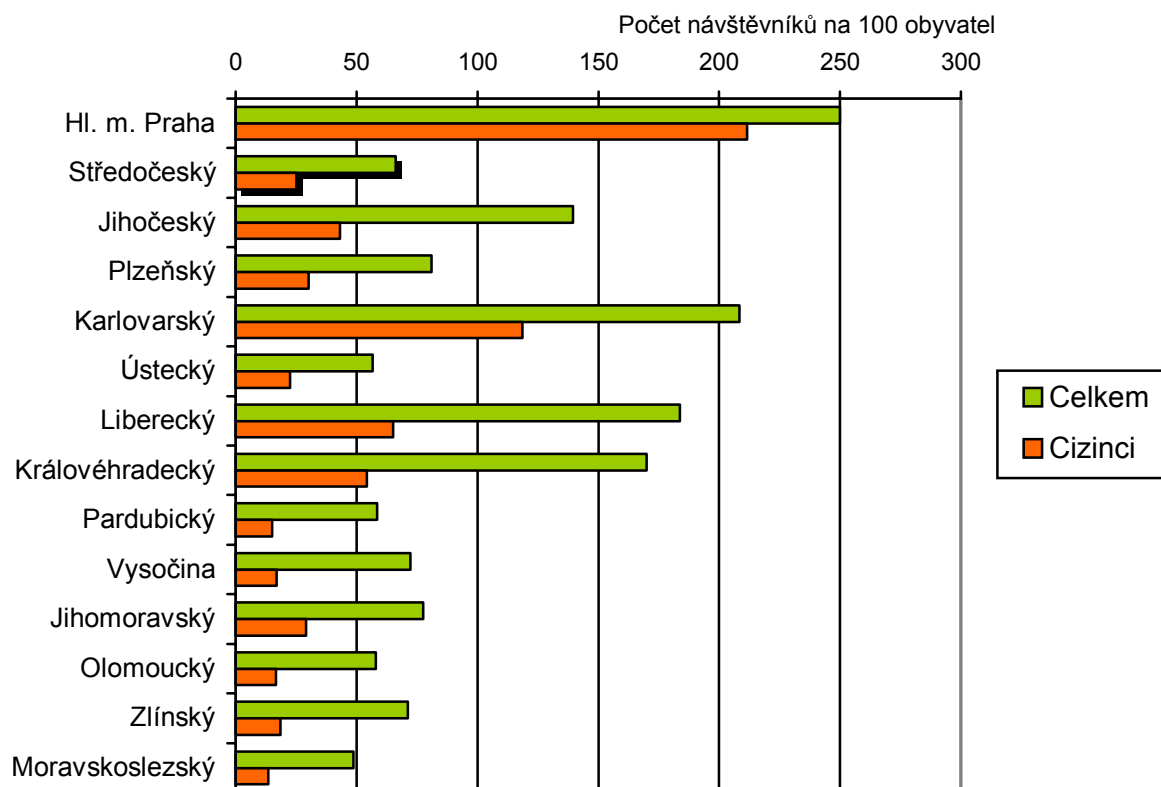
Velké jsou vnitrokrajské rozdíly podle NUTS 4. Zdaleka nejvyšší počet příjezdů je evidován na Příbramsku, málo z nich jsou však cizinci. Nejvíce ubytovaných cizinců vykazuje Praha-západ. Naopak zdaleka nejméně je navštěvováno Kolínsko, kde spolu s Rakovnickem bylo také ubytováno nejméně cizinců.

Průměrný počet přenocování i průměrná délka pobytu jsou výrazně nejvyšší na Nymbursku, a to jak u cizinců tak u domácích návštěvníků (vliv lázeňství v Poděbradech). Nejkratší pobyty jsou na Kladensku (tuzemců i zahraničních hostů).

Graf 2: Návštěvnost ČR podle krajů a rozlohy (2001)



Graf 3: Návštěvnost ČR podle krajů a rozlohy (2001)



Tab. 34: Návštěvnost podle ubytovaných a podle NUTS 4 (r. 2001)

NUTS 4	počet hostů		počet přenocování		průměrná délka pobytu	
	celkem	cizinci	celkem	cizinci	celkem	cizinci
Benešov	71 783	19 531	236 029	56395	4,3	3,9
Beroun	62 421	28 434	167 681	80412	3,7	3,8
Kladno	63 841	36 666	131 602	75300	3,1	3,1
Kolín	26 684	9 334	85 969	30133	4,2	4,2
Kutná Hora	45 844	13 549	132 456	36785	3,9	3,7
Mělník	72 418	37 357	252 413	127612	4,5	4,4
Mladá Boleslav	55 789	18 898	178 614	55853	4,2	4,0
Nymburk	69 352	20 588	402 530	135637	6,8	7,6
Praha - východ	49 253	17 991	150 213	54814	4,0	4,0
Praha - západ	85 257	50 203	221 893	133303	3,6	3,7
Příbram	103 522	22 470	358 225	70804	4,5	4,2
Rakovník	36 261	8 054	140 539	28137	4,9	4,5
<b>Středočeský</b>	<b>742 425</b>	<b>283 075</b>	<b>2 458 164</b>	<b>885 185</b>	<b>4,3</b>	<b>4,1</b>

Pramen: ČSÚ

Samostatně je analyzována **návštěvnost cizinců**. Údaje o zahraničních hostech jsou v závislosti na velikosti krajů v následující tabulce relativizovány vzhledem k počtu obyvatelstva. Je z ní patrné, že předchozí závěry se potvrzují i v přepočtu na podíl zahraničních hostů v ubytovacích zařízeních na jednoho obyvatele. Nejčastějším důvodem příjezdu cizinců je rekreace a poznání.

Tab. 35: Zahraniční hosté v ubytovacích zařízeních za rok 2001

Kraj	Počet hostů	podíl na 1 obyvatele	Počet přenocování	podíl na 1 hosta
Hl. m. Praha	2 472 507	2,11	7 012 629	2,84
<b>Středočeský</b>	<b>283 075</b>	<b>0,25</b>	<b>885 185</b>	<b>3,13</b>
Jihočeský	270 469	0,43	789 235	2,92
Plzeňský	165 744	0,30	523 011	3,16
Karlovarský	361 310	1,19	2 273 382	6,29
Ústecký	184 233	0,22	625 555	3,40
Liberecký	278 342	0,65	1 026 056	3,69
Královéhradecký	298 916	0,54	1 114 811	3,73
Pardubický	77 171	0,15	271 446	3,52
Vysočina	87 845	0,17	273 212	3,11
Jihomoravský	327 657	0,29	741 511	2,26
Olomoucký	106 269	0,17	375 560	3,53
Zlínský	110 428	0,19	400 331	3,63
Moravskoslezský	170 007	0,13	541 935	3,19
<b>Česká republika</b>	<b>5 193 973</b>	<b>0,51</b>	<b>16 853 859</b>	<b>3,24</b>

Pramen: ČSÚ

Nejčastější zemí původu zahraničních hostů v ČR byli v roce 2001 návštěvníci z Německa, Polska, Itálie, Velké Británie a Nizozemska. Němci, jako nejvýznamnější cílová skupina také vykazují nejdelší dobu pobytu z prvních deseti zemí (nejdelší dobu pobytu 6,8 dnů měli návštěvníci z Ruska). Následují je Nizozemci, kteří jsou na 2. místě i v počtu přenocování.

Struktura zahraničních hostů v ubytovacích zařízeních se ve Středočeském kraji liší od republikových údajů. Na prvním místě jsou rovněž návštěvníci z Německa, druhou silnou skupinou jsou ale před hosty z Polska hosté z Nizozemska, přičemž jejich podíl je zároveň vyšší (u Němců je zhruba stejný). I další pořadí je již jiné, s větším zastoupením Slováků a nižším podílem Britů. Návštěvníci z některých zemí se do první desítky vůbec nedostaly (USA, Izrael). Na počtu přenocování zahraničních návštěvníků se podílejí Němci méně než v celé ČR, naopak Nizozemci podstatně více. Průměrná délka pobytu je nejvyšší u Nizozemců a Slováků, nikoliv jako v celé republice u Němců. Pro Středočeský kraj jsou tedy velmi výraznou skupinou zahraničních hostů Nizozemci.

Tab. 36: Zahraniční hosté v ubyt. zařízeních podle zemí v České republice (r. 2001)

Země	Počet hostů	podíl (% z celk.)	Počet přenocování	podíl (% z celk.)	Průměrná doba pobytu
Hosté celkem	5 193 973	100 %	16 853 859	100 %	4,2
z toho 10 nejčetnějších:					
Německo	1 551 353	29,9 %	5 989 974	35,5 %	4,9
Polsko	369 883	7,1 %	949 372	5,6 %	3,6
Itálie	309 517	6,0 %	922 367	5,5 %	4,0
Velká Británie	278 818	5,4 %	756 218	4,5 %	3,7
Nizozemsko	270 930	5,2 %	965 543	5,7 %	4,6
USA	918 139	4,2 %	642 119	3,8 %	3,9
Slovensko	209 348	4,0 %	609 954	3,6 %	3,9
Francie	187 118	3,6 %	520 885	3,1 %	3,8
Izrael	183 438	3,5 %	591 911	3,5 %	4,2
Rakousko	163 748	3,2 %	350 490	2,1 %	3,1

Pramen: ČSÚ

Tab. 37: Zahraniční hosté v ubyt. zařízeních podle zemí ve Středočeském kraji (r. 2001)

Země	Počet hostů	Podíl (% z celk.)	Počet přenocování	Podíl (% z celk.)	Průměrná doba pobytu
Hosté celkem	283 075	100 %	885 185	100 %	4,1
z toho 10 nejčetnějších:					
Německo	83 046	29,0 %	257 488	29,1 %	4,2
Nizozemsko	32 846	11,5 %	119 842	13,5 %	4,6
Polsko	26 462	9,3 %	61 926	7,0 %	3,3
Slovensko	15 546	5,4 %	54 545	6,2 %	4,5
Itálie	14 958	5,2 %	47 613	5,4 %	4,2
Francie	11 134	3,9 %	33 030	3,7 %	4,0
Dánsko	9 580	3,3 %	26 740	3,0 %	3,8
Velká Británie	7 815	2,7 %	21 228	2,4 %	3,7
Rakousko	7 367	2,6 %	14 646	1,7 %	3,0
Belgie	5 294	1,9 %	15 238	1,7 %	3,9

Pramen: ČSÚ

## 4.2 Podmínky pro rozvoj cestovního ruchu

### 4.2.1 Ubytování a stravování

**Ubytovací kapacity** jsou v regionu oproti jiným krajům (s přihlédnutím k rozloze) jedny z nejnižších, což je dáno velkými oblastmi turisty málo navštěvovanými. Středočeský kraj statisticky vykazoval 933 ubytovacích zařízení s celkovou kapacitou 35 358 lůžek. To je v přepočtu k rozloze kraje třetí nejnižší hustota lůžek na 1 km<sup>2</sup>, obdobně jako v Plzeňském kraji a kraji Vysočina. I v absolutní hodnotě je to podstatně méně než v Královéhradeckém a Libereckém kraji, kde je lůžková kapacita (po Praze) největší.

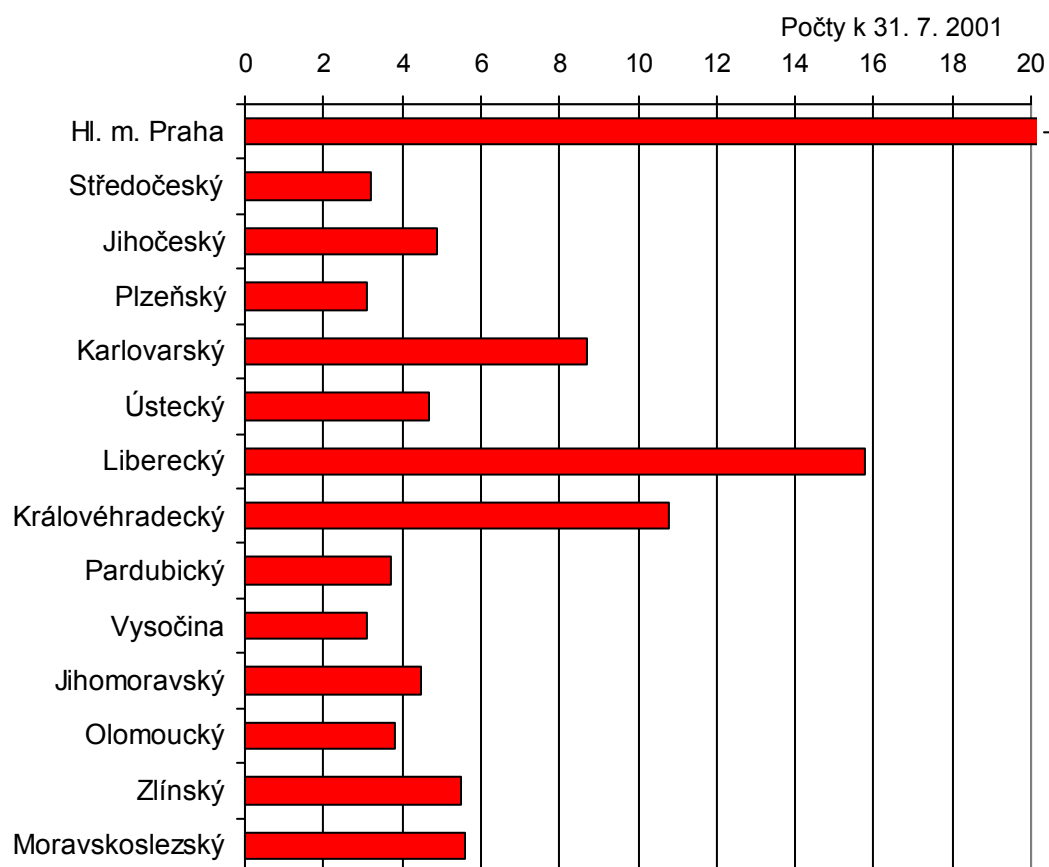
V rámci Středočeského kraje je nejvíce ubytovacích kapacit v NUTS 4 Příbram, ale vzhledem k tomu, že je největší, v přepočtu na rozlohu jsou to kapacity zhruba na úrovni krajského průměru. Relativně nejvíce kapacit mají metropolitní oblasti Praha-západ a Praha-východ, i tam se ale pohybují okolo republikového průměru (Praha-východ má méně ubytovacích zařízení než Praha-západ, jsou ale větší počtem pokojů). Nejméně ubytovacích zařízení i lůžek má NUTS 4 Kolín (pouze 1,5 tis. lůžek), pod průměrem kraje jsou dále Beroun, Rakovník a Mladá Boleslav.

Na Nymbursku je přes 50 ubytovacích zařízení, která jsou největší, v průměru mají cca 25 pokojů. Většinou malá, v průměru okolo 10 pokojů, jsou ubytovací zařízení v NUTS 4 Beroun, Praha-západ a Mladá Boleslav. Z pohledu komfortu ubytování, vztáženého na počet lůžek v jednom pokoji, nabízí nejvyšší NUTS 4 Nymburk a Kladno (v průměru 2,2 lůžek, resp. 2,4 lůžek v průměru na pokoj). Nejhorší je z tohoto hlediska ubytování v NUTS 4 Praha-východ (průměrně 3,5 lůžek / pokoj), v průměru více než 3-lůžkové pokoje vykazují ještě Kutná Hora, Rakovník a Benešov.

Tab. 38: Kapacity ubytovacích zařízení podle krajů

Kraj	Počet zařízení	Počet pokojů	Počet lůžek	Lůžek na 1 km <sup>2</sup>
Hl. m. Praha	940	30 714	70 952	143,0
<b>Středočeský</b>	<b>933</b>	<b>12 539</b>	<b>35 358</b>	<b>3,2</b>
Jihočeský	1 888	15 998	49 577	4,9
Plzeňský	741	8 183	23 545	3,1
Karlovarský	623	12 560	28 807	8,7
Ústecký	605	9 318	25 202	4,7
Liberecký	1 778	16 086	49 834	15,8
Královéhradecký	1 562	17 180	51 610	10,8
Pardubický	430	5 663	16 517	3,7
Vysočina	545	6 698	21 457	3,1
Jihomoravský	697	11 669	31 814	4,5
Olomoucký	449	6 729	19 297	3,8
Zlínský	489	7 979	21 677	5,5
Moravskoslezský	627	10 981	31 311	5,6
<b>Česká republika</b>	<b>12 307</b>	<b>172 297</b>	<b>476 958</b>	<b>6,0</b>

Pramen: ČSÚ (k 31. 7. 2001)

Graf 4: Počty lůžek na 1 km<sup>2</sup> v krajích



Tab. 39: Kapacity ubytovacích zařízení podle NUTS 4

NUTS 4	Počet zařízení	Počet pokojů	Počet lůžek	Lůžek na 1 km <sup>2</sup>
Benešov	80	1 077	3 307	2,2
Beroun	95	842	2 279	3,4
Kladno	51	931	2 214	3,2
Kolín	39	530	1 548	1,8
Kutná Hora	87	1 091	3 483	3,8
Mělník	51	860	2 425	3,4
Mladá Boleslav	100	999	2 975	2,8
Nymburk	54	1 376	3 071	3,5
Praha - východ	62	1 086	3 834	6,6
Praha - západ	110	1 130	3 441	5,9
Příbram	153	1 939	5 585	3,4
Rakovník	51	678	2 196	2,4
<b>Středočeský kraj</b>	<b>933</b>	<b>12 539</b>	<b>35 358</b>	<b>3,2</b>

Pramen: ČSÚ (k 31. 7. 2001)

Ubytovací kapacity vykazované pro potřeby Českého statistického úřadu mohou být zatíženy výběrovou chybou, což se zpravidla projeví až při důkladnějším místním šetření. Je pravděpodobné, že reálná nabídka ubytovacích kapacit převyšuje vykazované hodnoty, zejména v kapacitách letního ubytování v nižších cenových kategoriích. Základní rozdíly a závěry tím však s velkou pravděpodobností nejsou zpochybněny, protože metodika a tím i výběrová chyba je vždy stejná.

Z hlediska **struktury ubytovacích kapacit** stojí Středočeský kraj na 6. místě v republice těsně za Moravskoslezským a Zlínským krajem v podílu hotelových kapacit. Ze sousedních krajů jej předstihují v tomto ukazateli Ústecký a Pardubický kraj spolu s hlavním městem Praha. Nadprůměrný je také oddíl ostatního hromadného ubytování nižší kvality typu turistických ubytoven. To se na druhé straně odráží v podprůměrném počtu penzionů, kterých je jen čtvrtina (v mnoha krajích jejich podíl převyšuje třetinu). Nižší oproti celostátnímu průměru je také individuální ubytování v soukromí. Kraj ale vykazuje třetí nejvyšší podíl kempů.

Tab. 40: Struktura ubytovacích zařízení podle kategorií a krajů (r. 2001)

Kraj	Hotely, motely	Pensióny	Kempy	Ostatní hromadné	Individuální
Hl. m. Praha	15,4	22,0	1,2	10,2	51,2
<b>Středočeský</b>	<b>14,0</b>	<b>25,3</b>	<b>4,7</b>	<b>17,9</b>	<b>38,2</b>
Jihočeský	7,6	23,0	4,8	11,0	53,6
Plzeňský	8,3	34,6	3,8	13,4	39,9
Karlovarský	13,2	41,4	2,3	9,1	33,9
Ústecký	16,3	36,6	3,9	15,9	27,3
Liberecký	7,3	31,5	0,7	9,7	50,8
Královéhradecký	8,7	35,3	1,2	14,9	39,9
Pardubický	15,4	27,5	3,9	17,6	35,5
Vysočina	13,8	22,6	3,2	18,9	41,5
Jihomoravský	12,1	34,1	5,0	15,8	33,0
Olomoucký	8,7	30,1	1,9	20,8	38,4
Zlínský	14,1	22,0	3,1	20,7	40,2
Moravskoslezský	14,1	34,6	2,6	24,2	24,4
<b>Česká republika</b>	<b>11,0</b>	<b>29,8</b>	<b>3,0</b>	<b>14,4</b>	<b>41,8</b>

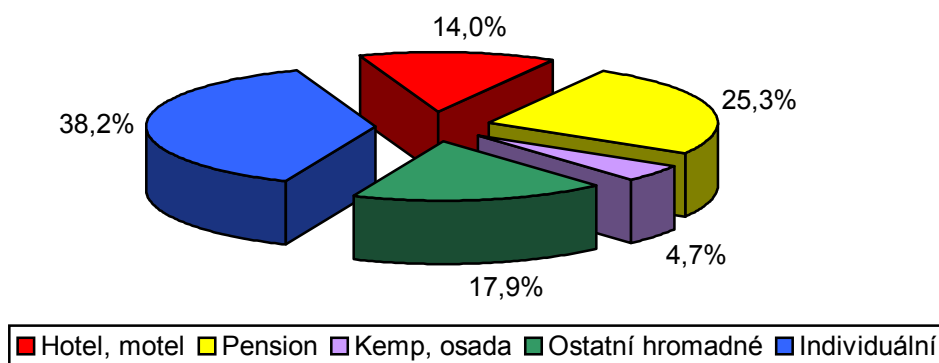
Pramen: ČSÚ

Většina hotelů poskytuje ubytování střední nebo nižší kategorie (hotely\*\*\* a méně). Z hotelů pro náročnější klientelu (alespoň čtyřhvězdičkových) jsou to např.:

- Hotel Galerie, Unhošť
- Hotel U Cinků, Mělník
- Hotel Ostrov, Nymburk
- Hotel Bellevue – Tlapák, Poděbrady
- Hotel Apartmánový Dům PUK, Beroun
- Club Hotel Praha, Průhonice

- Hotel Zlatá Stoupa, Kutná Hora
- Club Hotel Impuls, Příbram
- Hotel Pecínov, Benešov
- Amber Hotel Konopiště, Benešov u Prahy
- Hotel S.E.N., Senohraby

Graf 5: Struktura ubytovacích zařízení ve Středočeském kraji podle typu



Čisté i hrubé **využití lůžek** a pokojů u hotelů a penzionů ve Středočeském kraji nedosahuje republikového průměru, u čistého využití lůžek se kraj v tomto ukazateli řadí až na 9. místo (tj. u těch, která byla skutečně k dispozici; hrubé využití se vypočítává z celkového počtu stálých lůžek). Ze sousedních krajů je ale ještě nižší v Ústeckém, Libereckém a Jihočeském. Uvnitř kraje vykazují nejvyšší využití lůžek hotely, motely a penziony na Mělnicku a Nymbursku (nad republikovým průměrem), extrémně nízké je na Rakovnicku (i čisté využití lůžek jen na 25 %, tedy o 20 % nižší než republikový průměr).

Tab. 41: Využití lůžek a pokojů u hotelů, motelů a penzionů v % podle krajů (r. 2001)

Kraj	Hrubé využití lůžek	Čisté využití lůžek	Využití pokojů
Hl. m. Praha	48,9	53,4	59,2
<b>Středočeský</b>	<b>29,9</b>	<b>38,2</b>	<b>43,6</b>
Jihočeský	26,3	37,1	42,2
Plzeňský	30,3	42,9	47,0
Karlovarský	50,6	61,2	65,5
Ústecký	24,9	33,9	38,8
Liberecký	26,7	37,1	42,4
Královéhradecký	31,9	44,6	50,7
Pardubický	28,5	41,4	45,1
Vysočina	28,6	40,0	45,7
Jihomoravský	28,6	35,1	39,2
Olomoucký	27,9	35,2	39,8
Zlínský	39,2	48,1	53,2
Moravskoslezský	33,0	42,6	48,1
<b>Česká republika</b>	<b>35,8</b>	<b>45,1</b>	<b>50,7</b>

Pramen: ČSÚ

Tab. 42: Využití lůžek a pokojů u hotelů, motelů a penzionů v % podle NUTS 4 (r. 2001)

NUTS 4	Hrubé využití lůžek	Čisté využití lůžek	Využití pokojů
Benešov	32,6	43,5	46,9
Beroun	33,0	40,3	45,2
Kladno	29,3	33,8	39,0
Kolín	25,6	39,0	44,5
Kutná Hora	25,4	38,9	45,7
Mělník	38,0	46,2	57,0
Mladá Boleslav	24,3	33,7	40,1
Nymburk	39,8	45,8	51,7
Praha - východ	23,6	30,2	36,2
Praha - západ	27,9	34,6	37,5
Příbram	24,4	36,9	42,0
Rakovník	19,5	24,5	26,9
<b>Středočeský kraj</b>	<b>29,9</b>	<b>38,2</b>	<b>43,6</b>

Pramen: ČSÚ

**Průměrné ceny za ubytování** dosažené v r. 2001 ukazují, že Středočeský kraj patří mezi cenově dražší (z hlediska celkového průměru 4. nejdražší). Pomineme-li Prahu, pak hotelové ubytování je ještě dražší jen v Karlovarském a Jihomoravském kraji, penziony jsou dražší pouze v Karlovarském kraji, individuální pak v Karlovarském a Ústeckém kraji. Na druhé straně ubytovny jsou ve Středočeském kraji páté nejlevnější. Průměrné ceny ovlivňuje vzdálenost od Prahy.

Tab. 43: Průměrné ceny ubytování podle kategorií a krajů v Kč

Kraj	Hotely	Pensiohy	Ubytovny	Individuální	Celkem
Hl. m. Praha	1 451	776	218	354	678
<b>Středočeský</b>	<b>599</b>	<b>317</b>	<b>112</b>	<b>195</b>	<b>269</b>
Karlovarský	773	366	104	226	393
Ústecký	444	314	139	207	275
Liberecký	426	250	118	164	190
Královéhradecký	421	261	126	170	206
Pardubický	370	263	105	169	183
Vysočina	426	242	99	173	189
Jihomoravský	612	271	122	187	250
Olomoucký	505	294	110	152	220
Zlínský	404	272	124	156	209
Moravskoslezský	377	249	123	163	211
<b>Česká republika</b>	<b>612</b>	<b>316</b>	<b>121</b>	<b>196</b>	<b>261</b>

Pramen: ČSÚ (k 31. 7. 2001)

Vedle ubytovacích možností je pro návštěvníky kraje podstatný též **stravovací servis** v místě ubytování i v dalších zařízeních. Více než polovina (58 %) ubytovacích zařízení v České republice totiž stravování neposkytuje. Ve Středočeském kraji je tento podíl na celostátním průměru. Ve více zařízeních je stravovací servis poskytován v sousedních krajích Ústeckém, Pardubickém a Královéhradeckém. Ubytovacích zařízení, která poskytují možnost stravování jak pro hosty tak i pro pasanty, je téměř 30 %, čímž se kraj řadí spolu s Olomouckým krajem na 5. místo v republice. Další 13 % umožňuje stravování jen hostům.

Tab. 44: Podíl ubytovacích zařízení s možností stravování (v %)

Kraj	pro hosty i veřejnost	pouze pro hosty	bez stravování
Hl. m. Praha	14,9	15,7	69,4
<b>Středočeský</b>	<b>29,4</b>	<b>13,2</b>	<b>57,4</b>
Jihočeský	20,2	11,4	68,4
Plzeňský	25,7	14,5	59,8
Karlovarský	24,2	17,4	58,4
Ústecký	44,6	15,4	40,0
Liberecký	20,8	19,3	59,9
Královéhradecký	24,4	25,0	50,7
Pardubický	36,6	15,7	47,7
Vysočina	30,1	12,0	57,8
Jihomoravský	28,3	15,9	55,8
Olomoucký	29,4	15,7	54,9
Zlínský	28,4	17,8	53,9
Moravskoslezský	39,3	16,9	43,8
<b>Česká republika</b>	<b>26,1</b>	<b>16,3</b>	<b>57,6</b>

Pramen: ČSÚ

Hustota sítě pohostinských zařízení vzhledem k počtu zde žijících obyvatel je v českých krajích vyšší než na Moravě, ve Středočeském kraji je rovněž nad průměrem České republiky (nejvyšší je v Jihočeském kraji). Méně než polovina z nich však poskytuje stravování, čímž se kraj liší od svých sousedů (kromě Vysočiny a Pardubického kraje, kde je tento podíl ještě nižší). Na druhé straně je ve Středočeském kraji více než v sousedních krajích těch pohostinských zařízení, která poskytují ke stravovacím i další služby.

Tab. 45: Počet pohostinských zařízení podle krajů v r. 2001

Kraj	s podáváním jídel (%)	s podáváním nápojů (%)	s ostatními službami (%)	Celkem	Počet na 1000 obyv.
Hl. m. Praha	60,1	2,8	37,1	2 579	2,21
<b>Středočeský</b>	<b>47,4</b>	<b>2,4</b>	<b>50,2</b>	<b>3 390</b>	<b>3,02</b>
Jihočeský	52,4	1,8	45,8	2 289	3,66
Plzeňský	51,6	2,7	45,7	1 701	3,09
Karlovarský	60,3	1,9	37,8	1 086	3,57
Ústecký	52,1	2,2	45,7	2 175	2,65
Liberecký	60,6	2,3	37,1	1 394	3,26
Královéhradecký	55,4	3,0	41,6	1 625	2,95
Pardubický	46,0	2,4	51,5	1 240	2,44
Vysočina	40,7	2,5	56,8	1 264	2,43
Jihomoravský	49,0	2,1	48,9	2 908	2,58
Olomoucký	43,0	1,6	55,4	1 647	2,58
Zlínský	43,8	2,7	53,6	1 686	2,83
Moravskoslezský	46,4	1,8	51,8	2 887	2,27
<b>Česká republika</b>	<b>50,5</b>	<b>2,3</b>	<b>47,3</b>	<b>27 871</b>	<b>2,72</b>

Pramen: ČSÚ

#### 4.2.2 Přírodní atraktivita regionu

Atraktivitu každé turistické destinace pochopitelně zvyšují přírodní podmínky. Přírodní prostředí a krajinu Středočeského kraje lze dokumentovat následujícími daty.

Zemědělské oblasti jsou ze své podstaty méně vhodné pro rozvoj cestovního ruchu, kromě venkovské a agroturistiky. Ve Středočeském kraji je výměra zemědělské půdy největší v republice, podíl orné půdy dokonce přesahuje 50 %.

Tab. 46: Rozloha zemědělské a orné půdy v ČR podle krajů

Kraj	zemědělská půda (ha)	podíl zeměděl. půdy (v %)	v tom orná půda (ha)	podíl orné půdy (v %)
Hl. m. Praha	21 287	42,9	15 686	31,6
<b>Středočeský</b>	<b>670 279</b>	<b>60,9</b>	<b>560 211</b>	<b>50,9</b>
Jihočeský	496 585	49,4	323 228	32,1
Plzeňský	384 768	50,9	266 559	35,3
Karlovarský	125 561	37,9	59 806	18,0
Ústecký	278 974	52,3	188 772	35,4
Liberecký	141 127	44,6	71 946	22,7
Královéhradecký	280 777	59,0	195 059	41,0
Pardubický	274 794	60,8	202 288	44,8
Vysočina	421 158	60,8	328 200	47,4
Jihomoravský	427 580	60,5	360 262	51,0
Olomoucký	277 598	54,0	212 399	41,3
Zlínský	196 270	49,5	128 128	32,3
Moravskoslezský	285 688	51,4	183 416	33,0
<b>Česká republika</b>	<b>4 282 446</b>	<b>54,3</b>	<b>3 095 960</b>	<b>39,3</b>
Podíl PK / ČR	15,7 %	vyšší	18,1 %	vyšší

Pramen: ČSÚ

Větší příležitosti skýtají pro rozvoj turismu nezemědělské oblasti na jihozápad od Prahy a v nejsevernější části kraje, kde je krajina i více zalesněná. Celkově je míra zalesnění spolu s Jihomoravským krajem nejnižší v republice, jen málo přesahující čtvrtinu území. Ze sousedních krajů jsou na tom obdobně Pardubický a Ústecký kraj, rovněž s nadpolovičním podílem rozlohy zemědělské půdy a s nízkým zastoupením lesů.

Tab. 47: Zalesnění území ČR podle krajů (vč. vojenských lesů)

Kraj	rozloha lesů (v ha)	v tom lesy (v ha)			lesnatost (v %)
		hospodářské	ochranné	zvl. určení	
Hl. m. Praha	4 641	91	92	4 458	9,4
<b>Středočeský</b>	<b>297 099</b>	<b>195 083</b>	<b>9 544</b>	<b>92 471</b>	<b>27,0</b>
Jihočeský	367 041	280 087	8 245	78 708	36,5
Plzeňský	292 264	235 860	16 980	39 423	38,7
Karlovarský	138 716	86 626	6 500	45 590	41,9
Ústecký	155 209	113 365	12 438	29 406	29,1
Liberecký	135 364	93 220	5 691	36 454	42,8
Královéhradecký	143 958	101 585	13 751	28 621	30,3
Pardubický	130 080	115 590	2 298	12 191	28,8
Vysočina	208 703	193 059	1 835	13 809	30,1
Jihomoravský	191 286	131 165	3 405	56 716	27,1
Olomoucký	175 733	137 842	5 930	31 961	34,2
Zlínský	154 320	136 231	316	17 773	38,9
Moravskoslezský	188 423	162 080	2 397	23 946	33,9
<b>Česká republika</b>	<b>2 582 836</b>	<b>1 981 885</b>	<b>89 422</b>	<b>511 529</b>	<b>32,8</b>

Pramen: ÚHÚL (Ústav pro hospodářskou úpravu lesů, 2001)

Z hlediska **environmentálního** již bylo konstatováno, že životní prostředí se zlepšuje, ale v kraji jsou oblasti, kde je zatížení emisemi nepříznivé (zejm. Mělnicko). Změnami palivové základny došlo i ve Středočeském kraji v posledních letech k výraznému snížení exhalací škodlivin z pevných zdrojů, narůstají však emise z mobilních zdrojů.

**Míra emisí** znečišťujících látek je pro kvalitu životního prostředí a zprostředkovaně pro rozvoj cestovního ruchu významným ukazatelem. Ilustrativní jsou údaje o základních emisích (měření kategorie REZZO 1–3) v přepočtu na 1 obyvatele za rok 2001 v kilogramech. V roce 2001 došlo v České republice kromě oxidu siřičitého a oxidů dusíku k jen mírnému poklesu uvedených hodnot, v posledních letech se již ovzduší na rozdíl od 90. let radikálně nezlepšuje.

Ve Středočeském kraji jsou nad celostátním průměrem emise oxidu siřičitého a tuhých znečišťujících látek. Ze sousedních krajů jsou nejvyšší emise v Ústeckém kraji. Vesměs nižší hodnoty vykazují Vysočina, Královéhradecký, Jihočeský a Liberecký kraj.

Tab. 48: Emise základních znečišťujících látek podle krajů (v kg/obyvatele/rok)

Kraj	tuhé	SO <sub>2</sub>	NO <sub>x</sub>	CO	C <sub>x</sub> H <sub>y</sub>
Hl. m. Praha	1,2	2,6	3,5	6,1	2,7
<b>Středočeský</b>	<b>5,9</b>	<b>26,0</b>	<b>16,8</b>	<b>27,5</b>	<b>8,0</b>
Jihočeský	5,7	20,0	7,8	27,6	6,5
Plzeňský	6,0	24,0	9,3	29,4	7,8
Karlovarský	8,3	71,5	28,4	32,0	10,2
Ústecký	6,1	89,4	74,8	25,9	10,1
Liberecký	4,8	15,0	6,2	24,9	6,1
Královéhradecký	4,7	17,3	5,9	25,5	6,7
Pardubický	6,3	41,5	28,4	27,2	7,3
Vysočina	4,8	10,4	5,4	23,3	6,3
Jihomoravský	1,4	3,3	4,5	7,4	2,0
Olomoucký	3,0	11,3	6,7	15,2	3,9
Zlínský	2,1	13,9	6,6	12,4	4,1
Moravskoslezský	5,3	23,4	19,3	108,4	4,2
<b>Česká republika</b>	<b>4,3</b>	<b>23,9</b>	<b>16,0</b>	<b>30,9</b>	<b>5,6</b>

Pramen: ČSÚ, Český hydrometeorologický ústav (2001)

Stav přírodního prostředí se do určité míry odráží i v jeho **ochraně**. Na území Středočeského kraje se nachází nebo do něj zasahuje pět velkoplošných zvláště chráněných území, kterými jsou CHKO Blaník, Český kras, Kokořínsko, Křivoklátsko a Český ráj (z celkového počtu 24 v ČR). To do jisté míry limituje realizaci některých záměrů v turistické infrastruktuře, na druhé straně však činí právě tyto oblasti turisticky atraktivními. Národní parky na území kraje nejsou, atraktivitu Středočeského kraje ale zvyšují v různých oblastech mnohá maloplošná zvláště chráněná území.

Pozici Středočeského kraje v rámci České republiky dokumentují následující tabulky opírající se o údaje Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (k 20. 2. 2001). Je v nich použita u nás obvyklá kategorizace zvláště chráněných území na velkoplošná a maloplošná v následující struktuře:

- V-ZCHÚ – Velkoplošná zvláště chráněná území, tj.
- NP – Národní parky
  - CHKO – Chráněné krajinné oblasti
- M-ZCHÚ – Maloplošná zvláště chráněná území, tj.
- NPR – Národní přírodní rezervace
  - NPP – Národní přírodní památky
  - PR – Přírodní rezervace
  - PP – Přírodní památky

**Chráněná krajinná oblast (CHKO)** je určená k ochraně rozlehlých území nebo celých geografických oblastí s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristickým reliéfem a převahou přirozených, resp. polopřirozených ekosystémů. Významnými estetickými hodnotami takových krajin bývají i dochované památky historického osídlení. Ochrana těchto oblastí je odstupňována zpravidla do 4 zón, jimiž se určují limity hospodaření a jiné využívání přírodního potenciálu. Součástí první (nejpřísnější) zóny jsou zvláště chráněná území menší rozlohy (M-ZCHÚ).

Tab. 49: Velkoplošná zvláště chráněná území

V-ZCHÚ	NUTS 4	Vyhlášená rozloha (km <sup>2</sup> )	Rok založení	Počet M-ZCHÚ
CHKO Blaník	<b>BN</b>	41	1981	3
CHKO Český kras	<b>PHA, BE, PZ</b>	128	1972	18
CHKO Kokořínsko	<b>ME, MB, CL, LT</b>	272	1976	16
CHKO Křivoklátsko	<b>BE, KD, RK, PS, RO</b>	628	1978	24
CHKO Český ráj	<b>MB, JC, SE</b>	182	1955	12

Pramen: AOPK ČR

**CHKO Blaník:** Rozkládá se jižně od Prahy a je to nejmenší chráněná krajinná oblast naší republiky. Vznikla, aby ochránila a uchovala harmonicky vyváženou krajinu, jejíž ústřední dominantou je památná hora Blaník, pozoruhodná i z geologického hlediska. Základním prvkem oblasti je mozaika lesních celků, polí, luk a menších rybníků, se vhodně začleněnou zástavbou obcí s četnými historickými památkami. Prostředí je dosud velmi málo narušené průmyslovým i zemědělským znečištěním. V rámci středních Čech jde o jediné velkoplošné území, kde je chráněna typická krajina na přeměněných horninách krystalinika. Osou oblasti je říčka Blanice, základ regionálního biokoridoru. Lesy Blaníků, Krasovické a Křížovské hůry jsou významným regionálním biocentrem. Původní bučiny s útržky smíšených suťových lesů se zachovaly na Blanících (jsou zde rezervacemi s genovou základnou buku) a Křížovské hůře. Nejhodnotnější vegetace je dnes na pramenných loukách a mokřadech při rybnících. Oblast si dodnes uchovala neopakovatelný kolorit typické české krajiny na rozhraní středních Čech a Českomoravské vrchoviny. Je atraktivní i z hlediska rekreace a turistiky, k čemuž podstatně přispívá tradiční popularita Blaníka, významné české hory opředené starobylými pověstmi.

**CHKO Český kras:** Rozkládá se jihozápadním směrem od Prahy k Berounu. Vápencový podklad, který zde tvoří převážnou část geologické stavby, je rozryt krasovými kaňony a roklemi, provrtán mnoha jeskyněmi (zpřístupněny Koněpruské) a na svém temeni nese porosty dubových hájů s neobvyklou bohatostí bylinného patra. Kromě krajinářských a estetických hodnot má toto území i značný přírodovědný význam a právě přírodovědci jej začali nazývat Českým krasem. Chráněná krajinná oblast byla vyhlášena v roce 1972 na téměř celém území. Na geologické stavbě Českého krasu se z prvohorních útvarů podílí především silur a devon, které jsou zastoupeny hlavně mořskými usazeninami břidlic, vápenců a vápnitých břidlic se světově významnými nálezy zkamenělin a stratigrafickými profily. Lesy s přirozenou skladbou a původním bylinným patrem jsou ceněny pro svou druhovou bohatost. Některé druhy jsou v rámci České republiky endemity. Velmi zajímavé jsou na suchých, jižně orientovaných stráních se vyskytující rozvolněné šípákové doubravy s prolínajícím se stepním bylinným společenstvem, ve kterých najdeme například třemdavu bílou, vstavač nachový a kavyl Ivanův. Fauna je zastoupena druhy vázanými na krasové prostředí. Deset druhů vrápenců a netopýrů, významné je zastoupení měkkýšů. O zachovalém stavu přírodního prostředí svědčí výskyty některých druhů plazů a obojživelníků (užovka hladká a podplamatá, ještěrka zelená, mlok skvrnitý) a velká pestrost hmyzu. Jen motýlů zde lze najít 1390 druhů.

**CHKO Kokořínsko:** Oblast České křídové tabule s ojedinělým geomorfologickým reliéfem z kvádrových pískovců. Základní rysy reliéfu určuje vztah dvou hlavních skupin povrchových tvarů: plošin a často hluboce zahloubených několikapatrových údolí, na jejichž hranách se vytvořila skalní města. Selektivním zvětráváním vznikly skalní věže a četné mezo a mikrotvary takové formy a rozsahu, jaké nelze nalézt v žádné jiné pískovcové oblasti České republiky. Nejznámější jsou „skalní pokličky“, na hrubozrnném pískovci tzv. voštiny. Krajinné dominanty jsou tvořeny magmatickými výlevnými horninami, které tvoří znělcové, čedičové nebo trachytové kupy, kužele a homole (Vlhošť – 614 m n. m., Ronov – 552 m, Vrátnská hora – 507 m). Výše uvedené charakteristické rysy oblasti, spolu s klimatickým působením sousedícího teplého Polabí, vytvářejí podmínky pro výskyt rostlinných druhů v rozsahu od teplomilných (na zbytcích skalních stepí) po chladnomilné (v inverzních polohách). Údolí potoků Liběchovky a Pšovky jsou typická svými vlhkými loukami, mokřadními společenstvy a vodními tůňemi. Zdejší mokřadní společenstva byla v listopadu 1997 zařazena do území chráněných v rámci Ramsarské úmluvy. V mokřadních biotopech se nachází druhy živočichů i rostlin zapsaných v Červeném seznamu ohrožených druhů. Celých 72 % plochy lesních porostů je tvořeno dřevinami přirozené druhové skladby. Bohatá lesnatost a tradiční řídké osídlení tohoto kraje způsobuje jeho neobvyklou zachovalost a ojedinělou krásu, podtrženou velkým zastoupením roubené, hrázděné nebo i zděné původní architektury. Malebnost a romantiku krajiny zvyšuje známý hrad Kokořín.

**CHKO Křivoklátsko:** Křivoklátsko, chráněná krajinná oblast a biosférická rezervace UNESCO, je v porovnání s podobnými krajinami v Evropě zvláštností. Rozkládá se uprostřed Čech a téměř dvě třetiny rozlohy území pokrývají listnaté a smíšené lesy. Dodnes zde zůstalo zachováno více než 1800 druhů cévnatých rostlin, nejméně 52 druhů dřevin, hnízdí zde kolem 120 druhů ptáků a dosud nespočetné množství dalších příslušníků živočišné říše, z nichž mnohé jsou zařazeny do Červeného seznamu vzácných a ohrožených druhů. Bohatství a zachovalost celé oblasti jsou podmíněny mnoha přírodními prvky i historickými souvislostmi. Mezi nejdůležitější patří velká členitost terénu Křivoklátské vrchoviny, pestrá geologická stavba, údolní fenomén řeky Berounky, různorodá orientace stanovišť ke světovým stranám, typy půd, klimatické podmínky i historický vývoj osídlování. Strmé a nepřístupné stráně údolí řeky Berounky jsou kryty přirozenými lesními porosty, místy prostupují skalní výchozy s typickou teplomilnou florou a faunou. Vodní tok vymodeloval za dlouhá tisíciletí v horninovém pod-

kladu hluboké, místy až kaňonovité údolí a přítomnost řeky tu způsobuje teplejší mezoklima. Naproti tomu oboustranné přítoky Berounky vytvářejí úzce zaříznutá údolí, na jejichž dno jen ztěž pronikají sluneční paprsky, zvláště pak v letních měsících, kdy se uzavírá klenba listnatého lesa. Teplota na dně údolí je po většinu roku velmi nízká, což odpovídá podmínkám podhorských až horských území. Teplotní inverze, pro Křivoklátsko typický jev, je jednou z hlavních příčin vysoké druhové rozmanitosti zdejší přírody. Křivoklátsko je nazýváno krajem Oty Pavla.

**CHKO Český ráj:** Českým rájem byla ve druhé polovině devatenáctého století nazvána krajina, kde jsou přírodní hodnoty umocněny historickými památkami. Je to oblast po tisíce let přetvářená člověkem, jeho působení bylo však v relativní rovnováze s přírodou. Chráněná krajinná oblast Český ráj byla vyhlášena jako první CHKO v republice v roce 1955 v okresech Semily, Mladá Boleslav a Jičín. Jejím posláním je ochrana geomorfologických hodnot, zachování typického vzhledu krajiny a udržení celkové biologické rozmanitosti. Oblast je tvořena především kvádrovými pískovci, které zde byly uloženy v druhohorách na okrajích tehdejšího moře. Současná podoba skalních útvarů je výsledkem dlouhotrvajícího působení sil z nitra Země a trvalé erozní činnosti. Skalní města a vrchy třetihorního vulkanického původu jsou základem jedinečnosti území. K zajímavým prvkům skalních měst patří jeskyně, pseudozávrtky, skalní brány a okna. Rostlinná a živočišná říše je zastoupena převážně druhy skalních měst a mokřadů. Druhovou pestrost organismů obohacují horské i teplomilné druhy. Symbolem kraje jsou tvarově unikátní Trosky se zříceninou hradu.

**Maloplošná zvláště chráněná území** zahrnují národní přírodní památky (NPP) a národní přírodní rezervace (NPR), dále pak s nižším stupněm ochrany přírodní památky (PP) a přírodní rezervace (PR). Zejména přírodních památek je velké množství. Přibližně 10 % všech maloplošných zvláště chráněných území se nalézá na území Středočeského kraje, rozlohou představují podíl 13,4 % z plochy všech M-ZCHÚ v republice. Větší rozlohu mají M-ZCHÚ už jen v Jihočeském kraji, zhruba stejnou v Královéhradeckém kraji.

Tab. 50: Maloplošná zvláště chráněná území (M-ZCHÚ) v krajích ČR

Kraj	Počet	Plocha (ha)	Podíl z celkové rozlohy území, kraje v %	Podíl z celkové rozlohy M-ZCHÚ v ČR v %
Hl. m. Praha	88	2 133	4,3	2,4
<b>Středočeský</b>	<b>204</b>	<b>11 942</b>	<b>1,1</b>	<b>13,4</b>
Jihočeský	274	12 570	1,2	14,1
Plzeňský kraj	165	8 297	1,1	9,3
Karlovarský	68	3 328	1,0	3,7
Ústecký	122	2 810	0,5	3,1
Liberecký	103	6 040	1,9	6,8
Královéhradecký	111	11 942	2,5	13,3
Pardubický	91	5 130	1,1	5,7
Vysočina	166	5 267	0,8	5,9
Jihomoravský	253	7 959	1,1	8,9
Olomoucký	132	5 864	1,1	6,6
Zlínský	158	1 664	0,4	1,9
Moravskoslezský	122	4 448	0,8	5,0
<b>Česká republika</b>	<b>1 998</b>	<b>89 394</b>	<b>1,1</b>	<b>100,0</b>

Pramen: ČSÚ (Číslo v tabulce se liší od údajů Agentury ochrany přírody a krajiny vzhledem k jiné metodice.)



Tab. 51: Národní přírodní památky ve Středočeském kraji

NPP	NUTS 4	Rozloha (ha)	Přírodní oblast
Zlatý kůň	BE	37,1	Křivoklátsko a Český kras
Klonk	BE	8,9	Křivoklátsko a Český kras
Kotýz	BE	31,0	Křivoklátsko a Český kras
Bílíchovské údolí	KL	1,7	Rakovnicko-kladenská pahorkatina
Cikánský dolík	KL	0,5	Rakovnicko-kladenská pahorkatina
V jezírkách	KO	2,9	Polabí
Kaňk	KH	0,4	Polabí
Rybníček u Hořan	KH	2,0	Polabí
Holý vrch	ME	1,2	Polabí
Klokočka	MB	3,0	Severočeská pískovcová plošina
Radouč	MB	1,5	Severočeská pískovcová plošina
Rečkov	MB	3,5	Severočeská pískovcová plošina
Slatinná louka u Velenky	NB	1,0	Polabí
Medník	PZ	19,0	Středočeská pahorkatina
Černé rokle	PZ (PHA)	19,9	Křivoklátsko a Český kras

Pramen: AOPK ČR – Informační systém ochrany přírody

Tab. 52: Národní přírodní rezervace ve Středočeském kraji

NPR	NUTS 4	Rozloha (ha)	Přírodní oblast
Ve Studeném	BN	48,7	Středočeská pahorkatina
Karlštejn	BE	1 547,0	Křivoklátsko a Český kras
Koda	BE	463,3	Křivoklátsko a Český kras
Vůznice	BE, KL, RA	231,2	Křivoklátsko a Český kras
Týřov	BE, RA	420,6	Křivoklátsko a Český kras
Polabská černava	ME	5,7	Polabí
Libický vrch	KO, NB	410,3	Polabí
Voděradské bučiny	KO, PH	658,0	Středočeská pahorkatina
Hrabanovská černava	NB	27,6	Polabí
Čtvrtě	NB	111,7	Polabí
Žehuňský rybník	NB	511,5	Polabí
Žehuňská obora	NB (HK)	658,0	Polabí
Větrušické rokle	PH	24,7	Polabí
Drábkov – Albertovy skály	PB	64,3	Středočeská pahorkatina
Velká Pleš	RA	95,7	Křivoklátsko a Český kras
Pochvalovská stráž	RA	24,3	Rakovnicko-kladenská pahorkatina

Pramen: AOPK ČR – Informační systém ochrany přírody

Přírodně nejceněnější a také nejvíce chráněná je přírodní oblast Křivoklátsko a Český kras (velké NPR Karlštejn, Koda a Týřov). V Českém krasu je největší krasový jeskynní systém v Čechách v nitru kopce Zlatý kůň, jímž jsou **Koněpruské jeskyně** znovuobjevené r. 1950 a zpřístupněné r. 1959. Tento systém obsahuje tři patra chodeb s výškovým rozdílem 70 m a je pozoruhodný krápníkovou výzdobou, sintrovými jezírky a rozlehlými dómy.

Rozsáhlá území zasahují NPR v Polabí (Libický vrch, Žehuňský rybník a obora), přičemž v přírodní oblasti Polabí je také značné množství a druhá největší rozloha přírodních památek a rezervací (velké PP a PR přes 200 ha Žehuňská obora, vrch Baba a Úpor).

Přírodní památky a přírodní rezervace nejsou jen v CHKO, velké množství (byť malých rozlohou) je jich na Kladensku, v menším množství ale velkou plochu zaujímají na Nymbursku atd., jak ukazuje následující tabulka. Rozlohou největšími přírodními rezervacemi jsou Příhrazské skály v Českém ráji (623 ha) a Klánovický les – Cyrilov na území Prahy-východ a hl. m. Prahy (397 ha). Málo zvláště chráněných území je vyhlášeno na Kokořínsku (cca 10 ha) a v oblasti Brdské vrchoviny (jen něco přes 100 ha). Přírodně chudšími regiony jsou z pohledu ochrany území Kutnohorský a Nymburský.

Tab. 53: Přírodní památky a rezervace ve Středočeském kraji

NUTS 4	Přírodní památky		Přírodní rezervace	
	počet	rozloha (ha)	počet	rozloha (ha)
Benešov	8	35,2	7	359,1
Beroun	10	104,8	4	71,9
Kladno	18	119,3	2	130,9
Kolín	10	14,3	7	285,3
Kutná Hora	5	247,9	1	23,6
Mělník	12	28,5	6	248,0
Mladá Boleslav	9	91,5	4	971,6
Nymburk	4	15,6	3	253,3
Praha - východ	6	37,4	3	457,4
Praha - západ	3	153,4	6	628,0
Příbram	7	85,5	5	185,4
Rakovník	7	35,0	18	415,2
<b>Středočeský kraj</b>	<b>99</b>	<b>968,4</b>	<b>66</b>	<b>4 029,7</b>

Pramen: AOPK ČR – Informační systém ochrany přírody

Tab. 54: Přírodní památky ve Středočeském kraji

NUTS 4	Název	Přírodní oblast
BN	Na Stříbrné, Na Ostrově, Tetínský lom, Křečovický potok, Vlčí rokle	Středočeská pahorkatina
	V Olších, Rybníček u Studeného, Roudný	Českomoravská vrchovina
BE	Špičatý vrch – Barrandovy jámy, Vraní skála, Zdicská skalka u Kublova, Zahořanský starotyp, Lom u Kozolup, Trubínský vrch, Stará ves, Otmíčská hora, Studánky u Cerhovic, Branžovy	Křivoklátsko a Český kras
KL	Na Pilavě, Pod Veselovem, Vinařická hora, Markův mlýn, Kalspot, Třebichovická olšinka, Podlešínská skalní jehla, Ostrov u Jedomělic, Ve Šperkotně, Smečenská rokle, Žraločí zuby, Slánská hora	Rakovnicko-kladenská pahorkatina
	Otvovická skála, Pod Šibenicí, Bohouškova skalka, Kovárské stráně, Hobšovický rybník, Hradiště	Polabí
KO	Lom u Radimi, Lom u Červených Peček, Lom u Nové Vsi, Váha, Kolínské tůně, Skalka u Velimi, Sládkova stráň	Polabí
	Klepec I. a II., Lůmek u Bečvár	Středočeská pahorkatina
KH	Kamajka, Skalka u Žehušic, Žehušická obora	Polabí
	Zbyslavská mozaika, Starkočský lom	Středočeská pahorkatina
ME	Jiřina, Prutník, Netřebská slaniska, Pívcina u Tišic, Sprašová rokle u Zeměch, Minická skála	Polabí
	Špičák u Střezivojic	Severočeská pískovcová plošina
	Mrzínov, Želízky, Stráně Hlubokého dolu, Stráně Truskavenského dolu, Na oboře	Kokořínsko
MB	Černý orel, Vrch Káčov, Skalní sruby Jizery, Stará Jizera	Polabí
	V dubech, Slepč, Lom u Chrástu, Velký Radechov	Český ráj
	Podhradská tůň	
NB	Písečný přesyp u Píst, Báň, Vinný vrch, Písečný přesyp u Osečka	Polabí
PH	Božkovské jezírko, Lom na Plachte, Lom Chlum	Středočeská pahorkatina
	U skal	Polabí
	Kuchyňka, Hlučov	
PZ	Kněživka, Čičovický rybník	Rakovnicko-kladenská pahorkatina
	Hostivické rybníky	Křivoklátsko a Český kras
PB	Hřebenec, Třemešný vrch	Brdská vrchovina
	Kosova hora, Husova kazatelna, Vrškámen	Středočeská pahorkatina
	Na horách, Vinice	

NUTS 4	Název	Přírodní oblast
RA	Valachov	Křivoklátsko a Český kras
	Plaviště, Na Novém rybníce, Ostrovecká olšina, Prameny Javornice, Malý Uran	Rakovnicko-kladenská pahorkatina
	Soseňský lom	

Pramen: AOPK ČR – Informační systém ochrany přírody

Tab. 55: Přírodní rezervace ve Středočeském kraji

NUTS 4	Název	Přírodní oblast
BN	Podhrázský rybník, Grybla, Čížov, Štěpánovský potok	Středočeská pahorkatina
	Malý Blaník, Velký Blaník, Podlesí	Českomoravská vrchovina
BE	Kobyla, Voškov, Tetínské skály, Jouglovka	Křivoklátsko a Český kras
KL	Záplavy, Pašijová dráha	Rakovnicko-kladenská pahorkatina
KO	Stráž u Chroustova, Stráně u splavu, Veltrubský luh, Tonice – Bezedná, Týnecké mokřiny, Dománovický les, Louky u rybníka Proudnice	Polabí
KH	Lhotecké stráně	Středočeská pahorkatina
ME	Černínovsko, Kopeč, Úpor, Všetatská černava, Slatinná louka u Liblic, Dřínovská stráně	Polabí
MB	Vrch Baba u Kosmonos	Polabí
	Žabakor, Příhrázské skály, Údolí Plakánek	Český ráj
	Bažantnice u Loukova	
NB	Vrť, Mydlovarský luh, Hrbáčkovy tůně	Polabí
PH	Lipovka – Grado, Klánovický les – Cyrilov	Polabí
	Máslovická stráně	
PZ	Roztocký háj	Polabí
	Zvolská homole, Kobylí dráha	Středočeská pahorkatina
	Kulivá hora, Karlické údolí, Radotínské údolí	Křivoklátsko a Český kras
PB	Getsemanka I. a II., Na skalách, Hradec	Brdská vrchovina
	Kuchyňka, Vymyšlenská pěšina	Středočeská pahorkatina
RA	Čertova skála, Svatá Alžběta, Vysoký tok, Stříbrný luh, Na Babě, Kabečnice, Brdatka, U Eremita, Nezbudické skály, Červený kříž	Křivoklátsko a Český kras
	V bahnách, Milská stráně, Louky v oboře Libeň, Červená louka, Rybníčky u Podbořánek, Prameny Klíčavy, Podhůrka	Rakovnicko-kladenská pahorkatina
	Tankodrom	

Pramen: AOPK ČR – Informační systém ochrany přírody

Pozn.: Některé PR mají přesah do hl. m. Prahy

Pro doplnění tohoto přehledu přírodních hodnot je třeba uvést ještě **přírodní parky**. Přírodní parky vyhlásí orgány ochrany přírody k ochraně území (které není zvláště chráněným územím), kde je třeba chránit místní krajinný ráz a soustředěné estetické a přírodní hodnoty. Ve Středočeském kraji je jich 13 z celkového počtu 122 registrovaných v České republice, přičemž jeden z nich zasahuje do sousedního kraje.

Tab. 56: Přírodní parky ve Středočeském kraji

Název	NUTS 4	Název	NUTS 4
Džbány - Žebrák	BN	Kersko	NB
Jistebnická vrchovina	BN	Velkopopovicko	PH, BN
Povodí Kačáku	BE, KL, PZ	Střed Čech	PZ, BN
Rymář	ME	Okolí Okoře	PZ, KL
Dolní Povltaví	ME, PH	Třemšín	PB
Čížovky	MB	Džbán	RA, KL (LN)
Jabkenicko	MB		

Pramen: AOPK ČR

### 4.2.3 Podmínky pro turistiku v regionu

Pro **pěší turistiku** jsou ve Středočeském kraji podmínky v oblastech, které jsou přitažlivé svými přírodními dispozicemi (jak vyplývá z výše uvedených charakteristik). Značení turistických tras a jejich údržbu zabezpečuje Klub českých turistů jako jednu ze svých nejvýznamnějších aktivit vůči veřejnosti. Od roku 1889 vytvořená síť pěších značených cest je svou hustotou, kvalitou a tím, že pokrývá beze zbytku celé území České republiky, jednou z nejlepších v Evropě.

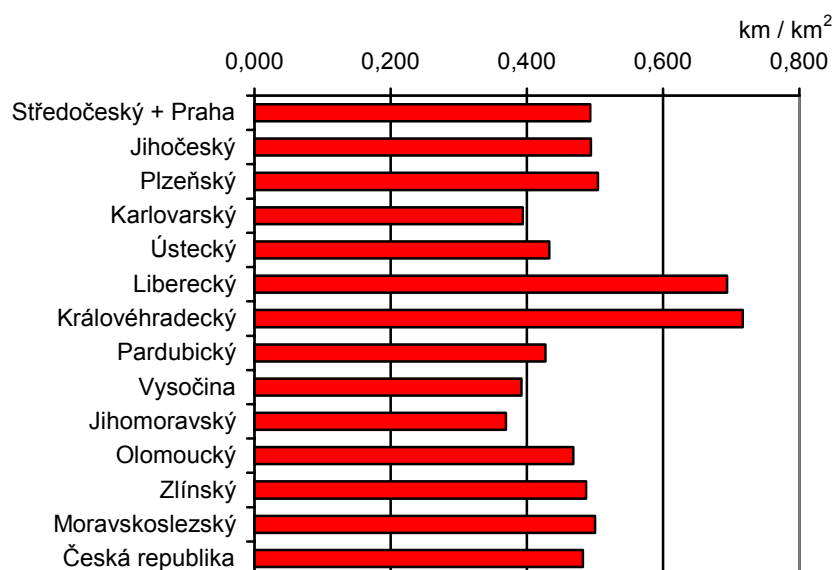
Ve Středočeském kraji je hustota sítě značených turistických tras nad průměrem České republiky, řadí se na 6. místo v republice (statistika je zpracována společně s Prahou) a ze sousedních krajů jej výrazněji předstihují jen kraje Královéhradecký a Ústecký. Tohoto stavu bylo dosaženo i přes existenci velkých zemědělských oblastí, které nejsou pro pěší turistiku příliš přitažlivé.

Tab. 57: Rozsah značení pěších turistických tras podle krajů (r. 2001)

Kraj	Délka (km)	Hustota (km/km <sup>2</sup> )	Počet směrůvek	Směrůvek na 1 km tras	Počet velkých map
<b>Středočeský + Praha</b>	<b>5 672</b>	<b>0,493</b>	<b>9 640</b>	<b>1,70</b>	<b>64</b>
Jihočeský	4 971	0,494	7 818	1,57	206
Plzeňský	3 809	0,504	5 606	1,47	235
Karlovarský	1 305	0,394	1 657	1,27	76
Ústecký	2 312	0,433	2 379	1,03	99
Liberecký	2 194	0,694	3 027	1,38	87
Královéhradecký	3 410	0,717	5 754	1,69	247
Pardubický	1 927	0,427	2 574	1,34	69
Vysočina	2 716	0,392	3 407	1,25	115
Jihomoravský	2 606	0,369	3 381	1,30	122
Olomoucký	2 407	0,468	4 169	1,73	80
Zlínský	1 930	0,487	2 790	1,45	155
Moravskoslezský	2 777	0,500	3 603	1,30	120
<b>Česká republika</b>	<b>38 036</b>	<b>0,482</b>	<b>55 805</b>	<b>1,47</b>	<b>1 675</b>

Pramen: KČT

Graf 6: Hustota turistických tras podle krajů



Mezi pěší trasy lze zařadit i **naučné stezky** vedoucí přes přírodně cenná území, doplněné zastávkami s vysvětlujícím textem. V České republice je podle kvalifikovaných odhadů asi 300 naučných stezek, z nichž celá řada je ve Středočeském kraji. Údržba a popis naučných stezek jsou na rozdílné úrovni a jejich přesné zmapování je obtížné. Některé dřívější naučné stezky již zanikly (např. Ocelářská v Kladně, Údolí Žehuňského rybníka, Loučensko a další). Uvedeny jsou proto jen nejznámější evidované.

Ve Středočeském kraji je více než 40 naučných stezek různého zaměření (a různé kvality). Hodně je jich v oblasti Křivoklátska a Českého krasu a v okolí Prahy.

Tab. 58: Podchycené naučné stezky ve Středočeském kraji

Název naučné stezky	km	poč. zast.	místo	zaměření
Vodácká NS kolem řeky Berounky	56	25	CHKO Křivoklátsko a Český kras (RA, BE)	hydrogeologie, geologie, flóra, fauna řeky a okolí
Karlštejn (okružní)	10,3	16	Karlštejn (BE)	flóra, fauna, geologie
Svatojánský okruh	4	10	Sv. Jan p./Sk. (BE)	geologie, fauna a flóra místa
Svatojánské proudy	6	10	Štěchovice (PZ)	místní flóra a fauna, geologie
Koukolova hora - Kotýz	4	9	Slavíky (BE)	příroda Českého krasu
Zlatý kůň	3,5	10	Český kras (BE)	geologie, paleontologie, fauna
Geologická stezka	45	17	Český kras (BE)	geolog., mineralogie, paleont.
Brdatka – Talichovo údolí	3	20	Beroun (BE)	flóra, fauna okolí Berouna
Brdatka	3,3	16	Křivoklátsko (RA)	hodnoty PR Brdatka
Školní naučná	0,9	25	Křivoklátsko (RA)	účelová pro výuku přírodopisu
Vyhlídková cesta Křivoklát	1,7	2	Křivoklátsko (RA)	historie hradu a obce Křivoklát
U Eremita	1	2	Křivoklátsko (RA)	dendrologie, botanika, geologie
Drbákov – Albertovy skály	7,3	11	Nalžovice (PB)	údolí Vltavy, příroda, geologie
Jílovské zlaté doly	4,5	7	Jílové u Prahy (PZ)	středověká štola Josef, historie
Kamenné řady u Kounova	4,3	11	Kounov (RA)	geologie, archeologie, příroda
Jesenicko	15	14	Jesenice (RA)	geolog., hist., zem., les., příroda
Novostrašecko	12	17	Nové Strašecí (RA)	geolog., hist., archeologie, přír.
Mrákavy	1,2	18	Mrákavy (KL)	lesnictví, botanika, dendrologie
Povodí stří. Kačáku - Drvotova	11	11	Kam. Žehrovice (KL)	zoologie, botanika, ekologie
Vinařická hora	2,5	9	Vinařice (KL)	geologie (sopka), ekologie
Slánská hora	1	7	Slaný (KL)	zoologie, botanika, geologie
Stezka historií Buštěhradu	1,5	25	Buštěhrad (KL)	historie hradu
Vodní park Čabárna (3 části)	1	-	Švermov (KL)	ryby, ptactvo, vodní rostliny
Roztocký háj – Tiché údolí	8	13	Roztoky u Prahy (PZ)	botanika, zoologie
Okolí Okoře	8	0	Středokluky (PZ)	příroda, historie, kultura
Hostivické rybníky	2,5	8	Hostivice-Břve (PZ)	ornitologie, rybníční soustava
Skalka	3	8	Mníšek p./B. (PZ)	historie a příroda místa
Zvolská homole	2	16	Zvole (PZ)	entomologie, geologie, botanika
Medník	7	16	Pikovice (PZ)	botanika, zoologie, geologie
Kobylí draha	4	0	Třebstín (PZ)	přírodovědná
Líšnice	7	8	Líšnice (PZ)	historie, ekologie
Klánický les	13	17	Klánice (PH)	historie lesa, ekologie, příroda
Voděradské bučiny	6	14	Jevany (PH)	lesnictví
Zásmuky - Kouřim	9	11	Zásmuky (KO)	historie a příroda oblasti
Borky	4,6	10	Borky (KO)	ekologie lesa, přírodověda
Stříbrná stezka	12	14	Kutná Hora (KH)	hornická naučná (sev., jih)
Petrovice	27	20	Petrovice (PB)	kras, geologie, lidová architekt.
Zbořený Kostelec	0,75	5	Zboř. Kostelec (BN)	historie hradu, PR Čížov
Vlašimským zám. parkem	1,2	11	Vlašim (BN)	příroda a historie parku
Blaník		5	Blaník (BN)	příroda CHKO (pro motoristy)
Velký Blaník	6	12	Louňovice p./Bl. (BN)	příroda a historie
Lysá nad Labem - Čelákovice	16,5	23	údolí Labe (NB, PH)	historie, geologie, botanika

Pramen: Šternberkovo přírodovědné muzeum a vlastní dohledání

Dalším druhem pěších tras jsou v poslední době se rozvíjející okružní a místní trasy, které doplňují nabídku v lokalitě, přičemž ale nespojují více turisticky atraktivních míst. Naučné stezky a jiné okružní trasy by měly být z pohledu cestovního ruchu součástí komplexně nabízených turistických produktů, např. v rámci větších projektů tzv. zelených stezek (greenways), které obsahují kromě turistických cílů i nezbytnou síť služeb.

Výrazným fenoménem dnešní doby je **cykloturistika**, která se silně podílí na návštěvnosti oblastí vhodných pro tento typ cestovního ruchu. Rozvoj cyklistické dopravy je podporován na mezinárodní úrovni a stal se součástí Charty o dopravě, životním prostředí a zdraví přijaté Světovou zdravotnickou organizací. Proto je součástí dopravní politiky České republiky i cyklistická doprava a budování cyklistických tras a stezek jako nedílná součást dopravního systému. Cyklistická doprava má být rozvíjena jako součást zdravého životního stylu šetrného k životnímu prostředí.

Pro cykloturistiku jsou ve Středočeském kraji příhodné podmínky, ale jejich hustota je jedna z nejnižších v republice. Podle databáze Klubu českých turistů bylo v České republice v roce 2002 evidováno 17 156 km cyklotras, z toho 1 320 km ve Středočeském kraji vč. Prahy. Tento region se tak hustotou cyklotras řadí na 10. místo v republice. V porovnání se sousedními kraji je srovnatelně řídká síť cyklotras v Ústeckém kraji a v kraji Vysočina. Středočeský kraj silně zaostává za Libereckým, Pardubickým a Jihočeským krajem. Nejvíce cyklotras je v NUTS 4 Beroun, Benešov, Praha-východ a Mělník.

Tab. 59: Rozsah cyklotras v České republice podle krajů (r. 2002)

Kraj	Délka (v km)	Hustota (km tras / 100 km <sup>2</sup> )
<b>Středočeský + Praha</b>	<b>1 320</b>	<b>11,5</b>
Jihočeský	2 756	27,4
Plzeňský	1 299	17,2
Karlovarský	365	11,0
Ústecký	542	10,2
Liberecký	1 054	33,3
Královéhradecký	607	12,8
Pardubický	1 428	31,6
Vysočina	765	11,0
Jihomoravský	1 891	26,8
Olomoucký	1 658	32,3
Zlínský	1 400	35,3
Moravskoslezský	2 071	37,3
<b>Česká republika</b>	<b>17 156</b>	<b>21,8</b>

Pramen: KČT

Do kategorie cyklotras nepatří místní cyklostezky a cyklistické okruhy, jejichž zřízení není koordinováno centrálně a je v kompetenci místních orgánů (se snahou využít lokální možnosti, vč. napojení na cyklotrasy). Mezi těmito pojmy je nutno rozlišovat. *Cyklostezka* je komunikací speciálně určenou pro cyklisty, příp. pěší, s vyloučením automobilového provozu. Uvádí se, že 1 km jejího vybudování stojí cca 1 mil. Kč. *Cyklotrasy* oproti tomu využívají stávajících komunikací podle přesně stanovených pravidel a parametrů. Jeden kilometr je vyčíslen a průměrně 2 700,- Kč (značení a úpravy).

Cyklotrasy jsou v České republice kategorizovány do čtyř tříd, přičemž cyklotrasy I. třídy mají mezinárodní význam s propojením velkých měst s vazbou na evropská velkoměsta, cyklotrasy II. třídy nadregionálního významu propojují významné cíle ze vzdálenějších oblastí, cyklotrasy III. třídy propojují regionální cíle a cyklotrasy IV. třídy pak zajišťují lokální propojení (pouze cyklotrasy této nejnižší kategorie mohou vést i po nezpevněných cestách).

V části dopravní infrastruktura již byly uvedeny mezinárodní cyklotrasy (Greenways Praha – Vídeň a Labská trasa) a páteřní cyklotrasy (Pojizeří, Ladův kraj a Posázavská) procházející Středočeským krajem. Podle databáze Klubu českých turistů, který péči o cyklotrasy přejímá, procházejí krajem následující cyklotrasy:

## Cyklotrasy I. třídy

- č. 2 Kralupy nad Vltavou – Mělník – Litoměřice – Ústí n. L. (105 km)  
 č. 3 Praha, Výtoň – Černošice – Hořovice – Komárov – Strašice (72 km)

## Cyklotrasy II. třídy

- č. 11 Praha, Újezd – Týnec n.S – Neveklov – Sedlčany – Sedlec-Prčice – Tábor – Lom (114 km)  
 č. 19 Lísek – Žďár nad Sázavou – Zruč nad Sázavou – Týnec nad Sázavou – Davle (21 km)  
 č. 24 Brozánky – Mělník – Neratovice – Stará Boleslav (úsek 30 km)  
 č. 24 Byšičky – Nymburk – Poděbrady – Libice n. C. (úsek 37 km)  
 č. 24 Velký Osek – Kolín – Veletov – Týnec n. L. – Labské Chrčice – Platy (úsek 28 km)

## Cyklotrasy III. třídy

- č. 101 Český Šternberk – Vlašim – Kondrac – Louňovice pod Blaníkem (27 km)  
 č. 111 Sedlčany – Krásná Hora – Dolní Líšnice (31 km)  
 č. 112 Louňovice pod Blaníkem – Jankov – Votice – Kosova Hora (34 km)  
 č. 141 Liblice – V Lukách – Lhotka u M., žst. (11 km)  
 č. 142 Lhotka u M., žst. – Kokořín – Vojtěchov – Ráj (13 km)  
 č. 143 Ráj – Nosálov – Kružský Důl (9 km)  
 č. 201 Žilina – Rakovník (25 km)  
 č. 203 Mělník – Lhotka, žst. (7 km)  
 č. 302 Dolní Líšnice – Příbram – Hořovice (59 km)  
 č. 303 Hořovice – Točnick – Broumy – Křivoklát (33 km)  
 č. 351 Rakovník – Řeřichy – Soseň – Jesenice (24 km)

Zatím nejdelší je síť cyklotras IV. třídy propojující místní cíle. Uvedeny jsou cyklotrasy evidované Klubem českých turistů k 1. 1. 2002 (celkem 226 km).

Tab. 60: Cyklotrasy IV. třídy zasahující do Středočeského kraje

číslo	trasa	km
0001	Nosálov - Horní Houska - Nosálov	14,5
0002	Libovice, rozc. - Vojetín, rozc.	3
0003	Horní Houska - Tubož - Horní Houska	7
0004	Vlašim - Zdislavice - Trh. Štěpánov - Nesměřice	21
0008	V Lukách - Řepínský důl - Vrátno - Nosálov	25
0009	Stránka - Mšeno - Hlučov	7
0010	Dolína - Kokořín - Truskavecký Důl	4
0011	Truskavecký Důl - Dobřeň	6
0012	Vojtěchov - Dobřeň - Vidim - Tupadly	15
0013	Praha, Luka - Ořech - Kuchař - Mořina - Karlštejn	19
0014	Bezdědice - Okna - Obora - Doksy	12
0015	Dolní Houska - Tachov - Doksy	15
0016	Broumy - Podmokelský mlýn - Zvíkovec	17
0017	Lesní okruh Kladno	32
0018	Okoř - Lidice - Velké Přítočno - Rozdělov - Družec	28
0019	Nymburk - Poděbrady	9
0019	Kostece n. L. - Brandýs n. L. - Čelákovice - Přerov n. L.	17
0020	Březí - Říčany - Mnichovice - Senohrabe - Hláška	24
0021	Uhříněves - Říčany - Jureček	16
0022	Žernovka - Svojetice - Mnichovice, žst	11
0023	Hrušov - Ondřejov - Č. Voděrady - Louňovice	21
0024	Jevany - Struhařov - Říčany	12
0025	Kunice - Mirošovice - Šmejalka	8
0026	Říčany, Oliva - Kolovraty - Královice	6
0027	Průhonice - Kuří - Voděrádky	8
0028	Dobřeňovice - Nebřenice - Petříkov - Pyšely	17
0029	Strančice - V. Popovice - Kamenice - Grybla	19
0030	Senohraby - Pyšely - Nespeky	8
0031	Babice - Říčany - Svojetice - Č. Voděrady	16

číslo	trasa	km
0034	Zeleneč - Svémyslice - Jenštejn - Přezletice - Ctěnice	9
0035	Zeleneč - Zápy, rozc.	2
0036	Horní Počernice - Klánovice	5
0037	Káraný - Lysá n. L. - Milovice	21
0038	Dražice - Struhy - Vlčava	11
0039	Otradovice - Hlavenec - Křenek	10
0041	Káraný - St. Lysá - Kochánky	18
0042	Jesenice - Sedlec - Prčice - Heřmaničky - Oldřichovec	21
0043	Krakovec - Zvíkovec - Zbiroh	28
0044	Krakovec - Újezdec - Týřovice	16
0045	Pod Roubíkem, rozc. - Skryje - Týřovice - Nezabudice - Roztoky	17
0046	Újezdec - Skřivaň - Pustověty	17
0047	Pustověty - Děvín	6
0048	U myšinky - Městečko	7
0049	Ploskov - Běleč - Nižbor	15
0050	U Buku - Žloutkovice - Nižbor - Zdejcina	18
0051	Pod Pelechovkou, rozc. - Chyňava - Hýskov - Nižbor	12
0052	Beroun - Zdejcina - Hudlice - Kolná rozc. - Kublov - M. Louka	22
0053	Pod Kozí horou, ryb. - Otročiněves - N. Jáchymov - Kolná, rozc.	9
0054	Žloutkovice - Otročiněves	7
0055	Pod Jezevčí skálou - Jestřáb - Březová	8
0057	Pavličky - Lhota - Lhota, rozc.	6
0058	Pavličky - Skalka - Nad Lhotou	19
0059	Skalka - Hvězda - Dolní Heřmánek	7
0063	Týnec n. S. - Václavice - Kožlí - Konopiště, motel	15
0064	Čerčany - Žiňany - Bedrč - Benešov - Konopiště, motel	16
0074	Jesenice - Veletín - Cunkov - Jistebnice - Kostelec	28
0075	Votice - Heřmaničky - Střezimír, žst. - Mezno	18
0076	Votice - Olbramovice - Bystřice u B. - Konopiště, motel	22
0077	Praha - Horoměřice - Státnice - Hole - Okoř	25
0078	Praha - Nebušice - Př. Kopanina - M. Číčovice - Okoř	19

Pramen: KČT

**Vodní turistika** má dobré podmínky a velkou tradici na řekách Berounce a Sázavě. Sjízdná je samozřejmě i Vltava a Labe, v severní části kraje pak i přítoky Labe Cidlina, Mrlina a Jizera.

*Berounka*, protékající ve svém dolním toku širokými údolími a lesy, je sjízdna většinou celoročně a je vhodná pro všechny typy lodí i pro začátečníky. Již od Plzně je ale znečištěná, horní úsek je hezčí než dolní. Tam, kde protéká CHKO, není povoleno volné táboření. Její přítoky Loděnice, Litava a Rakovnický potok jsou sjízdna s větší obtížností pro zkušenější vodáky jen při vyšším průtoku vody.

*Sázava* je sjízdna na celém území kraje; v úseku Krhanice – Pikovice je sjízdna s vyšším stupněm obtížnosti (není vhodná pro začátečníky), tento úsek však patří mezi nejhezčí díky svým vodácky atraktivním peřejím. Před soutokem s Vltavou má Sázava nejnižší stupeň obtížnosti. Ve středním a dolním úseku je množství jezů s vorovými propustmi. Významné pro turistickou infrastrukturu této oblasti je známé vodácké a turistické centrum BISPORT v Týnci nad Sázavou.

*Vltava* je v dolním úseku (od Boršova) sjízdna celoročně pro všechny druhy lodí a plavba po ní je nenáročná. Vodácky je ale atraktivní spíše ve svém středním a horním úseku nad Lipnem, než na území protékajícím Středočeským krajem. *Labe* je v dolní části rovněž sjízdna celoročně s nejnižším stupněm obtížnosti. Je to nížinná řeka s loukami a lesy v okolí, což jako u Vltavy předurčuje charakter plavby. Po Labské soutěsce v horním úseku (mimo Středočeský kraj) je za nejhezčí pokládána část Labe pod Mělníkem.

Z přítoků Labe je *Cidlina* od Chlumce nad Cidlinou sjízdna většinou celoročně a plavba po ní není obtížná. Protéká však nížinou s hustým osídlením a vodácky je tím méně atraktivní. *Mrlina* je sjízdna od Rožďalovic za mírně zvýšených stavů. Plavba po ní je pomalá. Tato řeka je mírně znečištěná, její



koryto je většinou regulované. *Jizera* je sjízdná do léta pro otevřené lodě s nízkou náročností na celém území kraje a je tak vhodná i pro začátečníky. Vodácky atraktivní je však její horní úsek mimo území kraje.

**Zimní turistika** a zimní sporty nemají ve Středočeském kraji příhodné podmínky, kromě nově vybudovaného úspěšného lyžařského střediska v oblasti Českého Meránu (Sedlec – Prčice), kde je možné sjezdové lyžování na uměle zasněžovaných svazích (přes nízkou nadmořskou výšku nepřesahující 600 m). Jak bylo uvedeno v charakteristice geografických podmínek (klimatické poměry), běžecské lyžování lze provozovat jen výjimečně v některých vrchovinných oblastech za aktuálně dobrých sněhových podmínek. Jmenovat lze např. Českou Sibiř poblíž Milčína na Benešovsku.

Možnosti pro ostatní **sportovní vyžití** závisejí na vybavenosti infrastrukturou v konkrétních místech kraje a jsou značně různorodé (hodně záleží na úrovni podnikatelských aktivit v daném místě). Nabídka zpravidla nepřesahuje úroveň obvyklou jinde v republice (hřiště, bazény, stadiony, tělocvičny, squash, kuželny, fit-centra atd.). Jako příklad zázemí pro sport lze uvést sportovní centrum v Tyršových sadech v Nymburku (jedno z nejrozsáhlejších a nejvšestrannějších v kraji), sportovní areál Polabí v Mělníku, aquapark v Příbrami, sport areál Samopše (poblíž města Sázavy, kde je možné i závěsné létání) nebo zázemí pro sport v lesoparku Houšťka – Stará Boleslav. Zajímavostí je klopená dráha pro kolečkové bruslení v Benátkách nad Jizerou, která je jedinou svého druhu v České republice.

#### 4.2.4 Kulturně historická atraktivita regionu

Snad nejvýznamnějšími kulturními objekty jsou památky zapsané do Seznamu světového dědictví UNESCO. V roce 1972 přijala generální konference UNESCO v Paříži Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Tento dokument vytváří systém mezinárodní ochrany kulturního a přírodního dědictví výjimečné universální hodnoty, které by mělo být zachováno pro budoucí generace. Každý stát má především sám pečovat o nejvýznamnější statky, které budou zahrnuty do Seznamu světového dědictví. V rámci UNESCO byl ustaven Mezinárodní výbor pro světové dědictví, který schvaluje nejhodnotnější památky navrhované členskými státy. Česká a Slovenská federativní republika přistoupila k této úmluvě dnem 15. 2. 1991 a závazky převzala Česká republika k 1. 1. 1993. Na základě návrhů české strany zařadil mezinárodní výbor na Seznam světového dědictví postupně jedenáct památek.

Ve Středočeském kraji je touto jedinečností **historické jádro Kutné Hory s kostelem sv. Barbory a katedrálou Panny Marie v Sedlci**, které obhájilo svou kandidaturu a bylo zapsáno do seznamu Světového dědictví UNESCO v roce 1995. Kutná Hora byla od začátku 14. století významné královské město rozvíjené především díky dolům na stříbro. Pozdně gotický chrám sv. Barbory a katedrála Panny Marie v Sedlci tvoří jen část středověké urbanistické struktury s velkým bohatstvím historických měšťanských domů. Sedlecký kostel je významným představitelem monumentální chrámové stavby v Čechách a v návazné přestavbě 17. - 18. století představuje první velkolepý projev gotizujícího baroka J. Santiniho. Historické jádro města vyrostlo ve složitém urbanistickém i architektonickém vývoji. Architektonická díla rozmanitých typů a různých slohů tvoří vysoce působivý kompaktní celek s mimořádnou panoramatickou působivostí a turistickou přitažlivostí.

Významný turistický potenciál tvoří **památkový fond**. Počet památkově chráněných objektů je vzhledem k rozloze Středočeského kraje v pásmu podprůměru České republiky, byť v absolutních hodnotách je jejich počet vysoký. Velkou konkurencí v tomto směru je samozřejmě hl. m. Praha.

Tab. 61: Památkově chráněné objekty podle krajů

Kraj	Počet pam. chráněných objektů	Pam. chráněné objekty na 100 km <sup>2</sup>
Hl. m. Praha	2 065	416,3
<b>Středočeský</b>	<b>4 174</b>	<b>37,9</b>
Jihočeský	5 387	53,6
Plzeňský	3 049	40,3
Karlovarský	1 321	39,8
Ústecký	3 455	64,8
Liberecký	2 123	67,1
Královéhradecký	2 774	58,3
Pardubický	1 963	43,4
Vysočina	3 033	43,8
Jihomoravský	4 093	57,9
Olomoucký	2 143	41,7
Zlínský	1 323	33,4
Moravskoslezský	1 862	33,5
<b>Česká republika</b>	<b>38 765</b>	<b>49,2</b>

Pramen: Státní ústav památkové péče

Nejvýznamnějšími památkově chráněnými objekty jsou **národní kulturní památky**, jejichž počet se v roce 2002 nařízením vlády z 28. března 2001 značně rozšířil (o 56 v ČR). Národními kulturními památkami byly ve Středočeském kraji vyhlášeny (celkem 23 NKP, v závorce uvedený letopočet je rokem prvního prohlášení):

Budeč – Slovanské hradiště (1962)  
 Hrad Karlštejn (1962)  
 Kutná Hora - Vlašský dvůr (1962)  
 Lidice (1962)  
 Sázavský klášter (1962)  
 Levý Hradec – Přemyslovské hradiště (1978)  
 Libice – Slavníkovské hradiště (1989)  
 Hrad Křivoklát (1989)  
 Chrám Sv. Bartoloměje – Kolín (1995)  
 Chrám Sv. Barbory – Kutná Hora (1995)  
 Chrám Panny Marie – Příbram, Svatá Hora (1995)  
 Kostel Nanebevzetí Panny Marie – Stará Boleslav (1995)  
 Kostel Sv. Václava a Klimenta – Stará Boleslav (1995)  
 Městské opevnění Kouřimi (1995)  
 Zámek Konopiště (2002)  
 Zámek Hořovice (2002)  
 Zříceniny hradů Točnick a Žebrák (2002)  
 Zámek Kačina (2002)  
 Zámek Žleby (2002)  
 Hrad Kokořín (2002)  
 Zámek Veltrusy (2002)  
 Zámek Mnichovo Hradiště (2002)  
 Zámek Březnice (2002)

Území, jehož charakter je určován zpravidla větším počtem nemovitých kulturních památek a vztahy mezi nimi a jejich prostředím, příp. mimořádně významnými archeologickými nálezy, prohlašuje vláda za **památkové rezervace**. Území se zpravidla menším podílem kulturních památek, území s dochovaným historickým prostředím, příp. území s větším počtem archeologických nálezů nebo část krajinného celku vykazujícího významné kulturní hodnoty prohlašuje Ministerstvo kultury za **památkové zóny**. Památkové rezervace a památkové zóny jsou městské nebo vesnické.

Ve Středočeském kraji je historicky jedinečným městem výše uvedená Kutná Hora zařazená do seznamu kulturního dědictví UNESCO, dalším cenným městským celkem je město Kolín, které bylo vyhlášeno městskou památkovou rezervací. Z měst s nižším stupněm památkové ochrany jsou to např. městské památkové zóny Bělá pod Bezdězem, Beroun, Jílové u Prahy, Kostelec nad Černými lesy, Mladá Boleslav, Nový Knín, Rožmitál pod Třemšínem, Slaný, Smečno, Velvary. Unikátní zónu

s řadou montánních památek má Příbram na Březových Horách. Jedinečným památkovým celkem je město Březnice. Cenná městská jádra mají také Kouřim, Rakovník, Nymburk a Poděbrady.

Jedinečná je lidová architektura ve Středočeském kraji, což se odráží i v její památkové ochraně. V kraji je nadprůměrné množství vyhlášených vesnických památkových rezervací (10 z 61 v ČR) a vesnických památkových zón (19 z 164), přičemž u dalších je podán návrh na jejich prohlášení Ministerstvu kultury ČR. Nejvíce jich je v severní části kraje. Mnoho výjimečných objektů lidové architektury je však ohroženo.

Tab. 62: Vesnická památkově chráněná území ve Středočeském kraji

Vesnické památkové rezervace	Vesnické památkové zóny	
ME – Dobřeň	ME – Jestřebice	MB – Střehom
ME – Nosálov	ME – Lobeč	NB – Pojedy
ME – Nové Osinalice	ME – Sitné	NB – Vinice
ME – Olešno	ME – Střezivojice	PH – Lensedly
MB – Víška	ME – Vidim	PZ – Debrno
MB – Mužský	MB – Březinka	PB – Drahenice-Račany
NB – Bošín	MB – Kluky	BE – Korno
PB – Drahenice	MB – Loukov	BE – Mořinka
PZ – Dobrovíz	MB – Skalsko	BE – Olešná
KL – Třebíz	MB – Sovenice	

Pramen: www.lidova-architektura

V těchto obcích i jinde je řada cenných objektů lidové architektury, jako např. nejstarší roubená světnice z konce 16. stol. v Sakách, rekonstruované stavení v Bratronicích, ale také chráněné roubené stavení v Horním Bezděkově, stavby lidové architektury v Zaječově na Berounsku, ojedinělá roubená usedlost ze 16. stol. Hamousův statek ve Zbečně, empírový ovčín v Modřejovicích na Křivolátsku, typicky středočeskou srubovou stavbou je rodný dům národního buditele a učenice Josefa Jungmana v Hudlicích, lidová architektura v Rožďalovicích na Nymbursku, na Křivolátsku v obcích Skryje, Týřovice, Kublov, Hřebečnický a mnohé další.

Tato výjimečnost kraje se odráží i v počtu **muzei v přírodě** (skanzenů). Z celkového počtu dvanácti v České republice jsou na území Středočeského kraje čtyři. Tyto objekty jsou vděčným turistickým cílem a nacházejí se v Kouřimi na Kolínsku, Přerově nad Labem na Nymbursku, Třebízi na Slánsku a Vysokém Chlumci u Sedlčan.

*Muzeum vesnice v Kouřimi* vyrůstá ve velkém sadu na okraji města v charakteristické středočeské pahorkatině. Nedaleko odtud se nacházejí rozsálá prehistorická naleziště, dokládající život našich předků a úsvitu slovanského osídlení.

*Polabské národopisné muzeum v Přerově nad Labem* je vytvářeno lidovými stavbami přenesenými do jádra typické nížinné obce středočeského Polabí. V jeho blízkosti je náves s rybníkem, zděnými statky a renesančním zámekem. Počátky muzea sahají ke konci 19. století, k jeho rozvoji však došlo až v posledních letech.

*Národopisné muzeum v Třebízi* tvoří rovinná vesnice, typická pro úrodnou řepařskou oblast mezi Prahou, Krušnými horami a Českým středohořím. Jako muzejní expozice slouží pouze nejhodnotnější stavby na návsi (hlavně Cífkův statek a Šubrtův statek). Součástí muzea je i rodný dům třebízského rodáka Václava Beneše Třebízského. Dokládají způsob života a kulturní vyspělost zdejšího lidu v minulosti. Třebízská náves názorně dokládá, že stavební památka se může stát aktivní složkou života obce i v současnosti.

*Muzeum vesnických staveb středního Povltaví ve Vysokém Chlumci* je nejnovějším skanzenem v České republice, budovaným od r. 1998. Jedná se o skanzen se stavbami z oblastí Středočeské pahorkatiny, povodí Berounky a severní části jižních Čech. Bude obsahovat obytné, hospodářské i technické stavby z 18. - 20. stol., kterým hrozí zánik v původní lokalitě (v současnosti 4 objekty a další 2 ve výstavbě).

Dalšími významnými turistickými atraktivitami kraje jsou různé **kulturní a historické památky**, zejména hrady a zámky, jichž je díky historickému vývoji kraje značné množství, jsou ale často ve špatném

stavu, takže nejsou přístupny veřejnosti. Historii přibližují také četná muzea, která jsou různého zaměření a stylu a mnoho dalších sakrálních a jinak zajímavých objektů.

K podchycení historických objektů charakteru **hradů a zámků** byla zpracována řada databází, které se liší metodikou zpracování. Pro účely cestovního ruchu je vhodné využití databáze používané Českou centrálou cestovního ruchu, v níž je evidováno 246 turisticky propagovaných objektů. Ve Středočeském kraji se nachází 43 z nich, což představuje 17,5 % (téměř o 1 objekt na 1000 km<sup>2</sup> více než jinde). Nejvíce jich je na Benešovsku. Kulturní hodnotu Středočeského kraje dokumentuje následující přehled.

Tab. 63: Hrad a zámky ve Středočeském kraji

Název	NUTS 4	Popis
Český Šternberk	BN	Gotický hrad z poloviny 13. stol., upravený barokně, téměř nepetržité v majetku rodu Šternberků. Historické interiéry s cenným zařízením a rodovými sbírkami (rytířský sál, jídelna, kaple sv. Sebastiana, lovecký salon, pokoj Kašpara Šternberka s rodovými portréty). Sběrka mědirytin z doby třicetileté války, sbírka miniatur ze 17. stol. (tzv. holandské stříbro).
Jemniště	BN	Barokní zámek postavený pro Františka Adama z Trautmansdorfu na počátku 18. stol. Po požáru v r. 1754 obnoven v duchu rokoka. Historické interiéry vybaveny dobovým mobiliářem a sbírkami ze 17. až 19. stol. Zámecká kaple sv. Josefa s výzdobou od V. V. Reinera., F. A. Schefflera a M. B. Brauna, zámecké konírny, anglický park. Navrácen Šternberkům.
Konopiště (NKP)	BN	Původně raně gotický hrad typu francouzského kastelu, upraven renesančně, přestavěn na barokní zámek, na konci 19. stol. provedena romantická přestavba pro arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este. Růžová zahrada, rozlehlý anglický park, medvědárium. Reprezentační salony, zámecké sbírky (zbrojnice, knihovna, kaple aj.), galerie, muzeum aj. Jeden z nejnavštěvovanějších českých zámků.
Louňovice pod Bláníkem	BN	Raně barokní, původně arcibiskupský zámek s renesančním jádrem, postavený na místě gotické tvrze v 17. stol. Expozice: dějiny Louňovicka a Podblanicka, výsledky archeologického výzkumu bývalého kláštera premonstrátů. Nedaleko hora Velký Bláník spojená s pověstí o blanických rytířích. Expozice oddělení starších českých dějin Národního muzea v Praze.
Ostředek	BN	Barokní zámek postavený na místě gotické tvrze, se zámeckou kaplí sv. Jana Nepomuckého z r. 1741. Rodná světnička spisovatele Svatopluka Čecha (1846-1908) se stálou expozicí o jeho životě a díle. V zámecké kapli socha Čechie z r. 1765, vystavená na světové výstavě Expo v Montrealu. Přístupná pouze kaple a expozice Svatopluka Čecha.
Sázava (NKP)	BN	Původně klášter se slovanskou liturgií, založený r. 1032. Od počátku 12. stol. klášter benediktinů. Vypálen husity, obnoven v 16. stol., v 17. stol. zbarokizován. Klášter zrušen Josefem II., přestavěn na pseudorenesanční zámek v 19. stol. Monumentální torzo gotického kostela sv. Prokopa, opatská kaple, gotická krypta. Expozice Staroslověnská Sázava, muzeum technického skla. Významné raně středověké středisko slovanské kultury a písemnictví. Sázavská madona (s odrostlým Ježíškem).
Týnec nad Sázavou	BN	Část románského hradu, rozšířeného ve 14. a 15. stol., tvořená rotundou, hranolovou věží s vyhlídkou, přilehlou původně gotickou budovou a odkrytými základy románského paláce. Týnecká kamenina, archeologie regionu, výstavní síně s pravidelnými výstavami současného užitého umění.
Vrchotovy Janovice	BN	Původně středověká vodní tvrz, přestavěná renesančně pány z Říčan, v 18. stol. změněná na pozdně barokní zámek hrabat z Vrtby. V pol. 19. stol. zámek upraven hrabaty z Mitrovic v romantickém duchu nové gotiky. Anglický park. Historické interiéry s malířskou a řezbářskou výzdobou a expozicemi. V gotickém sklepení expozice českého zvonářství.
Vlašim	BN	Původně gotický hrad, přestavěný počátkem 17. stol. na renesanční zámek, barokně upravený. Pseudogotická vstupní brána. Anglický park s romantickými stavbami. Zámecké interiéry (kaple, divadlo), vlastivědná expozice, expozice loveckého a sportovního střelectví. V údolí Blanice nejstarší přírodní park u nás, založený r. 1775.
Růžkovy Lhotice	BN	Barokní zámeček z 18. stol. na místě gotické tvrze. V 1. pol. 19. stol. majetek otce Bedřicha Smetany. Zrekonstruován pro muzejní účely v letech 1973 až 1984. Hudební tradice Podblanicka - B. Smetana, J. Suk, Z. Fibich, R. Wagner aj. Dochovaný klavír B. Smetany.
Hořovice (NKP)	BE	Barokní zámek pánů z Vrbna a Bruntálu, vystavěný na počátku 18. stol., upravený klasicistně ve 2. pol. 19. stol. Zámecký park s barokní sochařskou výzdobou M. B. Brauna. Tzv. Sluneční brána - pohledová dominanta parku ve směru od zámecké budovy. V interiérech malby J. E. Schorra a K. Würbse, výstava hracích stříků, galerie umělecké litiny.
Karlštejn (NKP)	BE	Gotický hrad ze 14. stol. založený císařem Karlem IV. k uložení říšských korunovačních klenotů a cenných relikvií. Upraven renesančně, na přelomu 19. a 20. stol. značně puristicky přestavěn. Historické interiéry Císařského paláce a Mariánské věže. Největší a nejnavštěvovanější hrad v Čechách, symbol české státnosti.
Točnick (NKP)	BE	Královský hrad Václava IV. z konce 14. stol., upravený renesančně a barokně. Opuštěn v 17. stol. Od r. 1923 v majetku Klubu českých turistů. Postupně opravován a zpřístupňován. Areál hradu s unikátně dochovanými architektonickými články. Krá-

Název	NUTS 4	Popis
		lovský palác s hradním muzeem, Velký palác se sgrafitovou výzdobou, západní vstupní brána s heraldickou výzdobou, východní brána s mohutným mostem přes příkop. Hranolová věž, vyhlídka.
Žebrák (NKP)	BE	Zřícenina gotického hradu založeného koncem 13. stol. Oldřichem Zajícem z Valdeku. Královským hradem od r. 1336, rozšířen Karlem IV. a Václavem IV., opuštěn po požáru r. 1532. Areál hradu se dvěma válcovými věžemi, torzem starého paláce a paláce Václava IV., zbytky opevnění. Věž jako rozhledna, v jejím přízemí hladomor-na. Unikátní vnější výzdoba hlavní věže - gotické kvádrování v omítce. Torzo pece centrálního vytápění starého paláce.
Kladno	KL	Barokní zámek z poloviny 18. stol. na místě středověké tvrze, postavený pro opata břevnovského kláštera Benna Loebela. Expozice: Pravěk Kladenska - archeologické nálezy z Kladna a okolí. Od tvrzi k baroknímu zámku. Dientzenhoferova kaple sv. Vavřince. V zámecké zahradě je medvědárium.
Lány	KL	Původně malý lovecký zámeček, postavený pro Rudolfa II. po r. 1592 na místě středověké tvrze. Přestavěn Valdštejnem r. 1730. Za Fürstenbergů v 19. stol. výrazně rozšířen. Již jako státní zámek (od r. 1918) upraven v r. 1929 Jospem Plečnikem na letní sídlo prezidenta T. G. Masaryka. Veřejnosti je zpřístupněn zámecký park založený okolo r. 1770 a zámecká kaple se sochařskou výzdobou.
Kačina (NKP)	KH	Rozlehlý zámek postavený jako letní sídlo pro hraběte J. R. Chotka na počátku 19. stol. Je nejvýznamnější památkou empírové architektury v Čechách. Expozice: vývoj zemědělství a potravinářství, život na venkově, dějiny rodu Chotků, unikátní knihovna a divadlo. Anglický park.
Kutná Hora-Hrádek	KH	Gotický hrad v podobě opevněného městského paláce s nádvořím, věží a arkýři, přestavěný na konci 15. stol. České muzeum stříbra - expozice sestává ze tří prohlídkových tras, které symbolicky zpodobňují tři společenské světy středověkého královského horního města.
Vlašský dvůr (NKP)	KH	Původně opevněné sídlo krále, upravené r. 1300 na mincovnu. Za Václava IV. objekt reprezentačně rozšířen o nový palác, kapli s arkýřem a věž. V 19. stol. zčásti upraven pseudogoticky. Expozice: kutnohorské mincovnictví, královská mincovna, bývalá královská audienční síň, kaple sv. Václava a sv. Ladislava. Stálá výstava Svět české mince a medaile. Ukázka ražby mincí.
Žleby (NKP)	KH	Původně gotický strážní hrad Lichtenburků ze 13. stol., později královský, přestavěný na renesanční zámek, upravený barokně. Romanticky přebudován Auerspergy v 19. stol. Anglický park a obora. Historické interiéry se stylovým zařízením a sbírkami ze 16.-19. stol., nábytek, zbraně, sklo, porcelán, lovecké trofeje, obrazy, vitráže, zbrojnice, kaple. Unikátní zařízení zámecké kuchyně.
Kokořín (NKP)	ME	Hrad ze 14. stol., opuštěn v 17. stol. Zřícenina romanticky zrekonstruována na počátku 20. stol. Romantické interiéry starého paláce s historizujícím zařízením a dobovými sbírkami. Velká věž upravena jako vyhlídka.
Liběchov	ME	Původně okrouhlá vodní tvrz ze 14. stol., přestavěná renesančně, rozšířená na vrcholně barokní zámek. Na přelomu 18. a 19. stol. zámek upraven klasicistně. Rozsáhlý anglický park s bohatou sochařskou výzdobou (M. B. Braun, V. Levý). Jedinečné sbírky asijských kultur Náprstkova muzea v Praze.
Mělník	ME	Výstavní renesanční zámek na soutoku Labe s Vltavou. Původně knížecí hrad z 10. stol. přestavěný goticky, v 16. stol. renesančně, pak upravený barokně. Od r. 1753 v majetku Lobkowiczů. Zámecké interiéry s dobovým zařízením a rodovými sbírkami, obrazová galerie, kaple sv. Ludmily. Vinné sklepy ze 14. stol. Muzeum s expozicemi historie a etnografie regionu, vývoj českého vinařství, dětské kočárky a vozítka. V sousedství zámku chrám sv. Petra a Pavla, v jehož kryptě je zpřístupněna kostnice.
Nelahozeves	ME	Pozdně renesanční zámek Floriána Gryspeka z Gryspachu, od roku 1623 až dodnes (s výjimkou let 1950-1992) v držení Lobkowiczů. Během třicetileté války poškozen, upraven na vojenskou nemocnici a penzionát. Rekonstruován v 60. a 70. letech 20. stol. Historické interiéry a roudnická lobkowiczská umělecká sbírka. Rytířský sál, zbrojnice, zámecké salony, obrazová galerie španělských portrétů ze 16. a 17. stol. Největší soukromá umělecká sbírka v Čechách.
Veltrusy (NKP)	ME	Barokní zámek Chotků z poloviny 18. stol., upravený empírově na lovecký zámek. Park s romantickými stavbami a oborou. Historické interiéry s cenným zařízením a sbírkami. Pánský pokoj, salon Marie Terezie, kuřácký kabinet, ložnice, čínský kabinet, lovecký salonek, japonský kabinet, velká knihovna. V r. 1754 se zde konal Velký trh tovarů Království českého, první obchodní veletrh na světě, který navštívila Marie Terezie.
Bělá pod Bezdězem	MB	Renesanční zámek z přelomu 16. a 17. stol. na místě gotické tvrze, přestavěný barokně. Expozice: historie Podbezdězí, interiéry s renesančními malovanými trámovými stropy, kaple s raně barokním zařízením.
Benátky nad Jizerou	MB	Komplex renesančních a barokních zámeckých budov z počátku 16. stol. s kostelem na místě staršího kláštera. Sochařská výzdoba od Matyáše Brauna. Expozice: historie Benátecka, pamětní síň Tycho Brahe, který zde od roku 1599 budoval observatoř, Bedřicha Smetany (působil na zámku jako učitel hudby v rodině Thunů) a bratří Bendů. Sběrka předmětů australských domorodců.
Mladá Boleslav	MB	Gotický, původně knížecí hrad z 10. stol., rozšířený pozděně goticky a upravený renesančně. Pobořen r. 1648. V 18. stol. přestavěn na kasárna, obnoven v 19. stol. V posledních letech náročně rekonstruován. Stálá expozice z historických a národopisných sbírek muzea. Sběrka cínu ze 17. a 18. stol., krojové součásti

Název	NUTS 4	Popis
		z Mladoboleslavsko.
Mnichovo Hradiště (NKP)	MB	Původně renesanční zámek Václava Budovce z Budova, postavený na místě gotické tvrze, na počátku 17. stol. přestavěný rodem Valdštejnů na rozsáhlý barokní komplex. Francouzská zahrada, anglický park. V kapli sv. Anny uloženy ostatky Albrechta z Valdštejna. Historické interiéry s dobovým zařízením a cennými sbírkami, zámecké divadlo, knihovna, kaple, salony s nástěnnými malbami na plátně, zbrojnice, delftská jídelna, orientální a míšeňský porcelán. Expozice Městského muzea.
Poděbrady	NB	Gotický hrad z konce 13. stol., spjatý s osobou českého krále Jiřího z Kunštátu a Poděbrad, přestavěný na renesanční zámek, upravený barokně. Expozice: Život a doba vlády krále Jiřího (Polabské muzeum), jeho tzv. rodná světnice, lapidárium v hradním sklepení. Na druhém nádvoří pamětní deska označující navrtání prvního pramene poděbradské minerální vody r. 1905.
Brandýs nad Labem	PH	Původně středověký hrádek z počátku 14. stol., pozdně goticky rozšířený, přestavěný renesančně pro Ferdinanda I. Upraven barokně, v 19. stol. regotizován pro velkovévody toskánské. V současné době postupně rekonstruován. Interiéry - připomínka pobytů císaře Karla Habsburského; vojenská tematika 19. stol., výstava muzeálních uměleckých sbírek.
Čelákovice	PH	Původně středověká tvrz, přestavěná renesančně na konci 16. stol., významně upravena na počátku 20. stol. Expozice: příroda, archeologie, historie tvrze, města a okolí. Nejstarší archeologický nález zlatého šperku u nás (náušnice z pozdní doby kamenné).
Dřevčice	PH	Mohutná dvoukřídlá gotická tvrz ve stejnojmenné obci, připomínané již r. 1051. Přestavěna r. 1630, v 18. stol. upravena na sýpku. Areál tvrze ohrazený zdí s barokní branou. Interiér bývalé sýpky s dřevěnou konstrukcí čtyř podlaží. Stylově zařízený interiér evokuje podobu středověkého zájezdního hostince.
Jenštejn	PH	Zřícenina gotického hradu z počátku 14. stol. spjatého s osobou arcibiskupa Jana z Jenštejna. Hrad zničen Švédy r. 1641. Ve 2. patře věže kaple zaklenutá křížovou klenbou. Expozice: historie a stavební vývoj hradu, archeologické výzkumy regionu.
Okoř	PZ	Rozsáhlá zřícenina gotického hradu ze 14. stol., přestavěného pozdně goticky a renesančně. Opuštěn na konci 18. stol. Areál hradní zříceniny s charakteristickým torzem hranolové věže se zbytky raně gotické kaple s polokruhovou baštou. V případě ohrožení bylo možné předhradí zatopit vodou.
Průhonice	PZ	Pseudorenesanční zámek Sylva-Tarrouců z konce 19. stol. na místě gotického hrádku, přestavěného v 16. stol. na zámek, rozšířeného v 18. a 19. stol. Rozsáhlý anglický park - zámecké arboretum s romantickými stavbami, rododendrony. Hlavní budova zámku nepřístupná. Vstup pouze do arboreta s množstvím vzácných rostlin. Park je protkán stezkami v délce asi 40 km.
Roztoky	PZ	Zámek, původně gotická vodní tvrz, přestavěná renesančně, v druhé polovině 16. stol. upravená barokně a pseudogoticky. V letech 1957-61 provedena rekonstrukce. Historické interiéry s muzejními odbornými výstavami (Středočeské muzeum). Renesanční svatební síň, salon ve stylu biedermeieru, výstavní síň. Zámecký park.
Březnice (NKP)	PB	Původně gotická vodní tvrz přestavěná v 16. stol. na renesanční zámek. Renesanční zahrada, bylinná zahrada a anglický park. Historické interiéry se sbírkami Kolowratů a Pálffyů (rodová galerie, Lokšanská knihovna, hodovní sál, zbrojnice aj.). Zámecká kaple, nejstarší knihovna klasického typu u nás, galerie Ludvíka Kuby.
Dobříš	PB	Rozlehlý rokokový zámek ve stylu francouzské architektury s náročně upravenou francouzskou zahradou a anglickým parkem. Historické interiéry vybavené hodnotným mobiliářem z doby rokoka a klasicismu. Reprezentační prostory (zrcadlový sál s bohatou výzdobou, knihovna s rodovými portréty, novorenesanční jídelna), 1945 věnován čs. spisovatelům. Kamenný most zvaný Čertův v anglickém parku.
Příbram	PB	Původně tvrz, postavená ve 14. stol. pro arcibiskupa Arnošta z Pardubic, nově opevněná na poč. 15. stol. Vyplněna r. 1576, opravena po r. 1670 a rozšířena na zámek. Od pol. 19. stol. zámek sídlem báňské akademie. Zachován obytný palác gotické tvrze s arkýřem. Galerie Zámeček a Muzeum 3. odboje.
Vysoká u Příbrami	PB	Novorenesanční zámeček z r. 1878 hraběte Václava Kounice, švagra A. Dvořáka. Rozsáhlá obora s Rusalčíným jezírkem. Památník Antonína Dvořáka, hraběte Václava Kounice a jeho manželky Josefíny Čermákové. Nedaleko zámečku vila Rusalka, ve které A. Dvořák pobýval.
Krakovec	RA	Zřícenina hradu z konce 14. stol. postaveného královskou stavební hutí pro Jíru z Roztok, křivoklátského purkrabího. R. 1783 zničen požárem. Unikátní architektura, množství zachovaných gotických stavebních prvků, půlvalcová věž, arkýřová kaple na mohutném pilíři. Roku 1414 zde před odjezdem do Kostnice pobýval Jan Hus pod ochranou Jindřicha Lefla z Lažan.
Křivoklát (NKP)	RA	Rozlehlý gotický královský hrad ze 13. stol., původně lovecký hrad Přemyslovců, přestavěný na konci 15. stol. pro Vladislava Jagellonského. V 16. stol. vězení. Roku 1643 vyhořel, rekonstrukce na přelomu 19. a 20. stol. Historické interiéry - kaple, rytířský sál, královský sál, Fürstenberská knihovna, vězení, Fürstenberské muzeum. Válková věž s expozicí lovců, věž Huderka s vyhlídkou.

Pramen: vlastní šetření

Jak již bylo uvedeno, tento výčet nemůže být úplný, je také nesnadné stanovit jednoznačná kritéria pro výběr pamětihodností tohoto druhu. Ačkoliv není žádný z nejvýznamnějších památkových objektů vynechán, lze jmenovat mnohé další.

Ze **zámků** jsou to např. Komorní Hrádek, Kácov, Přerov nad Labem, Hořín, Chotýšany, Slabce, Rataje nad Sázavou, neogotický zámek Zruč nad Sázavou, lovecký zámeček Emilovna a barokní zámeček Hřebečnický na Křivoklátsku, Letohrádek Vendula u Horního Bezděkova (výrobky tradičních řemesel), romantický zámek v soukromých rukou Červený Hrádek se psím hřbitovem na Sedlčansku (Sukovy Sedlčany), zámek v Hluboši, renesanční zámek v Lysé nad Labem, vrcholně barokní zámek s oborou Liblice, zámek s anglickým parkem v Jetřichovicích, zámek Růžkovy Lhotice (muzeum B. Smetany), zámeček Ernestinum Příbram (Galerie Františka Drtíkova), zámek Štířín upravený jako hotelové zařízení s konferenčními službami v obci Kamenice a jiné, různě využívané či chátrající.

Z dalších **hradů**, resp. jejich **zřícenin**, lze jmenovat zbytky historicky významného hradu Tetín (Tetínská růže, Sv. Ludmila, Václav Hájek z Libočan aj.) v Tetínské přírodní rezervaci na Berounsku, zříceninou zeměpanského hradu Vrškamýk na Příbramsku, zříceniny skalního hradu Drábské světničky poblíž Mnichova hradiště, nedaleko Mladé Boleslavi zbytky hradu Michalovice s věží „Putna“, Zbořený Kostelec, či další zříceniny hradů Zlenice, Říčany, Týřov, Kožlí, Jinčov, Valečov, Zvířetice, Dražice, Starý Stránov atd. V Popovicích na Benešovsku je vodní tvrz. Jako příklad dalších **tvrzů** je možné uvést Mrač na Benešovsku, Tucheraz na Kolínsku, Semtěš a Hrádek na Kutnohorsku.

Mimo **hradišť** vyhlášených jako NKP (Budeč a Levý Hradec) je ve Středočeském kraji mnoho dalších slovanských hradišť. Příkladem takových hradišť jsou areál slovanského hradiště v Dolních Břežanech, na Příbramsku hradiště z pozdní doby bronzové na Plešivci, Libušín u Kladna, Klecany, Lštění, Stará Boleslav, Češov, Libice nad Cidlinou, Stará Kouřim, Tetín, Šance u Březnice. Na Berounsku se rozkládá rozsáhlé keltské oppidum Stradonice o rozloze 80 ha, kde bylo skutečně cca 30 tis. archeologických nálezů (známý je například poklad keltských mincí, tzv. duhovek). Na Příbramsku je na atraktivním místě nad Vltavou keltské oppidum Hrazany, jmenovat lze oppidum Závist u Zbraslavi.

U některých hradních objektů bylo uvedeno, že umožňují i pěkný výhled. Na místech dobrého rozhledu bylo vybudováno i několik **vyhlídkových staveb**. Jsou rozptýleny především v jižní a západní části kraje. Dohledány byly následující rozhledny představující oblíbený výletní cíl:

Tab. 64: *Vyhlídkové stavby ve Středočeském kraji – výběr*

NUTS 4	Rozhledna	NUTS 4	Rozhledna
Benešov	Neštětická hora	Mělník	Vrátenská hora u Mšena
	Velký Blaník u Louňovic		Slavín v Tupadlech
Beroun	Děd u Berouna	Praha-východ	Mandava
	Městská hora v Berouně (nová)		Vlková
Kladno	Kožova hora	Příbram	Třemšín
Kutná hora	Vysoká	Rakovník	Veselý vrch u Mokrsko
	Březina u Žandova		Tobiášův vrch u Jesenice
			Mackova hora u Nového Strašecí

Pramen: Asociace muzeí a galérií a vlastní dohledání

Kromě výše uvedených **církevních památek** vyhlášených jako NKP, příp. zapsaných do seznamu světového dědictví UNESCO, je v kraji množství kostelů, klášterů a dalších církevních staveb, z nichž mnohé jsou památkově chráněny. Pro sakrální turistiku mají význam především **poutní místa**, z nichž lze jmenovat kupříkladu Svatou Horu v Příbrami (s návštěvností okolo 250 tis. ročně), Svatý Jan pod Skalou v Českém krasu, poutní místo Skalka s barokním areálem (kostel sv. Máří Magdalény, klášter, poustevna a křížová cesta) poblíž Mníšku pod Brdy, poutní místo Dobrá voda na Benešovsku, Stará Boleslav (Via sancta, Paladium staroboleslavské), barokní poutní místo františkánský klášter v Hájku u Červeného Újezda či kostel Nanebevzetí Panny Marie v Družici se zázračnou soškou Panny Marie a „Zkamenělcem“.

Historickým dědictvím a turistickým cílem jsou také **technické památky a zajímavosti** (montánní turistika – Příbram, Kladno, Jílové, Kutná Hora atd.). Z nich jsou nejatraktivnější technické skanzeny, které se ve Středočeském kraji týkají především těžby. Příkladem jsou:

- Hornický skanzen Dolu Mayrau ve Vinařicích u Kladna věnovaný těžbě uhlí na Slánsku a Kladensku.
- Hornické muzeum Příbram – Březové Hory s téměř čtyřmi desítkami objektů dokumentující historii stříbrorudného hornictví, nabízející prohlídku historických podzemních chodeb v délce okolo 1 km.
- Chrutenická šachta – důlní expozice těžby železné rudy (okruh v podzemí přes 100 m).
- Solvayovy lomy na Stydkých vodách provozovaný společností Barbora (skanzen dopravy a těžby vápence).

Jiné technické památky mají pro cestovní ruch menší význam. Za všechny lze jmenovat například vodárenskou věž s renesančním portálem (tzv. Turecká věž) v Nymburku, silniční most a obloukový železniční most jediný svého druhu v Čechách v Kralupech nad Vltavou, betonový most přes Vltavu ve Štěchovicích, evropským unikátem je plavební komora Štěchovické přehrady, z jiných oblastí např. pozůstatky vlečky z výstavby údolní nádrže Tochovice – Orlík, funkční vodní mlýny z 19. století na Unhošťsku (mlýn v Poteplí, Bočkův mlýn u Unhoště), větrný mlýn Bzová na Berounsku či Mělnické zvony.

Na území Středočeského kraje je poměrně velké množství různých **muzeí a galérií**, která návštěvníkům přibližují život, zvyky a prostředí v minulosti. Jejich počtem v přepočtu na rozlohu kraje se ale řadí mezi ostatními kraji do pásma průměru. Z databáze Asociace muzeí a galérií a vlastním dohledáním je podán v následující tabulce přehled muzeí (bez malých místních muzeí, která nejsou centrálně evidována, příp. bez detašovaných pracovišť větších muzeí).

Tab. 65: Muzea ve Středočeském kraji (řazení abecedně podle obcí)

Muzeum	Obec
Muzeum v Bělé pod Bezdězem	Bělá pod Bezdězem
Okresní muzeum Benátky nad Jizerou	Benátky nad Jizerou
Muzeum hraček (soukromé)	Benátky nad Jizerou
Muzeum Benešov	Benešov
Muzeum umění	Benešov
Muzeum Českého krasu	Beroun
Okresní muzeum Praha - východ	Brandýs nad Labem
Městské muzeum	Březnice
Buštěhradské muzeum Oty Pavla u Rotta	Buštěhrad
Městské muzeum	Čáslav
Městské muzeum	Čelákovice
Podlipanské muzeum v Českém Brodě	Český Brod
Městské muzeum	Dobříš
Muzeum Českého krasu – pobočka Hořovice	Hořovice
Muzeum Památník Josefa Lady	Hrusice
Muzeum automobilových veteránů	Chotusice
Vlastivědné muzeum Jesenice	Jesenice
Regionální muzeum v Jílovém u Prahy	Jílové u Prahy
Muzeum českého venkova	Kačina u Kutné Hory
Muzeum betlémů	Karlštejn
Muzeum voskových figurín	Karlštejn
Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně	Kladno
Muzeum strojřren Poldi	Kladno
Regionální muzeum v Kolíně	Kolín
Železářské a slévárenské muzeum	Komárov
Muzeum kostelecké keramiky	Kostelec nad Černými Lesy
Muzeum Kouřimska	Kouřim
Muzeum lidových staveb	Kouřim
Městské muzeum	Kralupy nad Vltavou
Okresní muzeum – expozice České muzeum stříbra	Kutná Hora
Philip Morris ČR, a. s. – Muzeum tabáku	Kutná Hora
Muzeum T. G. Masaryka (expozice Muzea T. G. M. Rakovník)	Lány
Muzeum sportovních vozů	Lány



<b>Muzeum</b>	<b>Obec</b>
Vojenské technické muzeum	Lešany u Týnce nad Sázavou
Regionální muzeum a galerie Křivoklátska	Lhota
Náprstkovo muzeum Liběchov (expozice NM)	Liběchov
Muzeum – sídliště Slavníkovců	Libice nad Cidlinou
Památník Lidice	Lidice
Muzeum Svatopluka Čecha	Liteň
Historické muzeum (expozice NM)	Louňovice pod Blaníkem
Železniční muzeum ČD Lužná u Rakovníka	Lužná
Muzeum Bedřicha Hrozného	Lysá nad Labem
Malé máslovické muzeum másla	Máslovice
Okresní muzeum	Mělník
Muzeum Městec Králové	Městec Králové
Muzeum Milovicka	Milovice
Okresní muzeum	Mladá Boleslav
Škoda Auto Muzeum	Mladá Boleslav
Městské muzeum	Mnichovo Hradiště
Muzeum české hudby (expozice NM)	Nelahozeves
Městské muzeum	Netvořice
Městské muzeum	Nové Strašecí
Muzeum těžby a zpracování zlata na Novoknínsku	Nový Knín
Místní muzeum	Nučice
Městské vlastivědné muzeum Nymburk	Nymburk
Astronomické muzeum Vojtěcha Šafaříka	Ondřejov
Polabské muzeum	Poděbrady
Přírodovědecké muzeum (oddělení NM)	Průhonice
Polabské národopisné muzeum	Přerov nad Labem
Muzeum Moto a Velo	Přerov nad Labem
Okresní muzeum Příbram - Hornické muzeum	Příbram
Muzeum třetího odboje Konfederace politických vězňů ČR	Příbram
Památník Vojna	Příbram
Pyšelské muzeum	Pyšely
Muzeum T. G. M. Rakovník	Rakovník
Muzeum středního Posázaví	Rataje nad Sázavou
Středočeské muzeum	Roztoky u Prahy
Muzeum Rožďalovice	Rožďalovice
Městské muzeum – Brdský památník	Rožmitál pod Třemšínem
Městské Mudruňkovo vlastivědné muzeum v Říčanech	Říčany
Městské muzeum	Sadská
Městské muzeum	Sedlčany
Vlastivědné muzeum	Slaný
Vojenský skanzen	Smečno
Muzeum těžby a dopravy vápence v Českém krasu	Svatý Jan pod Skalou
Národopisné muzeum	Třebíz
Muzeum města Týnce nad Labem	Týnec nad Labem
Městské muzeum (expozice týnecké keramiky)	Týnec nad Sázavou
Okresní muzeum (expozice)	Uhliřské Janovice
Melicharovo vlastivědné muzeum	Unhošť
Městské muzeum	Velvary
Muzeum Podblanicka	Vlašim
Muzeum	Votice
Historické muzeum (expozice NM)	Vrchotovy Janovice
Vlastivědné muzeum	Vysoká Libeň
Muzeum středního Povltaví (pob. Hornického muzea Příbram)	Vysoký Chlumec
Automuzeum Praga	Zbuzany
Železniční muzeum Zlonice	Zlonice
Muzeum Českého krasu - pobočka Žebrák	Žebrák

Pramen: Asociace muzeí a galérií (a vlastní dohledání)

Vedle muzeí mohou být turistickým cílem **památníky** významných osobností, jejichž život se váže ke Středočeskému kraji. Navštívit lze také pamětní síně, jako pamětní síň Oty Pavla (Branov), J. L. Zvoňáče (Kublov) či Jaroslava Fraňka (Nezabudice). Libice nad Cidlinou mají pamětní síň Slavníkovské Libice. Z památníků lze jmenovat kupříkladu:

Památník Svatopluka Čecha	Obříství (Mělník)
Památník Karla Čapka Strž	Stará Huť u Dobříše
Památník Josefa Lady	Hrusice
Památník Svatopluka Čecha	Ostředek (Chocerady)
Památník Vítězslava Háška	Dolínek (Odolená Voda)
Památník Josefa Jungmanna	Hudlice
Památník Josefa Kajetána Tyla	Kutná Hora
Památník Joachima Barranda	Skryje
Památník krále Jiřího	Poděbrady
Památník Bohumila Hrabala	Nymburk
Památník Antonína Dvořáka	Zlonice
Památník Antonína Dvořáka	Nelahozeves
Památník Antonína Dvořáka	Vysoká u Příbrami
Památník Bedřicha Smetany	Obříství (Mělník)
Památník Josefa Suka	Křečovice
Památník Jakuba Jana Ryby	Příbram

Hlavně ve větších městech je řada galerií výtvarného umění. Největšími a nejvýznamnějšími uvedenými v databázi Asociace muzeí a galerií jsou:

Tab. 66: Významné galerie ve Středočeském kraji

Galerie	Obec
Městská galerie Beroun	Beroun
Galerie Ludvíka Kuby	Březnice
Galerie Čáslav	Čáslav
Zámecká galerie města Kladna	Kladno
Galerie Felixe Jeneweina	Kutná Hora
Galerie Františka Drtikola	Příbram
Rabasova galerie	Rakovník
Galerie Melantrich	Rožďalovice

Pramen: Asociace muzeí a galerií

**Kulturními institucemi zřízenými Středočeským krajem** jsou: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, České muzeum výtvarných umění (obě tyto instituce mají sídlo v Praze), již uvedené Středočeské muzeum Rožtoky u Prahy a SVK – Středočeská vědecká knihovna v Kladně.

Jistý význam mohou mít pro cestovní ruch **knihovny**, a to především v turisticky atraktivních oblastech pro návštěvníky s dlouhodobějším pobytem nebo pro pravidelně se navracující návštěvníky (chaťáři, chalupáři, letní hosté). Neatraktivnější jsou knihovny zámecké. Ve Středočeském kraji je vedle uvedených SVK Kladno 991 veřejných knihoven, z nichž 107 je profesionálních městských a místních knihoven zřizovaných obcemi (ostatní zabezpečují svůj provoz s dobrovolným knihovníkem).

Knihovny jsou důležité také jako instituce, při kterých mohou být zřizována turistická informační centra, příp. jako instituce zajišťující průvodcovskou službu nebo vycházky či zájezdy s literárně-vlastivědným zaměřením. Nepominutelná je skutečnost, že zpravidla disponují kvalifikovaným personálem znalým regionální problematiky. Zprostředkovaně mají knihovny význam pro cestovní ruch v tom, že budují (nebo mohly by budovat) knihovní fondy regionální, historické a vlastivědné literatury, jakož i různé regionální databáze (památek, historie, pověstí, osobností apod.).

Dalšími kulturními institucemi majícími reálný nebo potenciální dopad na cestovní ruch v kraji jsou nejrůznější umělecké soubory (hudební, divadelní, folklórní apod.) a vystoupení jimi pořádaná. Stálých **divadelních souborů** regionálního významu je ve Středočeském kraji šest, ale svou návštěvností nemohou konkurovat velkým divadlům v krajských městech.

Následující tabulka ukazuje počty návštěvníků na mateřských i cizích scénách nejnavštěvovanějších divadel Středočeského kraje v porovnání let 2001 a 2000. Městské divadlo v Mladé Boleslavi představilo pouze činohry a programy pro děti a mládež, stejně jako Středočeské divadlo v Kladně. Divadlo Lampion předvedlo literární večery a představení pro děti a mládež. Městské divadlo Kolín má na repertoáru činohry, opery, operety, muzikály i taneční představení. Divadlo Příbram se specializovalo na činohru, muzikál a na programy pro děti a mládež. V rámci dětských představení se uvedlo také Městské Tylovo divadlo Kutná Hora.

Tab. 67: Přehled nejnavštěvovanějších divadel ve Středočeském kraji

Divadlo	Dospělí		Děti a mládež	
	2000	2001	2000	2001
Městské divadlo Mladá Boleslav	63 723	65 365 (37.)	7 978	13 756 (38.)
Středočeské divadlo v Kladně	61 766	56 419 (40.)	28 335	24 694 (24.)
Divadlo Lampion v Kladně	*	41 984 (51.)	*	41 984 (8.)
Městské divadlo Kolín	39 762	35 780 (59.)	20 666	10 150 (48.)
Divadlo Příbram	48 980	35 073 (61.)	43 062	33 783 (14.)
Městské Tylovo divadlo Kutná Hora	-	-	15 600	11 500 (44.)

Pramen: Statistika kultury 2001 – Ministerstvo kultury

Pozn. \* jsou označena divadla, která neposkytla v roce 2000 číselné údaje

V závorkách jsou uvedena umístění divadel (jejich pořadí) v rámci všech divadel České republiky.

Uvedena divadla s více než 25 000 návštěvníky, u představení pro děti a mládež s více než 10 000 návštěvníky.

Kromě toho mají své divadlo také Slaný (Městské divadlo Slaný), Nymburk (Hálkovo městské divadlo), Poděbrady (Divadlo Na Kovárně), Rakovník (Tylovo divadlo) a Benešov (Městské divadlo) s hostujícími soubory. V Lysé nad Labem na divadelní scéně Gong působí Divadlo AHA!, dalšími amatérskými divadelními soubory a spolky jsou např. Divadlo V.A.D. v Kladně, DS Nové divadlo Mělník, DS Tyl Kutná Hora, DS Tyl Rakovník, DS Svatopluk Benešov, DS Křoví Líšnice aj. Za zmínku stojí existence Lesního divadla v Řevnici poblíž Prahy, kde vystupují hlavně folklorní a folkové soubory, podobné divadlo je Na Lištici ve Smečně.

**Folklor**, umožňující poznat region také ze strany starých zvyků, lidových tradic a přibližující způsob života zdejších lidí v minulosti, není v kraji příliš rozvíjen. Ve folklorním sdružení ČR je celkem 367 souborů či skupin, přičemž ve Středočeském kraji pouze 15 z nich, tj. 4 %. Jsou to:

- Dětský folklorní soubor Vonička, Čestlice
- Dětský pěvecký sbor Sluníčko, Kladno
- Folklorní soubor Benešáček, Benešov
- Folklorní soubor Camerata Rustica, Senohraby
- Folklorní soubor Čtyřlístek, Nové Strašecí
- Folklorní soubor Doubraváček, Čáslav
- Folklorní soubor Jarošáček, Mělník
- Folklorní soubor Jarošovci, Mělník
- Folklorní soubor Kamýček, Kamýk nad Vltavou
- Folklorní soubor Klíček, Řevnice
- Folklorní soubor Lísteček, Nové Strašecí
- Folklorní soubor Notičky, Řevnice
- Folklorní soubor Pentlička, Příbram
- Folklorní soubor Pramínek, Černošice
- Folklorní soubor Šáteček, Semice

Z přibližně 50 folklorních festivalů uskutečňovaných pravidelně v České republice se jen 3 konají ve Středočeském kraji:

- Folklorní festival Mělnická vrkoč, Mělník
- Folklorní festival Polabská vonička, Nymburk
- Středočeský folklorní festival, Tuchlovice

Potenciál folklorních aktivit pro cestovní ruch je omezený. K příjezdu ale návštěvníky motivují jiné velké akce a festivaly, jako např. každoroční velké vinobraní v Mělníku konané v září s průvodem družiny krále Karla IV. a s nočním ohňostrojem nebo velký český rockový festival Rock for People v Českém Brodě.

**Festivalových akcí** není ve Středočeském kraji oproti některým jiným regionům pořádáno mnoho. Z pravidelně pořádaných lze uvést např. Slánské jazzové dny, bluegrassový festival Banjo Jamboree v Čáslavi, Okoř se šťávou – festival rock, pop a ethno v podhradí Okoře, Rock for People Český Brod, folkový festival Setkání a Folkový kvítek na Konopišti, Křivoklánský hradě Křivoklát, na Křivoklátsku je také organizován celoprázdninový festival akcí Léto na Berounce.

Z hudebních festivalů je to např. mezinárodní Hudební festival Antonína Dvořáka v Příbrami, Mezinárodní festival smyčcových kvartet k počtě Antonína Dvořáka a Dvořákova Nelahozeves v Nelahozevsi, mezinárodní festival vokální tvorby Rakovník bratří Burianů, mezinárodní festival Nymburské dny B. M. Černohorského, hudební festival Sukovy Sedlčany, Talichův Beroun, mezinárodní festival dechových hudeb Kmochův Kolín či Hořovická heligonka.

Různých dalších kulturních akcí, zpravidla regionálního dosahu, se ovšem koná více (organizují je místní organizace a instituce, hrady, zámky, muzea, kulturní střediska atd.). Příkladem za všechny může být Libušínská bitva, snad největší setkání historických šermířů u nás.

#### 4.2.5 Sektor lázeňského cestovního ruchu

**Lázeňství** je další významnou součástí cestovního ruchu. Státní program podpory cestovního ruchu a lázeňství byl v r. 2001 zaměřen prioritně na zlepšení jeho materiálně technické základny, vč. rozvoje nových forem nabídky lázeňské turistiky pro specifické skupiny klientů a doplňkových služeb. Pro rok 2002 byla schválena celková podpora ve výši 185 mil. Kč.

Počet lůžek v lázních ČR od roku 1996 neustále roste, nicméně dosud nedosáhl úrovně roku 1990. Na tomto růstu se nejvíce podílí nestátní sektor, který se na lázeňství podílí více než 80 %. Rostl také počet domácích samoplátců (v r. 2000 podíl cca 10 %), ale zejména cizinců v lázních (zhruba třetinový podíl, od r. 1995 vzrostl jejich počet více než dvojnásobně).

V České republice je 49 lázeňských léčeben, z toho ve Středočeském kraji jsou dvě, a to Lázně Poděbrady, a. s. a Slatinné lázně Toušeň v obci Lázně Toušeň. Lázeňským městem byla Sadská, kde koncem 19. stol. v příměstské části Bory postavené lázně zanikly ve 2. světové válce a dnes je lázeňský areál využíván jinak. Přírodním léčivým zdrojem je alkalicko-zemité kyselka, od r. 1934 je dodnes využitelný pramen minerální vody „Sadka“.

Z pohledu lázeňských **kapacit** je Středočeský kraj v rámci České republiky méně významným regionem, byť poděbradské lázně jsou vyhlášené (v některých krajích není lázeňství žádné). Vykazuje méně než 1000 lůžek, ale také nejnižší počet zaměstnanců na 1 lůžko. Oproti lázním v Jihočeském kraji je to počet téměř poloviční. Ještě menší lázeňství je v Plzeňském kraji, jejichž Konstantinovy lázně nejsou v oficiálních podkladech ČSÚ uvedeny (lůžkovou kapacitu mají menší než Lázně Poděbrady).

Tab. 68: Kapacity lázeňských zařízení podle krajů

Kraj	Počet pokojů	Počet lůžek	Počet zaměstnanců
<b>Středočeský</b>	<b>484</b>	<b>933</b>	<b>300</b>
Jihočeský	625	1 065	613
Karlovarský	4 409	8 199	3 991
Ústecký	669	1 227	645
Královéhradecký	799	1 554	732
Olomoucký	1 259	2 802	1 149
Zlínský	1 007	2 084	787
Moravskoslezský	1 109	2 116	1 144
<b>Česká republika</b>	<b>11 362</b>	<b>21 946</b>	<b>10 090</b>

Pramen: ČSÚ (k 31. 7. 2001)

V počtech hostů lázeňských zařízení ale předstihuje i kraje s vyššími lázeňskými kapacitami, což je dáno kratší dobou pobytu lázeňských hostů (poloviční oproti Královéhradeckému a Moravskoslezskému kraji). Téměř třetina lázeňských hostů jsou cizinci, což je podstatně vyšší podíl než

v moravských a jihočeských lázních. Jejich délka pobytu je ale opět nejkratší. Pozice lázeňství ve Středočeském kraji je patrná z následujících tabulek.

Tab. 69: Hosté celkem v lázeňských zařízeních v r. 2001 podle krajů

Kraj	Počet příjezdů	Průměrný počet přenocování	Průměrná doba pobytu (dny)
<b>Středočeský</b>	<b>14 909</b>	<b>11,9</b>	<b>12,9</b>
Jihočeský	18 269	16,8	17,8
Plzeňský	5 782	19,2	20,2
Karlovarský	145 701	12,2	13,2
Ústecký	13 962	16,9	17,9
Liberecký	8 267	17,0	18,0
Královéhradecký	17 130	28,6	29,6
Olomoucký	37 906	17,2	18,2
Zlínský	28 611	14,2	15,2
Moravskoslezský	23 017	25,7	26,7
<b>Česká republika</b>	<b>324 861</b>	<b>15,7</b>	<b>16,7</b>

Pramen: ČSÚ

Tab. 70: Cizinci v lázeňských zařízeních v r. 2001 podle krajů

Kraj	Počet příjezdů	Podíl z hostů celkem (v %)	Průměrná doba pobytu (dny)
<b>Středočeský</b>	<b>4 470</b>	<b>30,0</b>	<b>7,4</b>
Jihočeský	3 680	20,1	11,9
Plzeňský	2 374	41,1	14,9
Karlovarský	96 096	66,0	11,9
Ústecký	6 418	46,0	14,8
Liberecký	2 845	34,4	14,2
Královéhradecký	2 053	12,0	12,3
Olomoucký	5 609	14,8	10,0
Zlínský	3 887	13,6	12,6
Moravskoslezský	672	2,9	46,1
<b>Česká republika</b>	<b>128 244</b>	<b>39,5</b>	<b>12,1</b>

Pramen: ČSÚ

**Lázně Poděbrady:** Již 17. století vznikly v Poděbradech malé lázničky, jejichž pramen se řadí mezi nejlepší železité vody. Nejvýznamnějším rokem pro novodobé dějiny města byl rok 1905, kdy při hledání pitné vody byl na nádvoří zámku objeven pramen minerální vody s výbornými léčivými účinky. První úspěšná sezóna v uhličitých lázních se od roku 1908 stala předzvěstí nového "zlatého" věku města. Díky úspěšnému lázeňství, bohatému kulturnímu, společenskému a sportovnímu životu a navíc krásnému přírodnímu prostředí se staly Poděbrady vyhledávaným letoviskem. Krajina kolem Poděbrad působí uklidňujícím dojmem a její romantické prostředí je ideální nejen pro lázeňské hosty, ale i pro rehabilitaci, prevenci, relaxaci a rekreaci. K tomu přispívá i možnost sportovního využití: tenis, golf, jezdeckví, plavání, volejbal, basketbal, fotbal, cyklistika, surfing, sportovní střelba, rybolov.

Lázně Poděbrady jsou zaměřeny na léčbu nemocí srdce a cév, diabetu, rizikových faktorů aterosklerózy a nemocí pohybového ústrojí. V současné době disponují lázně cca 600 lůžky pro léčení pacientů ve vlastních domech a kolem 110 lůžek si pronajímají. Kromě tuzemských pacientů přijíždí do Poděbrad stále více zájemců ze zahraničí, zvláště z německy, arabsky a rusky mluvících zemí. Nabízeny jsou mimo jiné antistresové pobyty, antikuřácké pobyty, snižování nadváhy, relaxační lázeňské pobyty, wellness pobyty a speciální pobyty pro léčbu cukrovky. V nabídce je i kongresová turistika. Tím mají tyto lázně v širším smyslu přínos nejen pro léčbu, ale i pro cestovní ruch v regionu.

**Slatinné lázně Toušeň:** Tyto železité a slatinné lázně byly založeny roku 1868 na železitém prameni Janem Králíkem (1837 - 1888), jehož syn Jan Králík (1864 - 1946) lázně roku 1899 rozšířil o slatinné koupele a výletní středisko. Lázně hostily mj. posledního rakouského císaře Karla I., básníka Josefa Svatoopluka Machara, skladatele Leoše Janáčka, operní pěvce Otakara Mařáka a Eduarda Hakena,

spisovatele Karla Čapka a Bohumila Hrabala (v posledních letech hostily i české sportovce Ludvíka Daňka, Jana Železného a Petra Kordu).

V současnosti lázně poskytují komplexní i příspěvkovou lázeňskou léčbu s ubytováním i s dojížděním (ubytování, koupele i dietní jídelna pod jednou střechou). Jejich kapacita činí 80 lůžek. Léčivým zdrojem je silně mineralizovaná slatinná zemina se sírníky železa. Léčí se zde choroby pohybového ústrojí, např. artritida, Bechtěrevova choroba, artosy malých i velkých kloubů, další indikací jsou pooperační stavy. V nabídce jsou i rekondiční pobyty.

#### 4.2.6 Ostatní turistická infrastruktura

Návštěvníky přitahují **rekreační** centra, poskytující zázemí i příležitosti pro zábavu. Z celkového pohledu lze konstatovat, že nejvíce rekreačních center se nachází v jihozápadních a severovýchodních oblastech Středočeského kraje. Tyto oblasti rekreace jsou vázány na lokality obecně vyhledávané jako přitažlivé turistické cíle, vyznačující se vhodnými přírodními podmínkami, dobře dostupné a vybavené alespoň základní infrastrukturou.

Lůžková kapacita v objektech pro individuální rekreaci výrazně zvyšuje celkovou ubytovací kapacitu regionu a přispívá k návštěvnosti dané turistické oblasti. Tento trend je podpořen tím, že významné turistické lokality jsou zpravidla dobře vybaveny obchodními jednotkami, které usnadňují chatařům a chalupářům zásobování v komoditách potřebných i pro dlouhodobější pobyt. Navíc bývají v blízkosti chatových a chalupářských lokalit dobře dostupná zařízení poskytující stravování i zábavu.

Z velkého množství rekreačních oblastí lze uvést jako příklad následující:

- Střední Povltaví – Štěchovická a Slapská přehrada a dále na jih přehrady Kamýk a Orlík – největší rekreační oblast svého druhu v republice (na Slapech jsou např. rekreační střediska Živohošť, Častobůž a Oboz).
- Atraktivní rekreační oblast údolí Berounky, v oblasti dolní Berounky je např. přes 3000 rekreačních chat.
- Rekreační oblast kolem Sázavy – oblast kolem Jílového a Pikovic (pokládána za kolébku trampingu), chatová oblast Samopše, chatový tábor YMCA Soběšín atd., samo město Sázava má charakter letoviska. Turistickou atraktivitou jsou historické jízdy „Posázavským pacifikem“.
- V nejzápadnější části kraje významná rekreační oblast kolem Jesenice s rozsáhlými lesními komplexy a množstvím rybníků (hlavně Velký rybník, který má rozlohu 45 ha).
- Rekreační oblast Džbán na severovýchod od Rakovníka, jehož centrem jsou rybníky v okolí obcí Mšec a Třtice.
- Rekreační oblast kolem Kublova na Křivoklátsku.
- Rekreační oblast s rybníky a lesy jihovýchodně od Mladé Boleslavi na hranicích s Nymburskem.
- Sadská (oblast kolem jezera).
- Letovisko Kersko v rozsáhlých lesích jihozápadně od Nymburka.
- Rekreační oblast v údolí Bělé, jehož centrem je letovisko Bělá pod Bezdězem.
- Rekreační oblast s rybníky u Mnichova Hradiště, rekreační areál Borovice.

Další rekreační oblasti jsou v okolí Prahy (např. rekreační oblast v okolí Jevan, okolí obce Okrouhlo, Káraný a další).

Jednoduché ubytování v chatkách, ve stanech, příp. v karavanech umožňují **kempy**, nacházející se zpravidla v turisticky atraktivních rekreačních oblastech. Pro přiblížení situace v této oblasti infrastruktury cestovního ruchu ve Středočeském kraji některé z nich pro ilustraci uvádíme. Nejvíce kempů a tábořišť je v údolí řek Vltavy (a jejich přehrad), Sázavy a Berounky, dále pak v okolí Prahy.

Na Slapské přehradě jsou to např. Juniorcamp Tobogán a Caravan Club či Autocamp Skalice, pod Kamýkem nad Vltavou je tábořiště Roviště, na Orlické přehradě kempy Trhovky, Nová Rabyně, Bor a Podskalí. V údolí Sázavy jsou např. Oáza (Rataj nad Sázavou), Osada Camp Sázava-Sedliště, FK Jawa Metaz nebo Atombar Sázava. V údolí Berounky najdeme Autocamp Plešivec, Autocamp Řevnice, Autocamp Na hrázi Beroun, Autocamp Karlštejn, Nižbor a další. Vodácká tábořiště jsou např. v Roztokách, Skryjích či Zvíkovci.

V blízkosti Prahy jsou to kupř. CaravanCamp Dobřevoje, Caravan Camp Valek Chrustenice, Kemp Konopiště, Autocamp Řevnice, kempy u obcí Počernice, Měchenice, Březiněves, Zlatníky a jiné.

Na okraji Rakovníka je to Tyršovo koupaliště, na Rakovnicku také Autocamping Jesenice, Riviera Camp Zbečno a kempy u obcí Čistá, Branov, Sýkořice, Račice nebo Řevničov, na Kladensku autokempink u Vinařic. Ve východní části kraje např. kemp Malešov (na Kutnohorsku), Nekorelax Vrdy (rodinný kemp na Čáslavsku), Autocamp Golf Poděbrady, Camping Santa Barbara a Transit na okraji Kutné Hory či kempy u obcí Mrzky, Kouřim, Zbýšov, Poličany, Ostrá. V severní části kraje např. Autocamp Mělník s celoročním provozem, Autokemp Škoda Kosmonosy, Autocamp Obora Veltrusy, na Kokořínsku kemp a koupaliště Želízky, Kokořínský Důl, jinde v oblasti kempy u obcí Miřejovice, Mšeno, Ovčárky, Bakov nad Jizerou atd.

Terény vhodné pro **hipoturistiku** jsou v mnoha oblastech kraje, koňské stezky však zatím nejsou ve větším rozsahu vybudovány. Nejrozšířenější je jezdeckví v okolí Prahy a v jižních částech kraje, kde je poměrně hojná nabídka vyjížděk na koni, výuky jízdy na koni či hipoterapie. Ve Středočeském kraji je jedna z největších nabídek pro tuto zálibu v republice, počet různých jezdeckých stájí, klubů a škol, včetně těch nejmenších soukromých, je odhadován na cca 190 (tedy nejvíce ze všech krajů). Velké závodiště je v Lysé nad Labem. Jezdeckví je mnohdy provázáno na hřebčince a chovy koní, jezdecké školy bývají rovněž u SOU zemědělských.

Představu dává výběr subjektů poskytujících možnost vyjíždky na koních, výcvik a ostatní služby pro jezdeckví i širší veřejnosti:

Tab. 71: Výběr subjektů poskytujících služby pro jezdeckví

NUTS 4	Název	Popis
BN	Agroturist Voleveč, Votice - Košovice	Výcvik na jízdárně, vyjíždky do okolí. Pro pokročilé možnost podniknout vícedenní výlet. Mimo sezónu je možnost individuální domluvy. Pořádají i týdenní dětské tábory s výukou jízdy na koních.
BN	Areál Pecínov	Areál nabízí možnost výcviku a vyjíždky na fríských koních (je možné domluvit i celý kurz). K dispozici jsou i tenisové kurty, bazén, bowling, šipky a půjčovna kol.
BN	Stáj Kondratice	Stáj Kondratice v Českém Středohoří, poblíž Bystřice u Benešova. Okolní krajina velmi vhodná pro jezdecký sport a dokonalý aktivní odpočinek, rodinné prostředí.
BN	Pension Český dvůr, Postupice - Nová Ves	Milovníkům koní, přírody a dobré kuchyně nabízí pension Český dvůr možnost jízdy na koních, ubytování a možnost výletů, sportování či odpočinku.
BN	Farma Heroutice, Neveklov - Heroutice	Farma s dobrou pověstí mezi odborníky se specializuje na dětské pobyty s výukou jízdy na koních (celoročně). Pokročilí mohou podniknout až dvoudenní výlet. K dispozici krytá hala.
BN	Farma Michael, Netvořice - Nedvězí	Farma s dobrým hodnocením poblíž rekreační oblasti Slap (Nová Rabyně). Jezdit lze na jízdárně před farmou nebo si domluvit projíždku v přírodě celoročně. Krytá hala, výcvik, ustájení.
BN	Hřebčín Favory Netvořice - Benice	Na statku je chov starokladrubských běloušů. Nabídka výuka jízdy pro začátečníky i pokročilé, děti i dospělé, vyjíždky do terénu, celodenní výlety na koních, dětské tábory zaměřené na jezdeckví.
BN	Jízdárna Vodslivy	Vodslivy se nacházejí nedaleko Prahy, vyjíždky pro začátečníky i pokročilé, lze domluvit i vícehodinové vyjíždky nebo výlet na Český Šternberk a podobně. Domácké prostředí.
BN	JK Amigo Konětopy Netvořice - Všetice	Jezdecký klub s nabízející jízdou na koni, parkurové skákání, ustájení koní, restauraci.
BN	Ranč Licoměrsko Kácov - Tichonice	Výcvik a péče o koně na statku Licoměrsko, jízda na koni, parkurové skákání, ustájení koní, ubytování, stravování.
BE	JS Noki Hostomice, Stáj Bezdědice, Hostomice pod Brdy	Kromě výcviku koní a jezdců a vyjížděk do terénu nabízí prázdninové výcvikové kurzy. K dispozici výběhy, písková jízdárna, kolbiště se skokovým materiálem, sociální zázemí.
BE	Jezd. klub Rpety, Hořovice - Rpety	JK se nachází v prostředí Brdských kopců. Nabízí rekreační jízdy, pro začátečníky výcvik na jízdárně, popř. vyjíždku krokem do terénu. K dispozici je ubytování.

NUTS 4	Název	Popis
BE	Jezd. stáj Opatrný, Hořovice	Jedná se o sportovní stáj, která se zabývá výcvikem koní a jezdců. K dispozici jsou dvě kryté jezdecké haly, venkovní jízdárna, kolotoč pro koně. Možnost individuálního výcviku.
BE	Jezdecká společnost Concordia, Kozolupy	Dobrá pověst v branži a krásná příroda v Českém krasu nedaleko Karlštejna. Nabídka venkovních vyjížděk do okolí, výuka jízdy na koni v jízdárně pod odborným dohledem.
BE	Stáj Karlštejn, Svinaře - Lhotka	Stáj Karlštejn v krásném prostředí kousek od pohoří Brd mezi obcemi Zadní Třebáň a Svinaře. Ustájení anglických plnokrevníků, jízdy lze domluvit.
KL	Jezd. stáj Amádeus, Černuc	Stáj nabízející kromě klasického výcviku začátečníků a pokročilých i dovolenou v sedle. Ubytování a stravování je možné zajistit.
KL	Stáj Urban, Zájezd u Buštěhradu	Pro turisty k dispozici koně. Do terénu se jezdí do okolí zříceniny hradu Okoř. Špičkoví koně a vybavení, trenér s kvalifikací.
KL	HSO Falco Kladno, Jezd. areál Sletišť	Sdružení k provozování hipoterapie a sportovního ježdění handicapovaných. Pro ostatní klienty výcvik koní pro hipoterapii.
KH	Agroturistická jízdárna Bedřichov	Jízdárna poblíž Kutné Hory nabízí projížďky na koních, ustájení, výcvik koní a jezdců, víkendové pobyty, letní jezdecké tábory.
ME	Farma Rudeč, Kostelec nad Labem	Farma s chovem českých teplokrevníků poskytuje rekreační ježdění pro začátečníky i pokročilé, a to jak v terénu, tak i na jízdárně. Turistický provoz po celý rok, možnost ubytování.
ME	Jezd. sdružení Niki, Veltrusy - Ostrov	Provádí výcvik pro začátečníky i pokročilé, možnost členství a účasti na závodech. V areálu je parkur a jízdárna. Vyjíždky zámeckým parkem. Nabídka dětských táborů s výukou jízdy na koni.
ME	Statek Spomyšl	Statek Spomyšl nabízí ustájení, kvalifikovaný výcvik koní i jezdců (začátečníků i pokročilých), pro pokročilejší pořádá vyjíždky do terénu, zejména pak do okolí nedaleké hory Říp.
MB	Jízdárna Žák, Mnichovo Hradiště	Letní tábory s výukou jízdy na koních, vyjíždky do přírody (pro pokročilé i celodenní), individuální výcvik koní i jezdců, ustájení.
NB	Family Farm, Hořátev	K dispozici je osm koní, majitelé se věnují i jejich chovu a připravují je na závody. Ideální prostředí k výcviku.
NB	Jízdárna Jasná, Oskořínek - Hrubý Jeseník	Víkendové kurzy pro veřejnost po celý rok, vyjíždky do terénu pro začátečníky i pokročilé, jízdárna. K dispozici i prodejna jezdeckých a chovatelských potřeb.
NB	Jezdecký klub Poděbrady	Jízdárna Obora. Nabízí individuální výcvik pro začátečníky a pokročilé, krytou jízdárnu, projížďky kočárem.
PH	Dolton Ranch, Svojetice	Nabízí relaxační vyjíždky pro začátečníky i pokročilé ve westernových i anglických sedlech. Restaurace se zimní zahradou a grilem, letní zahrada, ubytování, westernová vystoupení apod.
PH	Jízdárna Žernovka, Mukařov	Stáje "Nádraží" Žernovka nedaleko Říčan poskytují různé druhy vyjížděk a výletů - od jedné hodiny po několik dní. V létě možnost plavení koní.
PH	Selská jízda Čakovičky - Statek Veselých	Moderní jezdecký areál v dosahu MHD z Prahy nabízí výuku jízdy na koni pro začátečníky i pokročilé, kvalitní boxové ustájení, upravené jezdecké stezky pro vyjíždky do přírody v délce 20 km.
PH	Farma Hrádek, Mratín	Farma nabízí všem zájemcům o rekreační a skokové ježdění jízdu na koni v příjemném a klidném prostředí blízko Prahy, a to začátečníkům i pokročilým. Dětské letní intenzivní kurzy.
PH	Jízdárna Optima Popovičky, Říčany	Možnost vyzkoušet si jízdu v sedle pro děti i dospělé pod vedením zkušeného instruktora na klidném koni. Doprovodné služby a akce.
PH	Jízdárna Radonice - stáj Otakara Stáry	Individuální a skupinový výcvik jízdy na koni pro začátečníky a pokročilé, možnost vyjížděk do přírody, krytou i venkovní jízdárnu, ustájení a přípravu koní na soutěže.
PH	Ranč El Paso, Mukařov - Svojetice	Ustájení koní, výcvik jezdce i koně, výuka anglického a westernového ježdění, vyjíždky do přírody, program pro skupiny, bohatý program včetně ježdění, občerstvení, ubytování.
PH	Horse Academy, Radimovice u Prahy	Jezdecká škola - příprava ke zkouškám základního výcviku pro drezurní výcvik, skokový výcvik a dětské lekce. Jízdárna se silikátovým povrchem, terénní vyjíždky individuální i skupinové.



NUTS 4	Název	Popis
PZ	JK Líšnice 5+jeden	JK Líšnice 5+jeden nedaleko Prahy nabízí začátečníkům i pokročilým jezdcům výcvik a vyjížďky v prostředí okolních lesů.
PZ	Hotel Cinema Palace, Jíloviště	Výcvik jízdy, kvalifikovaný personál, dobře naježdění koně, krajina jako stvořená k projížďkám.
PZ	Jezd. škola Kocanda, Jesenice u Prahy	Možnost výcviku na několika otevřených jízdárnách a vyjížděk ven na proježděných tratích, pro začátečníky i pokročilé. Výcvik i pro velmi malé děti.
PZ	JO Ptice, Úhonice - Ptice	Výcvik jezdců na jízdárně i v terénu, vyjížďky. Též výcvik drezúry a parkuru. Dobré spojení z Prahy.
PZ	JO Hodkovice, Jesenice	Výcvik začátečníků i pokročilých na jízdárně, vyjížďky do terénu.
PZ	Stáj Gruberovi, Osnice	Jezdecká stáj Gruberovi Osnice nabízí začátečníkům i pokročilým jezdcům výcvik na jízdárně i v terénu, pomoc s drezúrou, parkurem, honebním i westernovým ježděním.
PZ	Chov koní Rangers, Jesenice u Prahy	Ranč v Horních Jirčanech nabízí vyjížďky do kouzelné přírody a výcvik na jízdárně.
PZ	Velkostatek Trnová, Trnová u Prahy	Rozsáhlé výběhy, písková jízdárna, dva lonžovací kruhy, krytá hala, kolbiště se skokovým materiálem. Pro vyjížďky jsou k dispozici provozní koně.
PZ	Jezd. klub Praha, Tuchoměřice	Začátečníkům i pokročilým jezdcům nabízí možnost výcviku. K dispozici je otevřená jízdárna i krytá hala.
PZ	Jezd. klub Holubice, Tursko - Holubice	Ustájení, jízdárna, drezurní obdélník, výběhy, krytá hala. Výcvik koní a jezdců.
PZ	JS Quadriga, Drahelčice	Vyjížděky do okolních lesů, výcvik na otevřené jízdárně.
PB	Hiporelax, Tochovice	Společnost se kromě rekreační jízdy zabývá na odborné úrovni i hipoterapií.
PB	Pension Janov, Sedlčany - Janov	Milovníkům koní se nabízejí vyjížďky do přírody, výcvik začátečníků na lonži, možnost spojení jezdeckého sportu s návštěvou Červeného hrádku a hradu Vysokého Chlumce. Ubytování.
PB	Farma Dražka, Sedlčany - Dražka	Farma Dražka je rodinná farma specializující se na chov koní. Pořádá letní dětské tábory s výukou jízdy na koni. V nabídce farmy jsou víkendové pobyty, vyjížďky na koních, výuka, ustájení.
PB	Stáj Dick, Milešov nad Vltavou	Farma nabízí celoročně jízdu na koních v anglických sedlech. Každý zájemce má možnost si vybrat náročnost vyjížďky a na každou vyjížďku s ním jezdí instruktor.
PB	Jezd. klub ZOD, Starosedlský Hrádek	Nabízí vyjížďky v sedle sportovních koní na jízdárně nebo v terénu. Jízdy probíhají pod dohledem trenéra.
PB	Stáj Poplštejn, Příbram - Sádek	Farma v oblasti Brdských lesů, terén pro dlouhé vyjížďky. Stáj Poplštejn nabízí vyjížďky na klidných koních (anglická sedla).
PB	Kunclův mlýn, Svätý Jan - Brzina	Rodinný penzion nedaleko Kamýka nad Vltavou. K dispozici provozní koně, pro děti welsh-pony. Základní výcvik na jízdárně, vyjížďky do přírody podle jezdeckých zkušeností, celoročně.
PB	JSK Kosova Hora	Jezdecká stáj v pobliží Sedlčan poskytující výcvik. Pokročilí jezdci mají možnost specializovat se, např. na skákání nebo drezúru.
PB	JK Chropa, Nečín	Jízdy na koních, výuka i vyjížďky do přírody Dobříšsko, okolí Slapské přehrad, možnost letních pobytů, ustájení.
RA	Jižní ranč - Rakovník	V Rakovníku se postupně buduje nový ranč, který poskytuje služby v jezdectví - uskutečňování vyjížděk do přírody, jízda na jízdárně, výcvik koní, výcvik jezdců.
RA	Turistická jízdárna Pustověty	Vyjížděky do okolních křivoklátských lesů, výcvik na otevřené jízdárně.

Pramen: Vlastní vyhledání

Podmínky pro **golfovou turistiku** jsou ve Středočeském kraji jedny z nejlepších. V současné době je v České republice 34 znormovaných golfových hřišť, z 10 osmnáctijamkových a 24 devítijamkových hřišť. Další 10 hřišť je před znormováním ve výstavbě. Ve Středočeském kraji je 5 znormovaných golfových hřišť a 3 jsou rozestavěná. Kromě toho jsou v kraji další neznormovaná golfová hřiště provozovaná golfovými kluby.

Lokalitami pro golfovou turistiku ve Středočeském kraji jsou:

- Karlštejn – Golf Resort Karlštejn, 18jamkové hřiště (znormované);
- Konopiště – Golf Resort Konopiště, 18jamkové hřiště (znormované);
- Poděbrady – Golf Club Poděbrady, 18jamkové hřiště (znormované);
- Štířín – Golf Club Štířín, 9jamkové hřiště (znormované);
- Líšnice – Golfový Klub Líšnice (Mníšek pod Brdy), 9jamkové hřiště (znormované);
- Beřovice – Golf Club Beřovice (poblíž Slaného), 9jamkové hřiště, ve výstavbě;
- Podbořánky – Golf Club Podbořánky (Jesenice), 9jamkové hřiště, ve výstavbě;
- Tvoršovice – Golf Resort Konopiště, 27jamkové hřiště ve výstavbě, v provozu 3 jamky;
- Benátky nad Jizerou – Golf Club Resort Paradise, zkušební provoz na 9jamkovém hřišti, ve výstavbě 18jamkové.
- Mstětice – Golf & Country Club Mstětice, 27jamkové hřiště ve výstavbě, v provozu 9 jamek.

Územní rozhodnutí je na výstavbu 9jamkového golfového hřiště Třemošnice. U některých golfových hřišť jsou indoory (např. Konferenční centrum Štířín).

Důležitou roli v turistice sehraává **výstavnická činnost** přitahující velké množství návštěvníků. Ve Středočeském kraji je významným výstavištěm nový areál v Lysé nad Labem, který patří mezi nejmodernější v České republice. Má rozlohu 20 000 m<sup>2</sup> a disponuje 5 100 m<sup>2</sup> výstavní plochy v pavilonech. Pořádají se zde především národní výstavy. Menší výstavy se mohou konat i v jiných zařízeních, např. v areálu Zimního stadionu Příbram.

**Kongresová turistika** je ovlivněna blízkostí Prahy, která nabízí mnoho možností. Ve Středočeském kraji jsou nejvýznamnějším centrem Lázně Poděbrady, a. s. (Lázeňská kolonáda s kapacitou cca 550 míst). Dále lze jmenovat kongresové a vzdělávací centrum Floret v Průhonicích (kongresový sál až pro 300 osob), konferenční centrum v Hotelu Zámek Štířín, hotel S.E.N. Senohraby či Zámek Český Šternberk. Pro konferenční, vzdělávací či jiné akce v rámci incentivní turistiky lze ovšem využít služeb mnoha dalších hotelů, penzionů či rekreačních zařízení v kraji (např. kongresový sál Hotelu Kladno, hotel Galerie Unhošť, hotel Ostrov Nymburk, Sportcentrum Nymburk, zámecký hotel Golf Resort Konopiště v Tvoršicích, zámky Dobříš, Jemniště, Mělník, Loučeň, školení lze pořádat v Mlýně Břejlov u Týnce nad Sázavou atd.).

Podle statistických výkazů služeb poskytovaných v ubytovacích zařízeních nabízí ve Středočeském kraji pořádání kongresů přes 40 hotelů, pořádání kurzů a seminářů má v nabídce přes 200 ubytovacích zařízení (sekretářské služby nabízí téměř 50 zařízení). Jejich nabídka však náročnější klienty nemusí vždy uspokojit. Postavení kraje v kongresové a incentivní turistice v rámci České republiky podle těchto kritérií ukazuje tabulka.

Tab. 72: Nabídka ubytovacích zařízení pro pořádání kongresů a školení dle krajů

Kraj	Pořádání kongresů		Pořádání kurzů, seminářů apod.		Obchodní (sekretářské) služby	
	poč. zařiz.	na 100 km <sup>2</sup>	poč. zařiz.	na 100 km <sup>2</sup>	poč. zařiz.	na 100 km <sup>2</sup>
Hl. m. Praha	55	11,1	154	31,0	106	21,4
<b>Středočeský</b>	<b>43</b>	<b>0,4</b>	<b>209</b>	<b>1,9</b>	<b>49</b>	<b>0,4</b>
Jihočeský	32	0,3	206	2,0	39	0,4
Plzeňský	13	0,2	139	1,8	25	0,3
Karlovarský	20	0,6	95	2,9	33	1,0
Ústecký	23	0,4	178	3,3	25	0,5
Liberecký	30	0,9	245	7,7	36	1,1
Královéhradecký	24	0,5	284	6,0	41	0,9
Pardubický	11	0,2	98	2,2	19	0,4
Vysočina	21	0,3	137	2,0	22	0,3
Jihomoravský	33	0,5	158	2,2	40	0,6
Olomoucký	14	0,3	106	2,1	21	0,4
Zlínský	26	0,7	128	3,2	23	0,6
Moravskoslezský	25	0,5	200	3,6	42	0,8
<b>Česká republika</b>	<b>370</b>	<b>0,5</b>	<b>2 337</b>	<b>3,0</b>	<b>521</b>	<b>0,7</b>

Pramen: ČSÚ (k 31. 7. 2001)

Z tabulky je patrná velká konkurence Prahy i to, že Středočeský kraj má oproti ostatním krajům větší průměrnou nebo horší pozici. Ze sousedních krajů jej předstihují zejména Liberecký a Královéhradecký kraj. V absolutních hodnotách je nicméně nabídka na pořádání kongresů nejvyšší ze všech krajů a rovněž pro rozvoj incentivní turistiky je kvantitativně velké množství míst, kde je ji možno realizovat.

V kraji působí relativně hodně cestovních kanceláří a agentur zabývajících se kongresovou a incentivní turistikou. Podle údajů Českého statistického úřadu je jich v kraji 58, z toho 16 zaměřených na kongresovou turistiku a 42 zaměřených na incentivní cestovní ruch. Více cestovních kanceláří zabývajících se kongresovou turistikou je jen v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji (přes 20), nepočítaje Prahu (velké cestovní kanceláře a agentury v Praze poskytují své služby v rámci celé republiky, doplňují tuto činnost tedy i ve Středočeském kraji).

### 4.3 Návštěvnost vybraných objektů

**Návštěvnost** kulturních a historických objektů se značně různí podle jejich popularity, velikosti a druhu. Nižší je obecně v malých muzeích a méně známých památkách menšího rozsahu, kde se pohybuje v řádu stovek, maximálně několika tisíc návštěvníků za rok. Vyšší je ve státních hradech a zámcích a velkých muzeích, které jsou propagované a mají pro návštěvníky vytvořené zázemí.

Návštěvnost kulturních a památkových zařízení je statisticky sledována jen u některých subjektů, pokud jsou jejich zřizovatelem stát, města, obce nebo organizace jiných resortů, církve, nadace či sdružení podle zákona 83/90 Sb. Vyhodnocování zabezpečuje Informační a poradenské středisko pro místní kulturu (IPOS). Ve středočeském kraji dominuje hrad Karlštejn s roční návštěvností přesahující čtvrt milionu návštěvníků.

Počet **galerií, muzeí a památníků** zřizovaných Ministerstvem kultury, orgány státní správy, kraji, městy a obcemi, za něž je návštěvnost sledována, činil v roce 2001 v České republice 342 celkem. Z nich 52, tj. plných 15 %, je ve Středočeském kraji (34 muzeí, 5 galerií a 13 památníků, přičemž muzea mají ještě dalších 30 poboček a galerie 3).

Tab. 73: Počet galerií a muzeí v České republice podle krajů za rok 2000 a 2001

Kraj	galerie (počet)		muzea (počet)	
	2001	2000	2001	2000
Hlavní město Praha	3	4	8	8
<b>Středočeský kraj</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>34</b>	<b>34</b>
Jihočeský kraj	3	3	17	17
Plzeňský kraj	4	3	20	19
Karlovarský kraj	2	2	7	6
Ústecký kraj	4	4	14	12
Liberecký kraj	3	3	14	14
Královéhradecký kraj	5	5	24	25
Pardubický kraj	6	5	20	20
Kraj Vysočina	3	3	19	18
Jihomoravský kraj	6	6	22	22
Olomoucký kraj	1	1	8	11
Zlínský kraj	1	1	13	13
Moravskoslezský kraj	1	1	14	14
<b>Celkem</b>	<b>47</b>	<b>46</b>	<b>234</b>	<b>233</b>

Pramen: IPOS

Sledována je návštěvnost expozic a uspořádaných výstav. Jak ukazují tabulky, počet návštěvníků galerií (v absolutní hodnotě) je v porovnání s ostatními kraji relativně nízký (vzhledem k velikosti kraje), počet návštěvníků muzeí a památníků naopak vysoký. Vzhledem k předchozímu roku je patrný pokles.

Tab. 74: Návštěvnost galerií v krajích (2001)

Kraj	expoze a výstavy		počet návštěvníků	
	2001	2000	2001	2000
Hl. m. Praha	50	73	528 436	614 261
<b>Středočeský</b>	<b>72</b>	<b>96</b>	<b>47 287</b>	<b>64 911</b>
Jihočeský	40	37	137 157	141 300
Plzeňský	76	68	55 858	68 862
Karlovarský	34	33	20 609	28 599
Ústecký	34	33	34 358	36 374
Liberecký	40	27	28 189	30 791
Královéhradecký	44	41	46 887	39 567
Pardubický	47	41	33 720	25 585
Vysočina	43	44	57 831	50 548
Jihomoravský	113	98	166 890	155 916
Olomoucký	25	15	143 339	150 409
Zlínský	15	16	10 325	13 895
Moravskoslezský	26	30	16 875	30 958
<b>Česká republika</b>	<b>659</b>	<b>652</b>	<b>1 327 761</b>	<b>1 451 976</b>

Pramen: IPOS

Tab. 75: Přehled výstav uspořádaných muzei a památníky a jejich návštěvnost (2001)

Kraj	expoze a výstavy		počet návštěvníků	
	2001	2000	2001	2000
Hl. m. Praha	307	329	1 145 161	1 093 313
<b>Středočeský</b>	<b>565</b>	<b>564</b>	<b>505 706</b>	<b>526 050</b>
Jihočeský	233	240	355 385	369 768
Plzeňský	192	202	235 202	225 824
Karlovarský	137	116	213 679	215 246
Ústecký	236	211	423 631	426 626
Liberecký	227	236	199 917	197 230
Královéhradecký	234	234	340 556	357 006
Pardubický	247	251	213 810	203 296
Vysočina	259	257	188 180	196 175
Jihomoravský	371	399	660 379	651 598
Olomoucký	181	232	287 549	341 189
Zlínský	219	203	626 294	567 279
Moravskoslezský	246	236	459 447	497 839
<b>Česká republika</b>	<b>3 654</b>	<b>3 710</b>	<b>5 854 896</b>	<b>5 868 439</b>

Pramen: IPOS

Postavení nejvýznamnějších galerií a muzeí ve Středočeském kraji vyjadřuje jejich umístění v celkovém pořadí za celou Českou republiku podle návštěvnosti a počtu uspořádaných výstav.

**Pořadí galerií ve Středočeském kraji podle počtu návštěvníků** expozi a výstav v roce 2001 bylo následující:

1. Rabasova galerie, Rakovník ..... 15 067
2. Galerie Kulturního střediska Svět, Mladá Boleslav ..... 13 824
3. Galerie Městského muzea, Čáslav ..... 8 992
4. Muzeum umění, Benešov ..... 8 000

Ostatní galerie vykázaly návštěvnost nižší než 5 tisíc. Pro srovnání, návštěvnost Národní galerie v Praze činila 406 tis., Muzea umění Olomouc 143 tis., Západočeské galerie v Plzni 39 tis. Rabasova galerie je v pořadí až sedmáctá.

Pořadí galerií **podle počtu uspořádaných výstav** v r. 2001:

1. Rabasova galerie, Rakovník ..... 22
2. Galerie Kulturního střediska Svět, Mladá Boleslav ..... 13
3. Muzeum umění, Benešov..... 11
4. Galerie Ludvíka Kuby v Březnici ..... 8
5. Galerie Městského muzea, Čáslav..... 6

Ostatní galerie měly méně než 6 uspořádaných výstav. Rabasova galerie se umístila spolu s Muzeem umění v Olomouci na 6. až 7. místo. Nejvyšší počet 41 výstav vykázala Moravská galerie v Brně.

Pořadí muzeí a památníků ve Středočeském kraji **podle počtu návštěvníků** v r. 2001:

1. Škoda Auto Museum, Mladá Boleslav..... 94 110
2. Polabské muzeum v Poděbradech..... 66 180
3. Muzeum třetího odboje, Příbram..... 65 000 (v r. 2000 vykázáno 15 tis.)
4. Okresní muzeum, Kutná Hora..... 50 388

U ostatních méně než 50 tis. návštěvníků (tuto hranici v r. 2002 přesáhlo Hornické muzeum Příbram). Škoda Auto Museum se dostalo na 15. místo v republice, největší návštěvnost mělo Židovské muzeum v Praze (629 tis.) před Národním muzeem (529 tis.) a Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (343 tis.).

Pořadí muzeí a památníků **podle počtu uspořádaných výstav** v r. 2001:

1. Okresní muzeum, Rakovník ..... 49
2. Regionální muzeum, Kolín ..... 38
3. Okresní muzeum Příbram – Hornické muzeum ..... 35
4. Polabské muzeum v Poděbradech..... 26

Ostatní měla méně než 20 výstav. Okresní muzeum v Rakovníku se zařadilo na druhé místo v republice za Národní muzeum v Praze s 93 výstavami, muzeum v Kolíně se umístilo na 5. místě a Hornické muzeum na 7. místě, což svědčí o jejich vysoké aktivitě.

Počet statisticky sledovaných zpřístupněných **památkových objektů** (hrady, zámky apod.) činil v ČR v roce 2001 celkem 222, z toho ze Středočeského kraje 40, tj. plných 18 %. Postavení kraje v rámci republiky je patrné z další tabulky.

Tab. 76: Návštěvnost památkových objektů v krajích a vybrané vstupné (2001)

Kraj	Počet památk. objektů	Návštěvnost	Vybrané vstupné
Hl. m. Praha	14	2 964 533	33 621 000
<b>Středočeský</b>	<b>40</b>	<b>1 600 587</b>	<b>66 909 000</b>
Jihočeský	23	1 071 013	62 102 000
Plzeňský	16	453 856	10 829 000
Karlovarský	7	104 405	4 441 000
Ústecký	22	200 374	4 834 000
Liberecký	16	584 076	15 984 000
Královéhradecký	18	623 215	1 479 000
Pardubický	13	252 016	18 044 000
Vysočina	11	290 675	8 860 000
Jihomoravský	21	530 154	16 092 000
Olomoucký	8	222 435	8 949 000
Zlínský	7	388 013	9 473 000
Moravskoslezský	6	131 544	1 699 000
<b>Česká republika</b>	<b>222</b>	<b>9 416 896</b>	<b>263 316 000</b>

Pramen: IPOS

Nejvíce těchto statisticky sledovaných památkových objektů je v NUTS 4 Kutná Hora (celkem 8), Mladá Boleslav (5), Benešov, Beroun Mělník, Praha-východ a Rakovník (po čtyřech), nejméně Nymburk, Kladno, Kolín a Praha-východ. Celkový počet návštěvníků proto byl nejvyšší v NUTS 4 Kutná Hora, za rok 2001 činil 459 tis. (nejvíce v republice, před Českým Krumlovem s návštěvností 442 tis.). Velmi vysokou návštěvnost vykazují také Berounsko a Benešovsko (339 resp. 327 tis.), které v republice předstihuje kromě předchozích jen Jindřichohradecko (350 tis.). Praha do tohoto pořadí není zahrnuta.

**Pořadí** hradů, zámků a památkových objektů ve Středočeském kraji podle návštěvnosti s počtem návštěvníků nad 50 tis. v r. 2001:

1. Hrad Karlštejn.....267 441
2. Zámek Konopiště.....220 034
3. Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře ..... 180 623
4. Kostnice v Kutné Hoře – Sedlci..... 145 915
5. Hrad Křivoklát ..... 110 770
6. Hrad Český Šternberk .....93 043
7. Vlašský dvůr v Kutné Hoře .....77 017
8. Hrad Kokořín .....52 921

Pro srovnání – nejvyšší návštěvnost měl Pražský hrad (1034 tis.) následovaný Staroměstskou radnicí v Praze (317 tis.). Hrad Karlštejn zaujal v rámci České republiky 6. místo, Konopiště 8. místo, Kokořín pak 48. místo.

Sledována je rovněž **návštěvnost kulturních akcí**, které se uskutečňují v památkových objektech. Tabulka ukazuje pozici Středočeského kraje z hlediska počtu významných akcí v památkových objektech (zřizovaných státem nebo obcemi) a jejich návštěvnost. I v tomto ukazateli je Středočeský kraj na předním místě v republice, zejména v celkové návštěvnosti. Počtem akcí a jejich velikostí (měřenou průměrnou návštěvností) se řadí na 5.místo.

Tab. 77: Přehled o kulturních akcích v památkových objektech podle krajů (2001)

Kraj	Počet kulturních akcí	Návštěvnost	Průměrná návštěvnost na jednu kulturní akci
Hlavní město Praha	45	50 806	1 129
<b>Středočeský</b>	<b>1 049</b>	<b>447 811</b>	<b>427</b>
Jihočeský	649	262 642	405
Plzeňský	478	279 502	585
Karlovarský	28	4 814	172
Ústecký	515	147 583	287
Liberecký	1 814	313 775	173
Královéhradecký	932	66 615	71
Pardubický	106	163 244	1 540
Vysočina	1 366	174 395	128
Jihomoravský	2 137	256 122	120
Olomoucký	1 065	100 183	94
Zlínský	364	180 104	495
Moravskoslezský	82	61 531	750
<b>Celkem</b>	<b>10 630</b>	<b>2 509 127</b>	<b>236</b>

Pramen: IPOS

Pozn.: Jedná se o výstavy, koncerty, dramatická vystoupení a ostatní. Týká se jen památkových objektů zřizovaných Ministerstvem kultury ČR, památkovými ústavy, orgány státní správy, obcemi a městy.

K plnému využití turistického potenciálu kraje chybí u těch zařízení a objektů, která se neumístila na předních místech, cílenější propagace, zlepšení informačních systémů, lepší doprovodné služby (sociální zařízení, občerstvení, popř. ubytování) a koordinovaněji prováděný marketing, který by sjednotil množství roztržitých aktivit v jednotlivých lokalitách, vč. spolupráce regionů a mikroregionů.

## 5 Organizace v cestovním ruchu

Ve Středočeském kraji dosud není vytvořen destinační management cíleně zaměřený přímo na rozvoj cestovního ruchu. Centrální podpory by se mělo turismu dostávat z Krajského úřadu. Rozvoj cestovního ruchu je také součástí činnosti rozvojových agentur a různých sdružení. Působení podnikatelských subjektů v oblasti cestovního ruchu je doposud málo koordinované, vesměs založené na účelové spolupráci a individuální iniciativě.

Na organizaci cestovního ruchu se podílejí v zásadě mikroregiony, města a obce (jen některá větší města mají pro tuto oblast vyčleněny samostatné referenty), jejichž nástrojem jsou zřizovaná turistická informační centra (některá infocentra jsou provozována jako soukromé subjekty). V menší míře jsou to pak cestovní kanceláře a agentury. V sektoru lázeňství jsou to lázeňské organizace. Do roku 2002 v této oblasti spolupůsobily okresní úřady se svými referáty regionálního rozvoje, jejichž kompetence se přenášejí na orgány místní a krajské samosprávy.

Kromě toho působí na území kraje různé další neziskové a dobrovolné organizace, které přímo nebo zprostředkovaně nabízejí produkty cestovního ruchu, resp. usilují o jejich rozvoj. Tyto organizace, svazy, asociace, agentury, nadace, fondy či jiné instituce vyvíjejí aktivity dotýkající se cestovního ruchu v různých oblastech, od služeb, přes sport, poznání, kulturu, zábavu až po péči o životní prostředí. Vzorem dlouhodobě úspěšné organizace silně ovlivňující servis pro návštěvníky je např. Klub českých turistů. Péči o kulturní dědictví se věnují specializované instituce (muzejnictví, archeologie, památková péče, církve atd.), programové otázky s tím spojené jsou ale spíše předmětem kulturní politiky kraje.

### 5.1 Regiony a mikroregiony

Středočeský kraj je jako celek turistickým regionem Okolí Prahy (dle České centrály cestovního ruchu), který není dále žádným jednotným způsobem členěn. V rámci další regionalizace se proto užívá buďto členění podle územně správních celků (Mělnicko, Kladensko, Slánsko atd.), nebo členění podle geografických znaků (např. Kokořínsko, Křivoklátsko, Český kras, Český Merán, Podblanicko, Polabí, údolí Sázavy atd.), nebo členění podle mikroregionů (např. Střední Pojizeří, Kersko, Poddžbánsko, Ladův kraj apod.), případně jejich kombinace. Výjimkou je Český ráj, který je samostatným turistickým regionem, avšak do Středočeského kraje spadá jen zčásti.

Rozvoj cestovního ruchu je vázán na přírodní, historické, kulturní, sociální, geografické a jiné aspekty konkrétních území, kde je žádoucí co nejvyšší míra spolupráce všech zainteresovaných subjektů. Středočeský kraj vzhledem ke své poloze ve středu země nemá hranice s žádným cizím státem a nemůže proto vytvářet euroregiony. Jádrem regionální organizace jsou sdružení obcí vytvářející síť mikroregionů pokrývající prakticky celé území kraje.

**Mikroregiony** dnes sdružují převážnou část měst a obcí. Základem pro vznik mikroregionů je dobrovolná spolupráce obcí, která je dána spádovostí, historickými i současnými vazbami, společně řešenými problémy apod. Velký význam mají mikroregiony nejen pro rozvoj obcí a v jeho rámci cestovního ruchu, ale i pro čerpání prostředků z různých fondů, protože umožňují zakládat větší a významnější projekty.

Geografické území kraje je pokryto sítí značného počtu mikroregionů či svazků obcí (mohou se překrývat nebo zasahovat do sousedních krajů), které mají kromě jiných účelů priority i v oblasti rozvoje cestovního ruchu, zpravidla zapracované do rozvojových plánů.

O rozsahu mikroregionů a jiných sdružení v kraji čítajícím přes tisíc obcí svědčí soupis těch, které se nějakým způsobem dotýkají rozvoje své spádové oblasti, kam zpravidla patří i aktivity v oblasti cestovního ruchu (cca 50).

Tab. 78: Mikroregiony a sdružení ve Středočeském kraji – výběr

NUTS 4 (převážně)	Mikroregion / sdružení
Benešov	CHOPOS, zájmové sdružení obcí
Benešov	Mikroregion Blaník
Benešov	Mikroregion Džbány
Benešov	Mikroregion Čertovo břemeno
Benešov	Mikroregion Český smaragd
Benešov	Mikroregion Malé Posázaví
Benešov	Mikroregion Sázavský kruh
Benešov	Mikroregion Neveklovsko
Benešov	Mikroregion Tři údolí
Benešov	Mikroregion Týnecko
Benešov	Mikroregion Želivka
Benešov, Příbram	Mikroregion Sedlčansko
Benešov, Praha-západ	Dolní Posázaví
Beroun	Bohemia Centralis, sdružení měst a obcí
Beroun	Dobrovolný svazek obcí Hořovicka
Beroun	Sdružení obcí podbrdského regionu Horymír
Beroun	Mikroregion Hudlice
Beroun, Praha-západ	Region Český kras - Pláně
Kladno	Svazek obcí mikroregionu Bratronicko
Kladno	Mikroregion Svatojiřského potoka
Kladno	Sdružení obcí mikroregionu Dřetovického a Zákolanského potoka
Kladno	Mikroregion povodí Bakovského potoka
Kladno	Mikroregion Údolí Lidického potoka
Kladno	Svazek obcí Smečno
Kolín	Mikroregion Kouřimsko
Kolín	Mikroregion Černokostecko
Kolín (Pardubice)	Týnecko
Kutná Hora	Mikroregion Uhlířskojanovicko
Mělník	Sdružení obcí Kokořínska
Mělník	Svazek obcí Polabí
Mladá Boleslav	Mikroregion Drábské světničky
Mladá Boleslav	Svazek obcí Střední Pojizeří
Mladá Boleslav	Svazek obcí Mikroregionu Mladá
Mladá Boleslav	Svazek obcí Mikroregionu Baba
Mladá Boleslav	Svazek obcí Mladoboleslavský venkov
Mladá Boleslav	Mikroregion Český ráj – Pod Mužským
Mladá Boleslav	Svazek obcí Dolní Pojizeří
Nymburk	Sdružení obcí „Kersko“
Nymburk	Svazek obcí Cidlina
Nymburk	Zájmové sdružení obcí Královéměstecko
Nymburk, Kolín	Sdružení obcí Pečecký region
Praha-východ	Mikroregion Ladův kraj
Praha-východ	Region Povodí Mratínského potoka
Praha-západ	Sdružení Středočeský venkov
Praha-západ	Region Jihozápad
Praha-západ	Svazek obcí Mníšeckého mikroregionu
Praha-západ, Beroun	Region Dolní Berounka
Příbram	Sdružení obcí Střední Povltaví
Příbram	Antonín Dvořák
Příbram	Sdružení obcí Knínska
Příbram	Mikroregion Třemšín
Příbram	Rožmitálský mikroregion



NUTS 4 (převážně)	Mikroregion / sdružení
Rakovník	Mikroregion Jesenicko
Rakovník	Regionální sdružení Křivolátsko
Rakovník	Mikroregion Poddžbánsko
Rakovník	Mikroregion Čistá – Senomaty
Rakovník	Mikroregion Balkán
Rakovník	Mikroregion Kněžvesko
Rakovník, Beroun, Kladno	Sdružení obcí a mikroregionů Křivolátsko

Pramen: vlastní šetření z dostupných informací

## 5.2 Informační centra

Síť informačních center je prověřeným účinným nástrojem rozvoje cestovního ruchu zabezpečujícím kontakt návštěvníků se subjekty cestovního ruchu v regionu. Informační centra poskytují v místě svého působení informační servis a různé služby spojené se zajištěním cestovního ruchu, jejichž rozsah se individuálně liší. Obecným posláním informačních center je nabízet bezplatný informační servis turistům a místním občanům, podrobné informace o příslušném místě a jeho okolí, kapacity ubytovacích zařízení, přehled penzionů, hotelů, restaurací, kulturní památky, zajímavá turistická místa, tipy na výlety, sportovní a kulturní akce, provozní dobu sportovních a kulturních zařízení, případně další aktivity cestovního ruchu, jako např. informace o odjezdech autobusů a vlaků či prodej obchodního a doplnkového zboží (knihy, mapy, průvodce, upomínkové předměty).

V České republice je dle údajů České centrály cestovního ruchu 362 míst poskytujících tyto služby, přičemž ve Středočeském kraji je jich evidováno 32. Reálně jich je ale více, neboť ne všechna se ČCCR přihlásila. Funkci informačních center v regionu mohou plnit i některá další místa, která nejsou ČCCR evidována. Vzhledem k počtu obyvatel i rozloze je hustota informačních center v kraji podprůměrná. Rozsah informačních center dokumentuje následující přehled.

Tab. 79: Počty informačních center podle krajů

Kraj	Počet inf. center	IC na 1000 km <sup>2</sup>	IC na 100 000 obyv.
Hl. m. Praha	7	14,1	0,6
<b>Středočeský</b>	<b>32</b>	<b>2,9</b>	<b>2,9</b>
Jihočeský	32	3,2	5,1
Plzeňský	25	3,3	4,5
Karlovarský	23	6,9	7,6
Ústecký	31	5,8	3,8
Liberecký	31	9,8	7,2
Královéhradecký	37	7,8	6,7
Pardubický	20	4,4	3,9
Vysočina	21	3,0	4,0
Jihomoravský	32	4,5	2,8
Olomoucký	20	3,9	3,1
Zlínský	14	3,5	2,4
Moravskoslezský	37	6,7	2,9
<b>Česká republika</b>	<b>362</b>	<b>4,6</b>	<b>3,5</b>

Pramen: ČCCR

Města a obce přispívají k organizaci cestovního ruchu zřizováním a příspěvkem na provoz městských turistických a informačních center. Ta pokrývají území téměř celého kraje a vytvářejí tak základní informační síť. Vlastním šetřením bylo ve Středočeském kraji vyhledáno 42 nejvýznamnějších, resp. veřejně propagovaných informačních center.

Tab. 80: Informační centra ve Středočeském kraji – výběr

NUTS 4	Informační centrum	Místo
Benešov	Informační centrum Benešov	Benešov
	Podblanické infocentrum	Vlašim
	Informační centrum	Sázava
	Informační centrum Sedlec-Prčice	Sedlec – Prčice
	Kulturní a informační středisko při MěÚ Týnec n./S.	Týnec nad Sázavou
	Inf. a koordinační centrum CHOPOS, zámek Jemniště	Postupice
	Informační centrum mikroregionu Želivka	Dolní Kralovice
	Informační centrum při sdružení obcí Neveklovsko	Neveklov
	Informační centrum při OÚ Čerčany	Čerčany
Beroun	Informační centrum Český Šternberk	Český Šternberk
	Informační centrum Votice	Votice
	Městské informační centrum	Beroun
Kladno	Informační centrum, Městský úřad Hořovice	Hořovice
	Informační centrum Městské knihovny	Kladno
Kolín	Informační středisko Městského úřadu Slaný	Slaný
	Infocentrum	Slaný
	Městské informační centrum	Kolín
Kutná Hora	Informační centrum	Kouřim
	INFOPROPAG Týnec nad Labem, Informační středisko	Týnec nad Labem
	Kulturní a informační centrum města Kutná Hora	Kutná Hora
Mělník	Informační středisko při městské knihovně	Čáslav
	Informační centrum	Uhlířské Janovice
	Turistické informační středisko	Mělník
Mladá Boleslav	Městské a regionální informační centrum	Kralupy nad Vltavou
	Turistické informační centrum	Mšeno
	Regionální informační centrum	Mladá Boleslav
Nymburk	Informační středisko Městského úřadu	Mnichovo Hradiště
	Informační centrum, Knihovna VI. Holana	Bělá pod Bezdězem
	Městská knihovna	Benátky nad Jizerou
Praha-východ	Informační centrum, Městská knihovna	Nymburk
	Informační středisko při městské knihovně	Poděbrady
	Kulturní a informační centrum	Poděbrady
Praha-západ	Kulturní a informační centrum	Šadská
	Informační centrum Ladův kraj	Říčany
Příbram	Informační a vzdělávací centrum	Štěchovice
	Informační centrum Jílové u Prahy	Jílové u Prahy
	Informační středisko, Knihovna Jana Drdy	Příbram
Rakovník	Regionální informační středisko	Sedlčany
	Informační středisko při městské knihovně	Dobříš
	Informační středisko Zámek Dobříš	Dobříš
	Městské kulturní zařízení	Březnice
Rakovník	Kulturní klub – muzeum Brdský památník	Rožmitál pod Třemšínem
	Městské informační centrum	Rakovník
	Informační agentura REGIA	Rakovník
Rakovník	Informační středisko správy CHKO Křivoklátsko	Křivoklát
	Hrad Křivoklát, informační kancelář	Křivoklát – hrad

Pramen: Vlastní vyhledání

### 5.3 Cestovní kanceláře a agentury

Na organizovaném cestovním ruchu se podílejí různé cestovní kanceláře a agentury. Jejich zájem je často orientován jen na pasivní zahraniční cestovní ruch, ale mnohé z nich se významně podílejí i na rozvoji domácího cestovního ruchu. Cestovní kanceláře v České republice jsou sdruženy ve dvou profesních asociacích hájících hospodářské zájmy svých členů a rozvíjejících jejich činnost. Asociace cestovních kanceláří ČR sdružuje 145 členů (v drtivé většině z Prahy). Další profesní sdružení Asociace českých cestovních kanceláří a agentur má po celém území České republiky 250 členů.

Vedle toho působí na trhu cestovního ruchu velké množství profesně nesdružených cestovních kancelářů. V současné době musejí splňovat podmínky dané zákonem č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu. Tento zákon upravil podmínky pro podnikání v oblasti cestovního ruchu v tom směru, že provozovat cestovní kancelář mohou pouze podnikatelské subjekty na základě koncesní listiny, jejíž vydání je vázáno na splnění zákonem stanovených podmínek a na kladné stanovisko příslušného ústředního orgánu – Ministerstva pro místní rozvoj. Vydání koncese pro cestovní kancelář je pro její zákazníky zárukou, že cestovní kancelář má sjednáno povinné smluvní pojištění zákazníků a splnila další podmínky stanovené zákonem.

Podle údajů ČSÚ bylo v r. 2000 v ČR podchyceno celkem 1955 cestovních kancelářů a agentur, z nich 185 ve Středočeském kraji (z toho 110 cestovních kancelářů a 75 cestovních agentur). V přepočtu na velikost kraje region za ostatními kraji nezaostává. Na aktivní cestovní ruch jich byla orientovaná více než třetina, čímž se kraj řadí na 7. místo v republice (je to ale méně než u severních sousedů).

V rámci své činnosti bylo z těchto cestovních kancelářů a agentur ve Středočeském kraji zaměřeno na léčebnou turistiku 32, na loveckou turistiku 24 z nich, tématickou turistiku 88 a na byznys turistiku 55 (na kongresovou a incentivní turistiku 58, jak již bylo uvedeno v kapitole o ostatní turistické infrastruktuře). Dalšími jimi poskytovanými službami jsou:

- ubytovací a stravovací služby.....	71
- prodej dopravních cenin .....	57
- zabezpečování vstupenek na kulturní a sportovní akce.....	56
- průvodcovské služby .....	53
- přepravní služby .....	44
- informační služby pro turisty.....	36
- prodej suvenýrů, turistických průvodců a map .....	25
- půjčování automobilů.....	10
- směnárenská činnost.....	9

Počet je uveden za cestovní kanceláře a cestovní agentury, které poskytování těchto služeb vykazují, bez vyhodnocování kvality a rozsahu těchto služeb.

Tab. 81: Cestovní kanceláře a agentury podle zaměření činnosti v krajích

Kraj	Počet celkem	v tom zaměření (v %) na			Podíl na 10 tis. obyv.
		aktivní CR	pasivní CR	domácí CR	
Hl. m. Praha	630	52,5	57,3	49,2	5,4
<b>Středočeský</b>	<b>185</b>	<b>39,5</b>	<b>61,6</b>	<b>53,0</b>	<b>1,6</b>
Jihočeský	98	35,7	63,3	48,0	1,6
Plzeňský	87	33,3	69,0	63,2	1,6
Karlovarský	96	47,9	55,2	54,2	3,2
Ústecký	101	40,6	57,4	60,4	1,2
Liberecký	63	42,9	65,1	50,8	1,5
Královéhradecký	99	44,4	65,7	60,6	1,8
Pardubický	55	20,0	65,5	49,1	1,1
Vysočina	50	24,0	68,0	50,0	1,0
Jihomoravský	172	36,6	61,6	52,9	1,5
Olomoucký	55	36,4	74,5	60,0	0,9
Zlínský	65	24,6	61,5	49,2	1,1
Moravskoslezský	199	43,2	70,9	61,3	1,6
<b>ČR celkem</b>	<b>1 955</b>	<b>42,7</b>	<b>62,0</b>	<b>53,5</b>	<b>1,9</b>

Pramen: ČSÚ (za rok 2000)

Od oficiálních údajů Českého statistického úřadu se liší počty cestovních kancelářů zapsaných v živnostenském rejstříku. V srpnu 2001 bylo v živnostenském rejstříku uvedeno dle agentury MAG Consulting celkem 989 cestovních kancelářů (bez cestovních agentur), kterým byla schválena koncese k provozování činnosti „cestovní kancelář“. Pro srovnání s ostatními kraji můžeme z tohoto údaje vycházet, i když je možné, že zákonné podmínky dnes splňují i další (pokles počtu CK se po nabytí účinnosti zák. č. 159/99 očekával, oproti roku 2000 činil pokles přibližně 250). Jak je patrné z následujícího přehledu, ve sledovaném kraji je tato podnikatelská činnost v cestovním ruchu pod

republikovým průměrem s počtem 63, tedy výrazně méně než podle ČSÚ (nejsou započteny subjekty podnikající jinou obchodní formou).

Tab. 82: Koncesované cestovní kanceláře v ČR podle krajů (r. 2001)

Kraj	Počet CK	Podíl na 10 000 obyv.
Hl. m. Praha	201	1,71
<b>Středočeský</b>	<b>63</b>	<b>0,56</b>
Jihočeský	51	0,81
Plzeňský	46	0,83
Karlovarský	25	0,81
Ústecký	62	0,75
Liberecký	54	1,25
Královéhradecký	48	0,87
Pardubický	36	0,71
Vysočina	45	0,86
Jihomoravský	122	1,08
Olomoucký	39	0,61
Zlínský	54	0,90
Moravskoslezský	143	1,12
<b>Česká republika</b>	<b>989</b>	<b>0,96</b>

Pramen: MAG Consulting

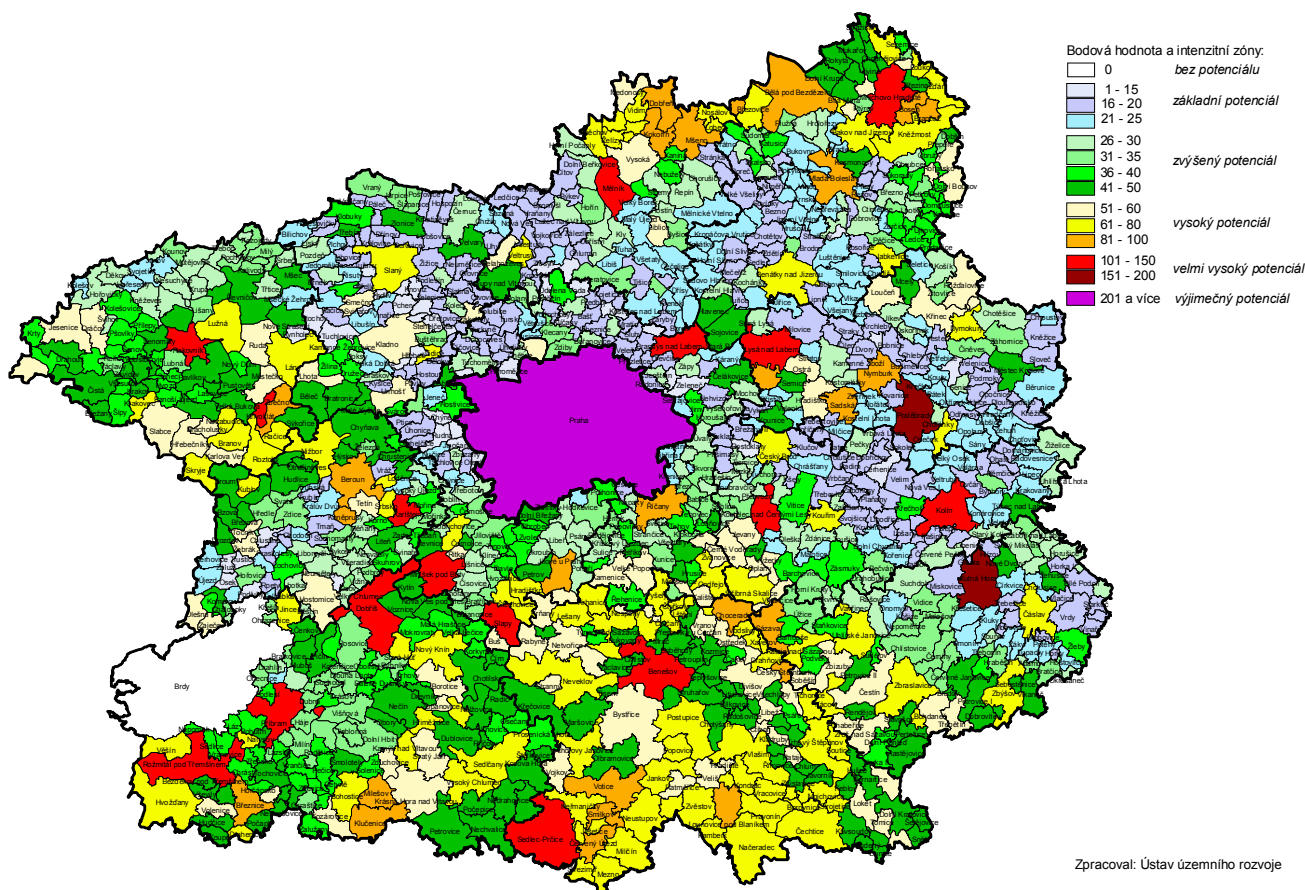
Uvedené statistiky ukazují na rozsah podnikatelských aktivit v této oblasti cestovního ruchu, nevypovídají ovšem o tom, jaký skutečný podíl na trhu podchycené cestovní kanceláře mají. Kromě nich jsou totiž v regionu i expozitury velkých cestovních kanceláří sídlících v jiných městech republiky, jejichž podíl na trhu je zásadní.

## 6 Konkurenční pozice

**Konkurenční pozice** Středočeského kraje v rámci České republiky je patrná ze srovnávacích údajů průběžně uváděných v textu této analýzy a z dat vyhodnocujících návštěvnost vybraných objektů. Postavení kraje je v množství uváděných ukazatelů přirozeně velmi různorodé. Společně tyto ukazatele ukazují na slabé a silné stránky, které se promítají do SWOT analýzy. V mnoha směrech je cestovní ruch rozvíjen málo razantně, jeho potenciál zůstává nevyužit.

**Vnitřní konkurenci** lze konstatovat z pohledu geografické a kulturní diferenciacce kraje, podle které se nabídka liší. Konkurenčně silné jsou oblasti v jižní části kraje, Křivoklátsko a Český kras, na severu pak Kokořínsko a zasahující část Českého ráje. Další konkurenčně silné oblasti, jako např. Ladův kraj, Kutná Hora či Poděbrady, jsou geograficky atomizované a lokálně více ohraničené. Opticky je to patrné z přiloženého kartogramu celkového potenciálu cestovního ruchu v kraji převzatého z Ústavu územního rozvoje Brno, kde konkurenčně slabší oblasti jsou vybarveny v odstínech modré až zelené, oblasti s vysokým až velmi vysokým potenciálem pak v odstínech žluté až červené a hnědé. V tomto vnitrokrájském konkurenčním prostředí využívá každý z účastníků podílejících se na cestovním ruchu marketingových výhod, které mu poskytuje území, kulturní tradice, přírodní podmínky a další prvky nabídky, včetně lidského potenciálu.

Mapa celkového potenciálu cestovního ruchu ve Středočeském kraji



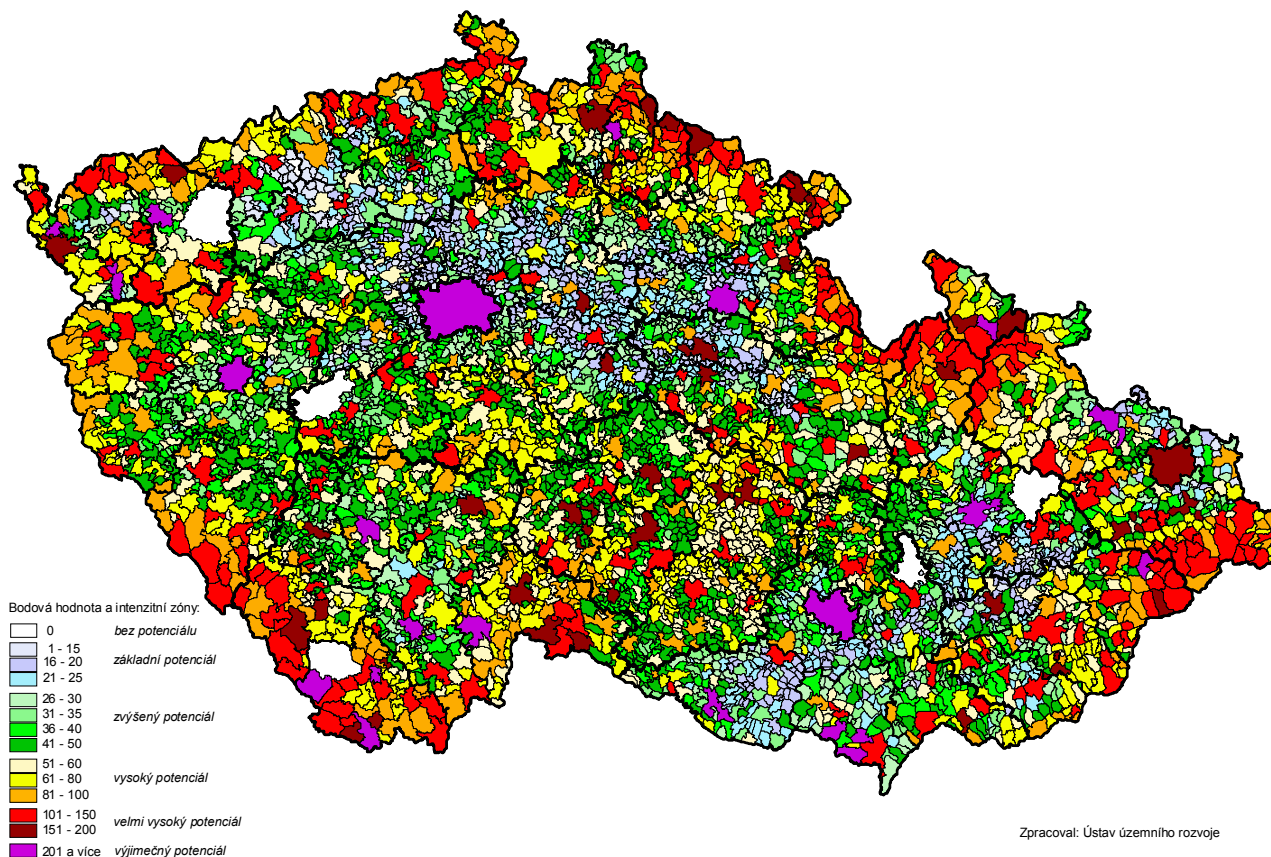
K vnitřní konkurenci je nutno dodat, že v případě cestovního ruchu se nevztahuje na násilné přetahování návštěvníků ze sousedních regionů, ale zaměřuje se na konkurenci ve vytváření produktů a získávání prostředků pro tento sektor. Návštěvník jako klient je všude vítán a měly by mu být poskytovány objektivní informace i o jiných (v tomto ohledu ne konkurenčních) regionech.

Pokud jde o **vnější konkurenci**, nejvýznamnějšími konkurenty Středočeského kraje v sektoru cestovního ruchu v národním měřítku se jeví kromě hl. m. Prahy (s jiným charakterem cestovního ruchu) přilehlé části sousedních krajů, s výjimkou přilehlých oblastí na severozápadě a severovýchodě. Výše uvedená poznámka o konkurenci v oblasti cestovního ruchu vůči sousedním regionům platí i v tomto

případě. Na druhou stranu lze u vnější konkurence konstatovat, že i samotné území Středočeského kraje, zejména v jeho jižní a jihozápadní části, představuje výraznou konkurenci pro sousedící i vzdálenější turistické regiony.

Postavení Středočeského kraje v rámci České republiky lze ilustrovat obdobným kartogramem jako výše, tentokrát znázorňujícím celkový potenciál cestovního ruchu v rámci celé České republiky. Je v něm použito stejné barevné schéma.

### Mapa celkového potenciálu cestovního ruchu v České republice



V mezinárodním měřítku je pozice kraje těžko srovnatelná se západoevropskými státy a světem, vůči nimž jde o pozici České republiky jako celku. Jako konkurenční regiony lze ale chápat některé oblasti kandidátských zemí pro vstup do EU – střední a jihozápadní Polsko, jihozápadní Slovensko, střední Maďarsko a střední Slovinsko.

Pozice Středočeského kraje z pohledu cestovního ruchu je uvedena také v tzv. konkurenční mapě, která je obsažena v návrhové části zpracování Programu.

## 7 Marketingový průzkum návštěvníků

<Přílohová část>

## Seznam tabulek, grafů a map

Tab. 1: Základní ukazatele vývoje ČR v ČR mezi roky 1990 a 2001 .....	10
Tab. 2: Země s nejvyššími devizovými příjmy z ČR v r. 1999.....	10
Tab. 3: Podíl vybraných evropských zemí na světovém trhu ČR (1990/99 v % počtu turistů).....	11
Tab. 4: Podíl devizových příjmů z ČR v bilanci služeb v r. 1999.....	11
Tab. 5: Vývoj devizových příjmů a výdajů z ČR v České republice (v mld. USD).....	11
Tab. 6: Vývoj podílu devizových příjmů z ČR na ekonomice České republiky (v %) .....	11
Tab. 7: Vývoj příjezdového cestovního ruchu do ČR .....	11
Tab. 8: Silnice a dálnice v kraji podle NUTS 4 .....	19
Tab. 9: Obyvatelstvo a rozloha podle krajů .....	23
Tab. 10: Obyvatelstvo a rozloha Středočeského kraje podle NUTS 4 .....	24
Tab. 11: Největší a nejmenší obce ve Středočeském kraji (k 1. 1. 2002) .....	24
Tab. 12: Obce s rozšířenou působností ve Středočeském kraji.....	24
Tab. 13: Hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele podle krajů (r. 2001) .....	25
Tab. 14: Registrované jednotky k 30. 09. 2002 podle krajů (počet a podíl na 1000 obyv.)....	26
Tab. 15: Vybrané ukazatele za průmyslové podniky nad 100 zaměstnanců dle krajů.....	26
Tab. 16: Vybrané ukazatele za průmyslové podniky nad 100 zaměstnanců dle NUTS 4.....	27
Tab. 17: Zaměstnanci a průměrné mzdy v krajích ČR (průměr za r. 2001) .....	27
Tab. 18: Zaměstnanci a průměrné mzdy podle NUTS 4 (průměr za r. 2001) .....	28
Tab. 19: Výdaje z veřejných rozpočtů na obchod a služby podle krajů.....	29
Tab. 20: Výdaje z veřejných rozpočtů na obchod a služby podle NUTS 4.....	29
Tab. 21: Výdaje na cestovní ruch podle krajů .....	30
Tab. 22: Výdaje na cestovní ruch podle okresů .....	30
Tab. 23: Vzdělanostní struktura obyvatel nad 15 let podle krajů (v %) .....	31
Tab. 24: Vzdělanostní struktura obyvatel nad 15 let podle NUTS 4 (v %) .....	31
Tab. 25: Struktura zaměstnanosti dle sektorů NH v krajích ve 4. čtvrtl. 2001 (v %) .....	32
Tab. 26: Podnikatelské subjekty v cestovním ruchu dle krajů (r. 2001) .....	32
Tab. 27: Podnikatelské subjekty v cestovním ruchu dle NUTS 4 (r. 2001) .....	33
Tab. 28: Akreditované obory zaměřené na ČR ve středním a vyšším odborném školství.....	33
Tab. 29: Počet zjištěných trestných činů podle krajů v r. 2001 .....	34
Tab. 30: Počet zjištěných trestných činů podle NUTS 4 v r. 2001 .....	34
Tab. 31: Nemocnice ve Středočeském kraji (2001) .....	35
Tab. 32: Města s nemocnicí, záchrannou službou a službou první pomoci .....	35
Tab. 33: Návštěvnost podle ubytovaných v krajích ČR (r. 2001) .....	36
Tab. 34: Návštěvnost podle ubytovaných a podle NUTS 4 (r. 2001) .....	38
Tab. 35: Zahraniční hosté v ubytovacích zařízeních za rok 2001 .....	38
Tab. 36: Zahraniční hosté v ubyt. zařízeních podle zemí v České republice (r. 2001) .....	39
Tab. 37: Zahraniční hosté v ubyt. zařízeních podle zemí ve Středočeském kraji (r. 2001)....	39
Tab. 38: Kapacity ubytovacích zařízení podle krajů.....	40
Tab. 39: Kapacity ubytovacích zařízení podle NUTS 4.....	41
Tab. 40: Struktura ubytovacích zařízení podle kategorií a krajů (r. 2001).....	41
Tab. 41: Využití lůžek a pokojů u hotelů, motelů a penzionů v % podle krajů (r. 2001).....	42
Tab. 42: Využití lůžek a pokojů u hotelů, motelů a penzionů v % podle NUTS 4 (r. 2001) ....	43
Tab. 43: Průměrné ceny ubytování podle kategorií a krajů v Kč.....	43
Tab. 44: Podíl ubytovacích zařízení s možností stravování (v %).....	44
Tab. 45: Počet pohostinských zařízení podle krajů v r. 2001.....	44
Tab. 46: Rozloha zemědělské a orné půdy v ČR podle krajů .....	45
Tab. 47: Zalesnění území ČR podle krajů (vč. vojenských lesů) .....	45
Tab. 48: Emise základních znečišťujících látek podle krajů (v kg/obyvatele/rok).....	46
Tab. 49: Velkoplošná zvláště chráněná území.....	46
Tab. 50: Maloplošná zvláště chráněná území (M-ZCHÚ) v krajích ČR.....	48
Tab. 51: Národní přírodní památky ve Středočeském kraji.....	49
Tab. 52: Národní přírodní rezervace ve Středočeském kraji.....	49